

TYÖRYHMÄMIETINTÖ 2006:8

*Rikoksista kansainvälistä
oikeutta vastaan*

*Rikoksista kansainvälistä
oikeutta vastaan*

ISSN 1458-6452
ISBN 952-466-361-9
Oikeusministeriö
Helsinki

Tekijät		Julkaisun laji Työryhmämietintö	
Ihmisoikeusrikostyöryhmä		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
Puheenjohtaja: lainsäädäntöneuvos Ilari Hannula Jäsenet: professori Eero Backman lainsäädäntöneuvos Tapio Puurunen		Toimielimen asettamispäivä 19.10.2005	
Julkaisun nimi Rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan			
Julkaisun osat Esityksen pääasiasiallinen sisältö, yleisperustelut, yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotukset			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Esityksessä ehdotetaan rikoslain 11 lukua muutettavaksi. Lukuun sijoitettaisiin joukkotuhontarikoksia, rikoksia ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksia koskevat rangaistussäännökset, jotka muutettaisiin Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntöä vastaaviksi ja nykyistä täsmällisemmiksi. Rikos ihmisyyttä vastaan ja törkeä rikos ihmisyyttä vastaan olisivat uusia rangaistussäännöksiä, joilla yhdessä sotarikosten kanssa korvattaisiin nykyiset säännökset ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa ja sodankäyntirikokset. Yksilöön kohdistuvat rikokset saisivat ihmisyyttä loukkaavan luonteensa siitä, että ne tehdään tietoisesti osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajaa tai järjestelmällistä hyökkäystä. Sotarikokset, joista muodostettaisiin myös erilliset tunnusmerkistöt törkeää ja lievää tekemuotoa varten, ehdotetaan sovellettaviksi myös kansainvälisiin ja valtionsisäisiin aseellisiin selkkauksiin. Joukkotuhontaa koskevat muutokset olisivat vähäisiä. Rikoslain 11 luvun nykyinen otsikko Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan ei enää ole luonteva. Sen vuoksi ehdotetaan, että rikoslain 11 luvun otsikko vastaisuudessa olisi Rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan.</p> <p>Rikoksesta ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksesta ehdotetaan rangaistukseksi vankeutta vähintään yksi vuosi tai elinkausi. Törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan ja törkeästä sotarikoksesta seurauksena olisi vankeutta vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi. Lievästä sotarikoksesta voisi seurata vankeutta enintään kaksi vuotta. Joukkotuhonnasta voitaisiin tuomita nykyiseen tapaan vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi.</p> <p>Rikoslain 11 lukuun ehdotetaan lisäksi säännöksiä sotilaallisen ja muun esimiehen vastuusta sekä säännöksiä hallituksen määräyksestä ja esimiehen käskystä rikosoikeudellisesta vastuusta vapauttavana seikkana. Esimiehet vastaisivat monissa tapauksissa kuten valvonnan laiminlyödessään tekijän tai osallisen tavoin alaistensa kansainvälisen oikeuden vastaisista rikoksista. Toisaalta alaiset eivät vapaudu automaattisesti vastuusta syyllistyessään kansainvälisen oikeuden vastaisiin rikoksiin esimiesten käskystä. Esimiesten ja alaisten vastuu jakautuisi nykyistä paremmin perussäännön edellyttämällä tavalla.</p>			
Avainsanat: rikosoikeus, kansainvälinen rikosoikeus			
Muut tiedot OM 2/77/2005, OM049:00/2005			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2006:8		ISSN 1458-6452	ISBN 952-466-361-9
Kokonaissivumäärä	Kieli	Hinta 20,00 €	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Edita Prima Oy		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIE MINISTERIET

Utgivningsdatum
31.3.2006

Författare Människorättsbrotsarbetsgruppen Ordförande: lagstiftningsråd Ilari Hannula Medlemmar: professor Eero Backman lagstiftningsråd Tapio Puurunen		Typ av publikation Arbetsgruppsbetänkande	
		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes 19.10.2005	
Publikation (även den finska titeln) Om brott mot folkrätten, Rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan			
Publikationens delar Propositionens huvudsakliga innehåll, allmän motivering, detaljmotivering, lagförslag			
<p>Referat</p> <p>I propositionen föreslås en ändring av 11 kap. i strafflagen. I kapitlet avses placeras straffbestämmelser för folkmordsbrott, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser vilka skall ändas så att de motsvarar Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen och bli mera preciserade. Brott mot mänskligheten och grovt brott mot mänskligheten är nya straffbestämmelser som tillsammans med krigsförbrytelserna skall ersätta de nuvarande bestämmelserna om kränkning av mänskliga rättigheter under undantagsförhållanden och om krigföringsbrott. Brotten riktade mot individer får sin karaktär av kränkning av mänskliga rättigheter av att de medvetet begås som en del av ett omfattande eller systematiskt angrepp mot civilbefolkningen. Krigsförbrytelserna, som också skall få särskilda rekvisit för den grova och lindriga gärningsformen, föreslås vara tillämpliga också på internationella och interna väpnade konflikter. Ändringarna i fråga om folkmord är små. Den nuvarande rubriken för 11 kap. i strafflagen Om krigsförbrytelser och brott mot humaniteten är inte längre naturlig. Av denna orsak föreslås att rubriken för 11 kap. i strafflagen i fortsättningen skall vara Om brott mot folkrätten</p> <p>För brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse föreslås som straff fängelse i minst ett år eller på livstid. För grovt brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse skall påföljden vara fängelse i minst åtta år eller på livstid. På lindrig krigsförbrytelse skall kunna följa fängelse i högst två år. För folkmord skall som för tillfället kunna dömas till fängelse i minst fyra år eller på livstid.</p> <p>I 11 kap. i strafflagen föreslås dessutom bestämmelser om militär och annan förmäns ansvar samt bestämmelser om ansvarsfrihet vid regeringens befallning och befallning av förmän. Förmännen skall i många fall vara ansvariga som gärningsman eller för medverkan, t.ex. då försummar sin övervakningsskyldighet vid brott mot folkrätten. Å andra sidan frias de underlydande inte automatiskt från ansvar då de gör sig skyldiga till brott mot folkrätten på befallning av förmännen. Ansvar mellan förmän och underlydande skall bättre än nu fördelas på det sätt som Romstadgan förutsätter.</p>			
Nyckelord straffrätt, internationell straffrätt			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren) JM 2/77/2005, JM 049:00/2005			
Seriens namn och nummer Justitieministeriets arbetsgruppsbetänkanden 2006:8		ISSN 1458-6452	ISBN 952-466-361-9
Sidoantal	Språk	Pris 20,00	Sekretessgrad
Distribution Edita Prima Oy		Förlag Justitieministeriet	

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö asetti 19 päivänä lokakuuta 2005 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus hallituksen esitykseksi sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevien rikoslain 11 luvun säännösten muuttamisesta siten, että ne vastaavat Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön kriminalisointeja koskevia määritelmiä.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut lainsäädäntöneuvos Ilari Hannula oikeusministeriöstä ja sen jäsenenä professori Eero Backman Turun yliopistosta ja lainsäädäntöneuvos Tapio Puurunen ulkoasiainministeriöstä.

Työryhmä kuuli asiantuntijoina yksikön päällikkö Marja Lehtoa ulkoasiainministeriöstä, professori Lauri Hannikaista Turun yliopistosta sekä professori Raimo Lahtea ja Kimmo Nuotiota Helsingin yliopistosta ja Jussi Ohisalo Amnesty Internationalista.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa kunnioittaen työnsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 31 päivänä maaliskuuta 2006

Ilari Hannula

Eero Backman

Tapio Puurunen

Hallituksen esitys Eduskunnalle sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevien rikoslain säännösten muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevaa rikoslain 11 lukuun muutettavaksi siten, että luvun säännökset nykyistä täsmällisemmin vastaisivat Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön kriminalisointeja koskevia määritelmiä. Luvun otsikoksi ehdotetaan ”rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan”. Tavoitteena on, että Suomi saisi nykyistä paremmat mahdollisuudet käsitellä itsenäisesti Rooman perussäännössä tarkoitettuja erittäin vakavia rikoksia. Uusia rikoksia olisivat rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset, joilla korvattaisiin nykyiset ihmisoikeuksien loukkaamisrikokset poikkeuksellisissa oloissa ja sodankäyntirikokset. Enimmäisrangaistukseksi mainituista rikoksista ehdotetaan elinkautista vankeutta. Joukkotuhonnan tunnusmerkistöön ehdotetaan ainoastaan vähäisiä muutoksia. Lukuun ehdotetaan myös säännöksiä sotilaallisen ja muun esimiehen vastuusta sekä säännöksiä hallituksen määräyksestä ja esimiehen käskystä rikosoikeudellisesta vastuusta vapauttavana seikkana. Näillä säännöksillä tavoitellaan esimiesten ja alaisten vastuun jakautumista nykyistä paremmin Rooman perussääntöä vastaavaksi. Lisäksi rikoslakiin ehdotetaan eräitä muita vähäisiä muutoksia. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan heti kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	3
1. Johdanto	3
2. Nykytilan arviointi	4
2.1. Perussäännön rikosmääritelmien ja voimassaolevan lainsäädännön keskeiset erot	4
2.2. Perussäännön vaikutus rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeviin säännöksiin.....	7
2.3. Tasavallan presidentin rikosoikeudellinen vastuu	11
2.4. Kansainvälinen kehitys	12
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	14
3.1. Tavoitteet	14
3.2. Keskeiset ehdotukset.....	14
4. Esityksen vaikutukset.....	16
5. Asian valmistelu.....	16
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	17
1. Lakiehdotuksen perustelut	17
1.1 Laki rikoslain muuttamisesta	17
1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta.....	17
8 luku. Vanhentumisesta	17
11 luku. Rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan	18
2. Voimaantulo.....	42
<i>Lakiehdotus</i>	43
<i>Liitteet</i>	50
<i>Rinnakkaistekstit</i>	50
<i>Asetusluonnos</i>	63
<i>Lagförslag</i>	64
<i>Utkast till förordning</i>	70
<i>Ote kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännöstä</i>	71

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö (SopS 55–56/2002, jäljempänä perussääntö) tehtiin 17 päivänä heinäkuuta 1998. Eduskunta hyväksyi perussäännön 18 päivänä joulukuuta 2000 (EV 213/2000) ja Suomi ratifioi sen 29 päivänä joulukuuta 2000. Perussääntö tuli Suomen osalta (A 501/2002; 1284/2000) ja kansainvälisesti voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2002.

Perussäännössä määritellään Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat rikokset, joita ovat joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset. Myöhemmin tuomioistuimen toimivaltaa voidaan laajentaa myös hyökkäysrikokseen. Mainitut rikokset ovat niin sanottuja kansainvälisiä rikoksia, joille on ominaista se, että niihin syyllistyneet voidaan tuomita rangaistukseen minkä tahansa valtion tuomioistuimessa, vaikkei rikoksilla ole mitään liittymäkohtia tuomitsemisvaltioon. Perussääntöön ei sisälly ehdotonta velvollisuutta kriminalisoida niitä rikoksia, jotka kuuluvat Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan. Perussäännön johdanto-osassa kuitenkin muistutetaan, että jokainen valtio on velvollinen ulottamaan rikosoikeudellisen toimivaltansa kansainvälisiin rikoksiin syyllistyneisiin henkilöihin. Lisäksi perussäännön 1 artiklan mukaan tuomioistuimen toimivalta täydentää kansallista rikosoikeudellista toimivaltaa. Perussäännön lähtökohtana on, että rankaiseminen joukkotuhonnasta, rikoksista ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksista kuuluu ensisijaisesti kullekin valtiolle itselleen. Kansainvälinen rikostuomioistuin saa toimivaltansa vain, jos kansallinen oikeudenkäyttö joko ei toimi lainkaan tai se toimii puutteellisella tavalla. Tämä ns. täydentämisperiaate ilmenee selkeästi perussäännön 17 artiklasta, jonka mukaan Kansainvälisellä tuomioistuimella on toimivalta, jos asianomainen valtio on haluton tai kykenemätön toimimaan asiassa. Tällöinkin tapauksen on oltava riittävän vakava, jotta Kansainvälinen rikostuomioistuin voisi ottaa sen käsiteltäväkseen.

Suomi saattoi voimaan Rooman perussäännön edellyttämät välttämättömät muutokset rikoslakiin 1 päivänä lokakuuta 2002 (HE 161/2000 vp ja HE 77/2001 vp; 604/2002 ja 694/2002). Rikoslain 11 luvun säännöksiä sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan ei tuolloin muutettu. Rikoslain katsottiin riittävästi vastaavan perussäännössä määriteltyjä sotarikoksia, joukkotuhontaa ja rikoksia ihmisyyttä vastaan. Eduskunnan lakivaliokunta (LaVL 16/2000 vp s. 3) ja ulkoasiainvaliokunta (UaVM 13/2000 vp s. 4) pitivät kuitenkin välttämättömänä, että Suomi valmistautuu muuttamaan kansallisia säännöksiä niin, että ne tositilanteessa vastaavat kansainvälisiä säännöksiä. Ulkoasiainvaliokunnan mukaan mahdolliset Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimialaan kuuluvia rikoksia koskevat oikeudenkäynnit pitää ensisijaisesti voida käydä Suomessa. Punaisen ristin liikkeen 28. kansainvälisessä konferenssissa 2003 Suomi ilmoitti tarkistavansa ai-neellista rikosoikeutta koskevat kansalliset säännöksensä Rooman perussääntöä vastaviksi.

Rikoslain vanhentumissäännöksiin on tehty perussäännön edellyttämät muutokset 1 päivänä tammikuuta 2006 voimaan tulleella rikoslain muutoksella (1165/2005).

Kansainvälisen oikeuden ensisijaisia lähteitä ovat kansainvälisten sopimusten lisäksi kansainvälinen tapa sellaisena kuin siinä on kysymys velvoittavaksi oikeudeksi tunnus-

tetusta yleisestä käytännöstä sekä sivistyskansojen tunnustamat yleiset oikeusperiaatteet. Aineellista rikosoikeutta koskevaa kansainvälistä normistoa on luotu ja kehitetty kansainvälisten sopimusten lisäksi etenkin kansainvälisten rikostuomioistuinten oikeuskäytännössä. Nykyisistä rikostuomioistuinista mainittakoon kansainvälisen rikostuomioistuimen lisäksi entisen Jugoslavian alueella tapahtuneita rikoksia käsittelevä sotarikostuomioistuin ja Ruandan kansainvälinen sotarikostuomioistuin.

2. Nykytilan arviointi

2.1. Perussäännön rikosmääritelmien ja voimassaolevan lainsäädännön keskeiset erot

Perussäännön 5-8 §:ssä määritellään Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat rikokset, joita ovat joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset. Lisäksi tuomioistuimen toimivaltaan kuuluu hyökkäysrikos sen jälkeen, kun se on perussäännössä lähemmin tarkoitettulla tavalla hyväksytty ja sen soveltamisen ehdot täsmennetty. Perussäännön 9 artiklan mukaisesti on hyväksytty joukkotuhonnan, ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen ja sotarikoksen tulkintaohjeet (UM:n julkaisuja 1/2004), jotka ovat perussäännölle alisteisia tarkennuksia (PeVL 45/2000 vp s. 3).

Vuonna 1974 rikoslakiin lisättiin kansainvälisten sopimusten edellyttäminä uusina kriminalisointeina eräät sotarikokset ja joukkotuhonta, jotka muiden ohella sijoitettiin rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevaan uuteen 13 lukuun. Luvun säännöksiä muutettiin vuonna 1995 ja ne siirrettiin rikoslain 11 lukuun. Tuolloin lukuun sisältyivät edelleen muuttamattomina olevat sodankäyntirikos sekä sen törkeä ja lievä tekemuoto (1-3 §), ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa ja sen törkeä tekemuoto (4 ja 5 §), joukkotuhonta ja sen valmistelu (6 ja 7 §), kiihottaminen kansanryhmää vastaan (8 §) ja syrjintä (9 §). Lukuun lisättiin vuonna 1997 kemiallisen aseiden kiellon rikkomista (7 a §) ja vuonna 2003 biologisen aseiden kiellon rikkomista (7 b §) koskevat säännökset.

Perussäännön määrittelemien rikosten ja Suomen rikoslainsäädännön suhdetta on arvioitu Kansainvälisen rikostuomioistuimen hyväksymistä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 161/2000 vp s. 13–19). Perussäännön ja rikoslainsäädännön vertailussa nojaututaan pääosin vuonna 2000 esitettyyn.

Perussäännön 6 artiklassa määritellään joukkotuhonnan tunnusmerkistön täyttävät teot. Joukkotuhonnassa tekijän tarkoituksena on kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittäminen kokonaan tai osittain. Joukkotuhonta voi toteutua viidellä eri tavalla. Määrittely vastaa YK:n 1948 joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemistä ja rankaisemista koskevan yleissopimuksen sisältämää joukkotuhonnan määritelmää.

Rikoslain 11 luvun 6 §:n mukaan joukkotuhonnasta rangaistaan sitä, joka jonkin kansallisen, rodullisen, etnisen tai uskonnollisen ryhmän taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain 1) surmaa ryhmän jäseniä, 2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja, 3) ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän piirissä, 4) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen tai 5) muulla vastaavalla tavalla olennaisesti huonontaa ryhmän elinehtoja. Seuraamuksena on vähintään neljä vuotta tai elinkausi vankeutta. Joukkotuhonnan yritys on rangaistava.

Joukkotuhonnan valmistelusta (7 §) tuomitaan se, joka 6 §:ssä mainitussa tarkoituksessa 1) sopii toisen kanssa joukkotuhonnan tekemisestä tai 2) laatii joukkotuhontasuunnitelman. Rangaistukseksi on säädetty vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

Joukkotuhonnan määrittelyssä on perussäännön ja rikoslain välillä vain vähäisiä eroja. Rikoslain 11 luvun 6 ja 7 § tukeutuvat pääosin joukkotuhontaa koskevan yleissopimuksen määrittelyihin. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännöstä ja YK:n yleissopimuksesta poiketen rikoslakimme suojaa kansallisen, etnisen, rodullisen ja uskonnollisen ryhmän lisäksi niihin rinnastettavia kansanryhmiä. Rikoslakimme määrittelee rikokseksi joukkotuhonnan, sen yrityksen, yllytyksen ja muun osallisuuden lisäksi muunkinlaisen valmistelun kuin salahankkeen joukkotuhontaan (HE 161/2000 vp, s. 15). Rikoslain ja perussäännön välillä on myös eräitä muita vähäisinä pidettäviä eroja. Rikoslain joukkotuhontaa koskevaa määrittelyä voidaan pitää jonkin verran laajempana kuin joukkotuhonnan määrittelyä perussäännössä. Ongelmana on kuitenkin se, että laajuus on toteutettu 6 §:n 5 kohdassa ilmaisulla ”muulla vastaavalla tavalla”, joka tekee säännöksestä osin epätäsmällisen.

Perussäännön 7 artiklassa määritellään tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat vakavimmat rikokset ihmisyyttä vastaan. Rikokset ihmisyyttä vastaan toteuttavat säännönmukaisesti samalla myös yksilöihin kohdistuvien henkeen, terveyteen, seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen tai henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvien rikosten tunnusmerkit. Yksilöihin kohdistuvat rikokset saavat ihmisyyttä loukkaavan luonteensa siitä, että ne tehdään tietoisesti osana siviiliväestöön kohdistuvaa mittasuhteiltaan laajaa tai järjestelmällistä hyökkäystä. Kumpi tahansa näistä ehdoista takaa, että yksittäisiä, irrallisia tai satunnaisia julmuuksia ei määritellä rikoksiksi ihmisyyttä vastaan (HE 161/2000 vp s. 15).

Suomen oikeuden vastaavat säännökset sisältyvät rikoslain 11 luvun 4 ja 5 §:ään. Ihmisoikeuksien loukkaamiseen poikkeuksellisissa oloissa syyllistyy rikoslain 11 luvun 4 §:n mukaan se, joka rikkoo tai jättää täyttämättä sen, mitä Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten tai yleisesti tunnustettujen ja vakiintuneiden kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaan on noudatettava haavoittuneiden, sairaiden tai hädänalaiseen tilaan joutuneiden aseman turvaamiseksi, sotavankien kohtelussa tai siviilihenkilöiden suojelussa sodan, aseellisen selkkauksen tai miehityksen aikana. Rikoksesta voidaan tuomita vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava. Ellei teko, huomioon ottaen rikkomisen laatu, aiheutettujen seurausten vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat, ole kokonaisuutena arvostellen vakava, rikoksenteijää ei kuitenkaan tuomita ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa tai sen yrittämisestä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää.

Törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa (5 §) on kyseessä, jos ihmisoikeuksien loukkaamisessa poikkeuksellisissa oloissa 1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan tai 2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rikoksenteijä voidaan tuomita vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Toisin kuin Suomen rikoslain 11 luku perussäännön 7 artikla sisältää konkreettisia teonkuvauksia rikoksista ihmisyyttä vastaan. Artiklan 1 kappaleessa sellaisina mainitaan

murha, tuhoaminen, orjuus, väestön karkottaminen tai pakolla siirtäminen, vangitsemi-
nen tai muu vakava fyysisen vapauden riisto, kidutus, raiskaus, seksuaalinen orjuus,
pakkoprosituutio, pakkoraskaus, pakkosterilisaatio tai muu törkeä seksuaalisen väkival-
lan muoto, kansaan tai ryhmään kohdistuva vaino, henkilöiden tahdonvastainen katoa-
minen, rotuerottelu ja muut samanlaatuiset teot, joilla tahallaan aiheutetaan kovaa kär-
simystä tai vaikea ruumiillinen vamma tai vahingoitetaan henkistä tai fyysistä terveyttä.
Artiklan 2 kappaleessa määritellään ja tarkennetaan useita 1 kappaleessa käytettyjä il-
maisuja. Artiklan 3 kappaleen mukaan käsitettä "sukupuoli" (engl. "gender") käytetään
yksinomaan sen yhteiskunnallisessa merkityksessä (HE 161/2000 vp s. 15-16).

Perussäännön 7 artiklan sisältämä rikosmäärittely on alaltaan suppeampi kuin mainituis-
sa Suomen rikoslain säännöksissä. Erot ovat kuitenkin näennäisiä sen vuoksi, että pe-
russäännön 8 artiklassa määritellään sotarikoksiksi sellaisiakin tekoja, joita Suomen ri-
koslain mukaan ei pidettäisi sodankäyntirikoksina vaan ihmisoikeuksien loukkaamisena
poikkeuksellisissa oloissa. Perussäännön 7 ja 8 artikla yhdessä tarkasteltuina vastaavat
sisällöltään asiallisesti Suomen rikoslain 11 luvun 1-5 §:n yhdessä muodostamaa koko-
naisuutta. Teonkuvauksissa käytetyt ilmaisut eroavat Suomen rikoslain käyttämistä il-
maisusta. Kuitenkin on selvää, että kaikki mainitun kaltaiset teot toteuttavat jonkin
Suomen rikoslakiin sisältyvän rikoksen tunnusmerkistön (HE 161/2000 vp s.15-16.).

Rikoslain 11 luvun nykyiset säännökset eivät näin ollen täysin vastaa perussäännön 7
artiklan rikosmääritelmiä. Lisäksi laillisuusperiaatteen kannalta ongelmana on, että ri-
koslain ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa on tunnusmerkistö-
tään varsin avoin.

Perussäännön 8 artikla on laaja ja määrittelee sotarikokset yksityiskohtaisesti luetellen.
Teonkuvauksiin sisältyy toisaalta kiellettyjä sodankäyntitapoja ja taisteluvälineitä, haa-
voittuneita ja sairaita suojaavan kansainvälisen tunnusmerkin väärinkäyttöä ja muita ri-
koksia kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja ja tapoja vastaan ja toisaalta ri-
koksia haavoittuneiden, sairaiden tai hädänalaiseksi joutuneiden, sotavankien ja siviili-
henkilöiden turvaamiseksi noudatettavia kansainvälisen oikeuden sääntöjä vastaan. Ar-
tiklassa mainitut teot ovat siten toisaalta sellaisia, jotka toteuttavat Suomen rikoslain 11
luvun 1-3 §:ssä mainittujen sodankäyntirikosten tunnusmerkit, ja toisaalta sellaisia, jot-
ka rikoslain 11 luvun 4 ja 5 §:n mukaan olisivat ihmisoikeuksien loukkaamista poikke-
uksellisissa oloissa.

Artiklan 1 kappaleessa on korostettu, että tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat erityi-
sesti teot, jotka on tehty osana suunnitelmaa tai politiikkaa tai laajamittaista sotarikolli-
suutta. Vaikka rikoksen tekeminen osana suunnitelmaa tai politiikkaa tai laajamittaista
sotarikollisuutta ei olekaan tuomioistuimen toimivallan käytön edellytys, määräyksen
tarkoituksena on korostaa, että tuomioistuimen toimivalta lähtökohtaisesti koskee kaik-
kein vakavimpia kansainvälisiä rikoksia (HE 161/2000 vp s.18.).

Artiklan 2 kappaleessa on laaja luettelo kielletyistä teoista, jossa pääasiallisesti toiste-
taan Haagissa vuonna 1907 tehdyn maasodan lakeja ja tapoja koskevaa yleissopimusta
sekä neljää Genevessä 12 päivänä elokuuta 1949 tehtyä sopimusta haavoittuneiden, sai-
raiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta ja siviili-
henkilöiden suojelemisesta sodan aikana. Kussakin mainitussa sopimuksessa on artikla,
jossa määritellään törkeät rikokset suojeltavia ihmisiä vastaan. Geneven yleissopimuk-

sia on täydennetty lisäpöytäkirjoilla vuodelta 1977 (SopS 81-82/1980; HE 161/2000 vp s.18-19.).

Rikoslain 11 luvun 1 §:n mukaan sodankäyntirikoksesta rangaistaan sitä, joka sotatoimessa 1) käyttää kiellettyä sodankäyntitapaa tai taisteluvälinettä, 2) väärinkäyttää haavoittuneita tai sairaita suojaavaa kansainvälistä tunnusmerkkiä taikka 3) muulla tavoin rikkoo Suomea velvoittavan sodankäyntiä koskevan kansainvälisen sopimuksen määräyksiä tai yleisesti tunnustettuja ja vakiintuneita kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja tai tapoja. Rangaistus on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta. Yritys on rangaistava. Jos sodankäyntirikoksessa 1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan, 2) aiheutetaan erittäin suurta ja laaja-alaista taloudellista vahinkoa tai 3) rikos tehdään erityisen raavalta tai julmalla tavalla ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä sodankäyntirikoksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi (2 §). Myös törkeän sodankäyntirikoksen yritys on rangaistava. Lievä sodankäyntirikos (3 §) on kysymyksessä, jos sodankäyntirikos, huomioon ottaen aiheutettu seuraus tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Vaikka perussäännön 7 ja 8 artikla yhdessä tarkasteltuna vastaavat asiallisesti melko pitkälle rikoslain sodankäyntirikoksia ja ihmisoikeuksien loukkauksia poikkeuksellisissa oloissa, rikoslaissa ei ole perussäännön 8 artiklassa tarkoitettua sotarikosten määritelmää vastaavaa rangaistussäännöstä. Lisäksi rikoslain sodankäyntirikokset eivät näyttäisi olevan sovellettavissa valtiosisäisiin aseellisiin selkkauksiin, joihin perussäännön sotarikokset soveltuvat. Rikoslain sodankäyntirikoksia koskevat säännökset ovat myös hyvin avoimia ja voivat tämän vuoksi muodostua legaliteettiperiaatteen kannalta ongelmalliseksi. Toisaalta sodankäyntirikoksilla ja ihmisoikeuksien loukkausrikoksilla on rikoslainsäädännössä omaksutun kirjoitustavan mukaisesti myös itsenäiset törkeät teko-tyypinsä ja lisäksi lievä sodankäyntirikos. Tällaista erottelua ei ole tehty perussäännössä.

Rikoslain 11 luvun 7 a §:ssä (kemiallisen aseiden kiellon rikkominen) ja 7 b §:ssä (biologisen aseiden kiellon rikkominen) säädetään rangaistavaksi kemiallisen aseiden, biologisen aseiden tai toksiiniaseiden käyttäminen muuten kuin luvun 1-3 §:ssä tarkoitettulla tavalla eli sodankäyntirikosten yhteydessä. Tyypillisesti kysymyksessä olevia kiellettyjä aseita käytetään juuri sotatoimien yhteydessä. Toisaalta tietyn aseiden tai tekovälineiden käyttöä ei ole merkitystä perussäännön 6 ja 7 artiklan sekä rikoslain 11 luvun 4-6 §:n kannalta.

2.2. Perussäännön vaikutus rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeviin säännöksiin

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännössä on rikosmääritelmien ohella määräyksiä rikosoikeudellisen vastuun edellytyksistä. Perussäännön 11 artiklan mukaan tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään ainoastaan sellaisia rikoksia, jotka on tehty perussäännön voimaantulon jälkeen. Perussäännön 12 artiklassa on määräyksiä tuomioistuimen alueellisesta toimivallasta.

Perussäännön 3 osassa (22-33 artiklat) on määräyksiä sovellettavista yleisistä rikosoikeudellisista periaatteista. Niihin kuuluvat ensinnäkin laillisuusperiaate (22-23 artiklat) ja taannehtivuuskielto (24 artikla). Perussäännön 25 artiklassa on määräyksiä toimivallan ulottumisesta luonnollisiin henkilöihin, vastuun henkilökohtaisuudesta ja vastuun

ulottumisesta täytetyn teon ohella erilaisiin osallisuuden muotoihin ja yrityksiin jääneisiin tekoihin. Perussäännön 26 artiklan mukaan tuomioistuimen toimivaltaan eivät kuulu alle 18-vuotiaina tehdyt rikokset. Perussäännön 27 artiklan mukaan henkilön valtiollinen virallinen asema ei vapauta vastuusta tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista, eikä se sinänsä ole rangaistuksen lieventämisperuste. Perussäännön 28 artiklan mukaisesti määräytyy päälliköiden ja muiden esimiesten vastuu alaisten tekemistä teoista. Päälliköillä ja esimiehillä on alaisiin kohdistuva valvontavelvollisuus. Perussäännön 29 artiklan mukaan vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Perussäännön 30 artiklassa on määräyksiä syyksiluettavuudesta eli tahallisuudesta. Perussäännön 31 artiklassa on määräyksiä rikosoikeudellisista vastuuvapausperusteista, kuten syyntakeettomuudesta, päihtymyksestä, hätävarjelusta ja pakkotilasta. Perussäännön 32 artiklassa on määräyksiä tosiasiaerehdyksestä ja oikeuserehdyksestä. Lopuksi perussäännön 33 artiklassa säännellään kysymystä esimiehen ja lain määräyksen vaikutuksesta rikosvastuuseen.

Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevat säännökset on uudistettu kokonaan vuonna 2003 säädetyillä 3-6 luvuilla (13.6.2003/515). Säännökset tulivat voimaan 1.1.2004.

Uudessa rikoslain 3 luvussa on säännöksiä rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä. Niitä ovat laillisuusperiaate (1 §), ajallinen soveltuvuus (2 §), laiminlyönnin rangaistavuus (3 §), vastuuikäraja ja syyntakeisuus (4 §), syyksiluettavuus (5 §), tahallisuus (6 §) ja tuottamus (7 §).

Rikoslain 4 luvussa on säännöksiä vastuuvapausperusteista. Niitä luvun mukaan ovat tunnusmerkistöerehdys (1 §), kielloerehdys (2 §), vastuusta vapauttavaa seikkaa koskeva erehdys (3 §), hätävarjelu (4 §), pakkotila (5 §) sekä voimakeinojen käyttö (6 §). Lisäksi luvussa on rangaistusvastuun lievennystä koskeva säännös (7 §).

Rikoslain 5 luvussa on säännöksiä yrityksestä ja osallisuudesta. Luvun säännöksiä ovat yritys (1 §), yrityksestä luopuminen ja tehokas katuminen (2 §) rikoskumppanuus (3 §), välillinen tekeminen (4 §), yllytys (5 §), avunanto (6 §), säännös erityisistä henkilöön liittyvistä olosuhteista (7 §) sekä oikeushenkilön puolesta toimimisesta.

Rikoslain 6 luvussa on säännöksiä rangaistuksen määräämisestä, ensin yleisiä säännöksiä (1-3 §) ja sen jälkeen rangaistuksen mittaamisesta (4-8 §), rangaistuslajin valinnasta (9-12 §) sekä tuomitusta rangaistuksesta tehtävistä vähennyksistä (13-16 §).

Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön rikosoikeudellista vastuuta koskevia 3 osan määräyksiä on perusteellisesti selostettu ja niiden vastaavuutta Suomen rikoslain säännöksiin arvioitu perussäännön hyväksymistä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 161/2000 vp, s. 27-39), johon tässä viitataan. Rikoslain yleisiä oppeja koskevat uudet säännökset vastaavat asiallisesti hyvin pitkälle aikaisemmin voimassa ollutta oikeutta, jota on selkeytetty ja osaksi ensi kertaa kirjoitettu lakiin.

Jos perussäännön ja rikoslain rikosoikeudellista vastuuta koskevissa säännöksissä tai periaatteissa ei ole eroja tai ne ovat aivan vähäisiä, tarkastelun lähtökohtana on, että rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevat säännökset soveltuvat kansainvälisen oikeuden vastaisiin rikoksiin. Jos erot ovat huomattavat, on syytä esittää perussäännön edellyttämiä säännöksiä rikoslain 11 lukuun.

Säännökset rikosoikeuden yleisistä opeista rikoslain 3-6 luvussa vastaavat sisällöltään pääosin hyvin Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännössä määriteltyjä rikosoikeudellisen vastuun yleisiä periaatteita. Perussäännön artiklojen kirjoittamistapa on kuitenkin toisenlainen kuin Suomessa on rikoslainsäädännön laadintatapa. Perussäännön ja rikoslakimme välillä on kuitenkin myös säännösten sisältöä koskevia eroja.

Valtaosa Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön yleisiä rikosoikeudellisia periaatteita koskevista artikloista on oikeudessamme toteutettu. Rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta (perussäännön 22 artikla, nullum crimen sine lege, ja 23 artikla, nulla poena sine lege) on säännös Suomen perustuslain 8 §:ssä ja rikoslain 3 luvun 1 §:ssä. Perussäännön 24 artiklan tarkoittama taannehtivuuskielto sisältyy Suomessa laillisuusperiaatetta koskeviin säännöksiin ja ajatus ilmenee myös ajallista soveltuvuutta koskevasta säännöksestä rikoslain 3 luvun 2 §:ssä. Perussäännön 25 artiklan vaatimukset henkilökohtaisesta rikosoikeudellisesta vastuusta täyttyvät rikoslain 5 luvun yritystä ja osallisuutta koskevista säännöksistä sekä rikoslain 17 luvun 1 §:ssä olevasta säännöksestä, joka on säätänyt julkisen kehottamisen rikokseen rangaistavaksi.

Perussäännön 26 artiklan mukaan alle 18-vuotiaina rikoksen tehneet eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan eikä sotarikoksesta. Jos Suomessa käsitellään 15-17-vuotiaina tehtyjä Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia, ei liene tarpeellista sulkea tekijöitä rikosoikeudellisen vastuun ulkopuolelle, vaan soveltaa heihin iästä johtuvia rikosoikeudellisia lievennysperusteita. Näin ollen erityistä korotettua 18 vuoden vastuukärajaa koskevaa säännöstä joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksesta ei välttämättä tarvita.

Perussäännön 27 artiklan mukaan tekijän virallinen asema ei vapauta häntä perussäännön mukaisesta rikosoikeudellisesta vastuusta eikä se ole peruste rangaistuksen lieventämiselle. Suomen oikeuden mukaan ei edes tasavallan presidentti ole vapaa rikosoikeudellisesta vastuusta joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan eikä sotarikoksesta (perustuslain 113 §). Tasavallan presidentin rikosoikeudellista vastuuta käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

Perussäännön 28 artikla päälliköiden ja muiden esimiesten vastuusta perustuu siihen ajatukseen, että sotilaallinen tai muu esimies vastaa rikoksen tekijänä niistä teoista, joita alaiset ovat tehneet, jos esimies ei ole täyttänyt velvollisuuttaan valvoa alaisiaan, estää heitä tekemästä rikoksia ja ryhtyä toimiin rikosten saattamiseksi tutkintaa ja syytteen nostamista varten. Suomen rikoslaisissa ei ole nimenomaisia säännöksiä esimiehen vastuusta. Esimiehen laiminlyöntiin voidaan soveltaa yleisten osallisuussääntöjen lisäksi ainakin rikoslain 40 luvun virkarikoksia koskevia säännöksiä tai 45 luvun 15 ja 16 §:ssä säännöksiä palvelurikoksista.

Artikla edellyttää lain muuttamista.

Perussäännön 29 artiklan mukaan vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Artikla on otettu huomioon rikoslain 8 lukuun 22.12.2005 tehdyissä muutoksissa ja tähän ehdotukseen sisältyvässä teknisluonteisessa 8 luvun 1 §:n 1 momentin muutoksessa.

Perussäännön 30 artiklassa on syyksiluettavuutta koskevia määritelmiä. Perussäännön sanonnat poikkeavat huomattavasti rikoslain 3 luvun 5 ja 6 §:ssä olevista sanonnoista ja

terminologiasta, mutta tosiasiallisesti perussäännön mainittu artikla ja Suomen rikoslain mainitut säännökset perustuvat samanlaisiin ajatuksiin syyksiluettavuudesta yleisenä rikosoikeudellisen vastuun edellytyksenä. Rikoslain säännökset eivät niin muodoin tarvitse muutoksia tai täydennyksiä.

Perussäännön 31 artiklassa on luonnehdittu rikosoikeudellisia vastuuvapausperusteita. Niitä ovat mielisairaus tai mielenterveyden häiriö, päihtymys poikkeuksellisissa tapauksissa, hätävarjelu ja voimankäyttö sekä pakkotila. Perussäännön kirjoittamistapa on toisenlainen kuin vastaavissa rikoslakimme säännöksissä. Syyntakeettomuutta koskeva säännös rikoslain 3 luvun 4 §:n 2 momentissa vastaa asiallisesti perussäännön vastaavaa kohtaa. Sen sijaan päihtymyksen merkitystä perussäännössä arvioidaan toisella tavoin kuin vastaavassa rikoslain säännöksessä 3 luvun 4 §:n 4 momentissa. Ei liene kuitenkaan tarkoituksenmukaista säätää päihtymyksen merkityksestä erityissäännöstä, joka koskisi vain Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Perussäännön 31 artiklan määräykset hätävarjelusta, voimakeinojen käytöstä ja pakkotilasta asiallisesti vastaavat rikoslain 4 luvun 4-6 §:n säännöksiä hätävarjelusta, pakkotilasta ja voimakeinojen käytöstä. Erityissäännöksiä tai täydennyksiä rikoslakiimme ei näiltä osin siten tarvita.

Perussäännön 32 artiklassa on määräyksiä tosiasiaerehdyksestä ja oikeuserehdyksestä. Perussäännön ajatusmalli perustuu perinteelliseen rikoslainoppiin. Suomen säännökset rikoslain 4 luvun 1 §:ssä (tunnusmerkistöerehdys) ja 2 §:ssä (kieltoerehdys) perustuvat modernille käsitykselle erehdyksen vaikutuksesta rikosoikeudelliseen vastuuseen. Suomen rikoslain säännökset ovat ajantasaisia tältä osin eikä niitä tarvitse muuttaa tai täydentää.

Sen sijaan perussäännön 33 artikla esimiehen määräyksistä ja lain määräyksistä poikkeaa voimassaolevan laista. Rikoslain 45 luvun 26 b §:ssä oleva säännös esimiehen käskystä koskee vain sotilaan esimiehensä käskystä tekemää rikosta. Perussäännön 33 artikla edellyttää samankaltaisen vastuunjakosäännöksen omaksumista myös muihin esimiesten ja alaisten väliseen suhteeseen sekä hallituksen antamiin lainvastaisiin määräyksiin. Artikla edellyttää lain muuttamista.

Rooman perussäännössä määritellyt rikokset ovat yleensä samalla rikoslain yksilöön kohdistuvia rikoksia kuten murhia, tappoja, pahoinpitelyjä ja raiskauksia. Yksilöön kohdistuvista rikoksista tulee joukkotuhonta, rikos ihmisyyttä vastaan tai sotarikos, jos rikokset on tehty tietyissä viimeksi mainituille rikoksille ominaisissa raskauttavissa olosuhteissa tai tarkoituksessa. Rikoskonkurrenssista perussäännössä ei kuitenkaan ole määräyksiä. Voimassa olevista rikoskonkurrenssia koskevista rikosoikeudellisista periaatteista seuraa, että perussäännön tarkoittamien ja rikoslakiin otettavien rikosten soveltaminen tekee tarpeettomaksi yksilöön kohdistuvien rikosten soveltamisen. Tiettyyn kokonaistilanteeseen liittyvät kansainvälisen oikeuden vastaiseen rikokseen kuten rikokseen ihmisyyttä vastaan sisältyvät yksittäiset teot muodostavat kokonaisuuden, jota yleensä on pidettävä yhtenä rikoksena riippumatta yksittäisten yksilöön kohdistuvien tekojen ajallisista eroista tai niiden kohteena olevien henkilöiden lukuisuudesta. Rikoksen uhrilla on kuitenkin aina oikeus hakea korvausta yksittäisestä teosta hänelle aiheutuneesta vahingosta.

2.3. Tasavallan presidentin rikosoikeudellinen vastuu

Kansainvälisesti tarkastellen on yleistä, että valtionpäämiehen rikosoikeudellista vastuuta virkatoimistaan on rajoitettu. Suomi on myös omaksunut ajatuksen. Vuoden 1919 Hallitusmuodon 47 §:n 2 momentissa oli säännös tasavallan presidentin mahdollisesta lainvastaisesta menettelystä virkatoimissaan. Oikeuskanslerin tehtävänä oli huomauttaa siitä. Jos oikeuskansleri tai valtioneuvosto katsoi presidentin tehneen itsensä syyppäksi valtiopetokseen tai maanpetokseen, siitä tuli ilmoittaa eduskunnalle. Jos eduskunta kolmella neljäosalla annetuista äänistä päätti syytteen nostettavaksi, oikeuskanslerin tuli ajaa sitä korkeimmassa oikeudessa ja presidentin pidättäytyä sillä aikaa toimestaan. Muissa tapauksissa presidentin virkatoimesta ei saanut nostaa syytettä.

Tasavallan presidentin rikosoikeudellinen vastuu virkatoimistaan on rajoitettu myös Suomen perustuslaissa (11.6.1999/731), joka tuli voimaan 1 maaliskuuta 2000. Aikaisemmasta poiketen presidenttiä vastaan voidaan perustuslain 113 §:n mukaan nostaa syyte myös rikoksesta ihmisyyttä vastaan, jolla tässä yhteydessä tarkoitetaan rikoslain 11 lukuun sisältyviä rangaistussäännöksiä (HE 1/1998 vp). Perustuslain 113 §:n mukaan jos oikeuskansleri, oikeusasiamies tai valtioneuvosto katsoo tasavallan presidentin syyllistyneen maanpetosrikokseen, valtiopetosrikokseen tai rikokseen ihmisyyttä vastaan, asiasta on ilmoitettava eduskunnalle. Jos eduskunta tällöin kolmella neljäosalla annetuista äänistä päättää syytteen nostettavaksi, valtakunnansyyttäjän on ajettava syytettä valtakunnanoikeudessa ja presidentin on pidättäydyttävä siksi ajaksi toimestaan. Muissa tapauksissa virkatoimesta ei saa nostaa syytettä.

Säännöksen sisältämä luettelo rikoksista, joista tasavallan presidentti virkatoimissaan on vastuussa, ei ilmaisultaan tarkasti vastaa voimassa olevaa rikoslakia. Perustuslaissa oleva sanonta viittaa tarkasti rikoslain 11-13 lukuun sellaisina kuin luvut olivat ennen vuotta 1995 voimassa olleita vastaavia säännöksiä. Tuolloin rikoslain 11 luvussa oli säännöksiä valtiopetoksesta ja rikoslain 12 luvussa maanpetoksesta. Kumpikin luku sisälsi säännöksiä erilaisista valtiollisista rikoksista. Vuonna 1974 säädettiin rikoslain 13 luku (20.12.1974/987), joka sisälsi säännöksiä rikoksista ihmisyyttä vastaan.

Rikoslain 11-13 luvut uudistettiin kokonaan vuonna 1995 (21.4.1995/578). Voimassa olevassa rikoslain 11 luvussa on otsikkonsa mukaisesti säännöksiä sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan, 12 luvussa maanpetosrikoksista ja 13 luvussa valtiopetosrikoksista. Nyt tehdyssä muutosesityksessä rikoslain 11 luku sisältäisi säännöksiä rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan, joista yhtenä rikoksen muotona on rikos ihmisyyttä vastaan.

Välttämätöntä ja kiireellistä tarvetta Suomen perustuslain 113 §:n muuttamiseen ei ole. Viittauksen epätarkkuus on vähäinen ja perustuslain säännös on perusteltua ymmärtää niin, että siinä mainituilla maanpetosrikoksella, valtiopetosrikoksella ja rikoksella ihmisyyttä vastaan tarkoitetaan rikoslain 11-13 luvussa olevia rikossäännöksiä. Säännös sillä tavoin ymmärtäen tasavallan presidentillä on virkatoimissaan rikosoikeudellinen vastuu rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan, maanpetosrikoksista ja valtiopetosrikoksista. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 27 artiklan vaatimus virallisen aseman merkityksettömyydestä toteutuu tältäkin osin.

2.4. Kansainvälinen kehitys

Pohjoismaat ovat ratifioineet Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön muuttamatta lainsäädäntöään tarkasti perussäännön rikosmääritelmiä vastaavaksi. Ruotsissa ja Norjassa on valmisteilla rikosoikeudellisen lainsäädännön saattaminen täsmällisemmin vastaamaan perussäännön vaatimuksia. Saksassa on säädetty erillinen laki, joka sisältää Rooman perussäännön rikokset ja muita kansainvälisiä rikoksia.

Ruotsi

Ruotsissa on joukkotuhonnasta säännökset laissa joukkotuhonnan rankaisemisesta (om straff för folkmord 169/1964). Laki säädettiin joukkotuhonnan ehkäisemistä ja rankaisemista koskevan YK:n yleissopimuksen sisältämien velvollisuuksien täyttämiseksi. Rangaistuksena joukkotuhonnasta voi seurata vankeutta vähintään neljäksi vuodeksi ja enintään 10 vuodeksi tai elinkaudeksi. Myös joukkotuhonnan valmistelu ja suosiminen kuten laiminlyönti paljastaa joukkotuhontaa ovat rangaistavia.

Ruotsissa ei ole erityisiä säännöksiä rikoksista ihmisyyttä vastaan. Nämä Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön 7 artiklassa tarkoitetut rikokset ovat rangaistavia Ruotsin rikoskaaren tai muualla lainsäädännössä olevien rangaistussäännösten perusteella. Tällaisia ovat esimerkiksi murha, tappo, pahoinpitely, raiskaus ja ihmisryöstö.

Sotaririkokset ovat rangaistavia ihmisoikeusrikoksena (rikoskaaren 22 kappaleen 6 §). Säännöksillä on täytetty Ruotsin velvollisuudet neljää Genevessä tehtyä sopimusta ja niiden kahta lisäpöytäkirjaa, maasodan lakeja ja tapoja sekä eri tyyppisten aseiden kieltä koskevia sopimuksia kohtaan. Rangaistuksena ihmisoikeusrikoksesta voi seurata vankeutta enintään neljäksi vuodeksi tai, jos rikos on törkeä, vankeutta enintään kymmeneksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Lisäksi rikoskaaren 22 kappaleessa on rangaistussäännökset kemiallisten aseiden luvattomasta hallussapidosta, miinojen luvattomasta hallussapidosta ja luvattomasta ydinräjäytyksestä. Rangaistus kaikista rikoksista on vankeutta enintään neljä vuotta tai jos rikos on törkeä, vankeutta enintään kymmenen vuotta tai elinkaudeksi. Rangaistussäännösten taustalla ovat kansainväliset sopimukset. Sen sijaan biologisten aseiden käytöstä ei ole erityisiä rangaistussäännöksiä.

Ruotsissa on valmistunut komiteanmietintö Kansainväliset rikokset ja Ruotsin tuomiovalta, johon sisältyvät myös ehdotukset laiksi kansainvälisistä rikoksista (SOU 2002:98). Ehdotettuun lakiin sisältyisivät erityiset rangaistussäännökset joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta ja törkeästä sotarikoksesta. Nykyiset joukkotuhontaa ja sotarikoksia koskevat säännökset kumottaisiin. Ehdotus perustuu pääosin Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön rikosmääritelmiin. Lakiin sisältyvät myös ehdotukset laajennetusta rikosoikeudellisesta vastuusta esimiehille. Ehdotetut säännökset poikkeavat jonkin verran perussäännön määräyksistä, koska niissä on otettu huomioon rikoslainsäädännössä sovellettavat rikosoikeudelliset periaatteet ja käytössä oleva lainkirjoittamistapa. Rangaistukseksi joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan ja törkeästä sotarikoksesta ehdotetaan vankeutta vähintään neljäksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Norja

Norjassa ei ole erityislakia sotarikoksista, ainoastaan yksittäisiä rangaistussäännöksiä sotaväen rikoslaissa. Norjan valmisteilla olevaan rikoslakiin on tarkoitus sisällyttää oma kappale sotarikoksista, joukkotuhonnasta ja rikoksista ihmisyyttä vastaan. Rikoslakikomitean (NOU 2002:4) ehdotukset perustuvat Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön rikosmääritelmiin. Enimmäisrangaistukseksi on kaavailtu 30 vuotta vankeutta. Lisäksi rikoslakiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan sopimuksen tekeminen joukkotuhonnasta, sotarikoksesta ja rikoksesta ihmisyyttä vastaan olisi rangaistavaa, vaikkei kahden jälkimmäisen rikoksen osalta Rooman perussääntö velvoita tällaisen valmistelun kriminalisointiin. Komitea ehdottaa myös erityistä rikosoikeudellista vastuusäännöstä esimiehille.

Tanska

Sotarikoksia ei ole Tanskassa erotettu erinäisiksi rikoksiksi. Tanskassa ei myöskään ole erityistä lakia kansainvälisistä rikoksista tai sotarikoksista. Sen sijaan sotarikosten rangaistuksista vuonna 1946 säädetyin lain mukaan yksittäisen rangaistussäännöksen rangaistusasteikkoa voidaan korottaa vankeuteen elinkaudeksi asti, jos rikosta on pidettävä sotarikoksena tai rikoksena ihmisyyttä vastaan. Lisäksi laki joukkotuhonnasta vuodelta 1955 sisältää säännöksiä, joiden mukaan joukkotuhontaan syyllistynyt voidaan tuomita elinkaudeksi vankeuteen tai vankeuteen määrääjäksi enintään 16 vuodeksi. Laki perustuu joukkotuhontasopimukseen. Tanska katsoi, että Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön velvoitteet täyttyvät lailla joukkotuhonnasta, sotaväen rikoslailla ja rikoslain yleisillä rangaistussäännöksillä kuten säännöksillä taposta, pahoinpitelystä ja raiskauksesta.

Saksa

Rooman perussäännön voimaansaattamisen yhteydessä Saksassa päätettiin turvautua uuteen lakiin (Völkerstrafgesetzbuch, BGBI I 2002, 2254) sen sijaan, että voimassaolevaa rikoslakia olisi muutettu ja laajennettu. Laki tuli voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2002 eli samaan aikaan kun Rooman perussääntö tuli kansainvälisesti voimaan. Laki sisältää Rooman perussäännön rikokset sekä muita kansainvälisiä rikoksia. Saksan mukaan erillinen laki lisää läpinäkyvyyttä ja painottaa kylliksi rikosten vakavuutta. Erillinen laki myös sovittaa yhteen Rooman perussäännön rikokset Saksan rikoslainsäädännön rakenteisiin ja terminologiaan. Laissa luetellut yksittäiset rikokset eroavat siten jossain määrin Rooman perussäännön rikoksista, etenkin koska Saksan oli määriteltävä rikokset Rooman perussääntöä tarkemmin täyttääkseen Saksan perustuslain rikosmääritelmille asettamat tarkkuusvaatimukset.

Saksan uusi laki ja Rooman perussääntö eroavat erityisesti sotarikosten määritelmien osalta (8-12 §). Saksa päätti luokitella sotarikokset konfliktin tyyppin (kansainvälinen tai valtionsisäinen aseellinen selkkkaus) sijaan vahingon mukaan: henkilöihin kohdistuvat sotarikokset (8 §), omaisuuteen ja muihin oikeuksiin kohdistuvat sotarikokset (9 §), humanitaarisiin operaatioihin ja tunnusmerkkeihin kohdistuvat sotarikokset (10 §) sekä kiellettyjen sodankäyntimenetelmien käyttö (11-12 §).

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on, että Suomi kykenisi entistä paremmin itsenäisesti käsittelemään Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännössä tarkoitettuja vakavia rikoksia. Tarkoituksena on, että rikoslain 11 luvun rikokset muutetaan nykyistä täsmällisemmin vastaamaan Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön määräyksiä tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista. Tavoitteena on myös saattaa rikosoikeudellista vastuuta koskevat rikoslain säännökset vastaamaan perussäännön sisältämiä vastuusäännöksiä. Rikoslainsäädännön yhdenmukaistamisella perussäännön vaatimusten kanssa vältetään sellainen ajateltavissa oleva tilanne, jossa kansainvälinen rikostuomioistuin joutuisi ottamaan käsiteltäväkseen tapauksen, joka koskee Suomen kansalaisen tekemäksi epäiltyä ihmisoikeusrikosta ja josta on tuomittu rangaistus Suomessa. Asia otettaisiin käsiteltäväksi kansainvälisessä rikostuomioistuimessa sen vuoksi, että Suomen lainsäädännön mukaisia toimenpiteitä pidettäisiin riittämättöminä. Lähökohtana on, että Suomi kykenisi kaikissa Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvissa rikoksissa käyttämään tarvittaessa tehokkaasti ensisijaista toimivaltaansa. Uusien säännösten kautta Suomen tuomioistuimet voisivat myös käsitellä näitä rikoksia, vaikka niillä ei olisi liittymäkohtia Suomeen.

Säännösten tarkentamiseen on syytä ryhtyä myös rikoslain melko avointen säännösten saattamiseksi laillisuusperiaatteen kannalta riittävän täsmälliseen muotoon ja Suomen uskottavuuden säilyttämiseksi kansainvälisessä yhteisössä. Yhdenmukaistaminen vastaa myös eduskunnan tahtoa.

Rikoslainsäädännön vastaavuus perussäännössä määriteltyjen rikosten ja rikosoikeudellisten vastuusäännösten kanssa pyritään toteuttamaan soveltamalla mahdollisuuksien mukaan rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksessa hyväksytyjä rikosoikeuden yleisiä periaatteita ja noudattamalla vakiintuneita kirjoitustapoja.

Perussäännön rikosten määritelmien tulkinnassa samoin kuin ehdotettujen säännösten laadinnassa on käytetty hyväksi Kansainvälisen rikostuomioistuimen käyttöön tarkoitettuja perussäännön edellyttämiä tulkintaohjeita.

3.2. Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan rikoslain 11 lukua muutettavaksi. Lukuun sijoitettaisiin joukkotuhontarikoksia, rikoksia ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksia koskevat rangaistussäännökset, jotka muutettaisiin Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntöä vastaaviksi ja nykyistä täsmällisemmiksi. Rikos ihmisyyttä vastaan ja törkeä rikos ihmisyyttä vastaan olisivat uusia rangaistussäännöksiä, joilla yhdessä sotarikosten kanssa korvattaisiin nykyiset säännökset ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa ja sodankäyntirikokset. Yksilöön kohdistuvat rikokset saisivat ihmisyyttä loukkaavan luonteensa siitä, että ne tehdään tietoisesti osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajaa tai järjestelmällistä hyökkäystä. Sotarikokset, joista muodostettaisiin myös erilliset tunnusmerkitörkeää ja lievää tekemuotoa varten, ehdotetaan sovellettaviksi myös kansainvälisiin ja valtionsisäisiin aseellisiin selkkauksiin. Joukkotuhontaa koskevat muutokset olisivat vähäisiä. Rikoslain 11 luvun nykyinen otsikko Sotarikoksista ja ri-

koksista ihmisyyttä vastaan ei enää ole luonteva. Sen vuoksi ehdotetaan, että rikoslain 11 luvun otsikko vastaisuudessa olisi Rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan.

Rikokset kansainvälistä oikeutta vastaan ovat erittäin törkeitä ja laajamittaisia. Ne vaarantavat maailman rauhan, turvallisuuden ja hyvinvoinnin ja näin koskettavat koko kansainvälistä yhteisöä. Tämän vuoksi rikoksesta ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksesta ehdotetaan rangaistukseksi vankeutta vähintään yksi vuosi tai elinkausi. Törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan ja törkeästä sotarikoksesta seurauksena olisi vankeutta vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi. Lievästä sotarikoksesta voisi seurata vankeutta enintään kaksi vuotta. Joukkotuhonnasta voitaisiin tuomita nykyiseen tapaan vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Rikoslain 11 lukuun ehdotetaan lisäksi säännöksiä sotilaallisen ja muun esimiehen vastuusta sekä säännöksiä hallituksen määräyksestä ja esimiehen käskystä rikosoikeudellisesta vastuusta vapauttavana seikkana. Esimiehet vastaisivat monissa tapauksissa kuten valvonnan laiminlyödessään tekijöiden tai osallisten tavoin kansainvälisen oikeuden vastaisista rikoksista. Toisaalta alaiset eivät vapaudu automaattisesti vastuusta syyllistytessään kansainvälisen oikeuden vastaisiin rikoksiin esimiesten käskystä. Esimiesten ja alaisten vastuu jakautuisi nykyistä paremmin perussäännön edellyttämällä tavalla.

Perussäännössä määritellään tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset.

Joukkotuhonnan määritelmää rikoslaissa ehdotetaan muutettavaksi siten, että se nykyistä tarkemmin vastaisi joukkotuhontasopimuksen ja Rooman perussäännön rikosmääritelmää. Koska joukkotuhonta on kansainvälisen oikeuden vastaisista rikoksista kaikkein vakavin, ehdotetaan, että rikoslain 11 luvun alkuun, 1 ja 2 §:ään, sijoitettaisiin joukkotuhontaa, sen yritystä ja joukkotuhonnan valmistelua koskevat säännökset.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 7 artiklan määritelmät rikoksista ihmisyyttä vastaan ja 8 artiklan määritelmät sotarikoksista edellyttävät rikoslain 11 luvun 1-5 §:n perusteellista uudistamista. Rikoslain 11 luvun 3-7 §:ään sijoitettaisiin rikos ihmisyyttä vastaan, törkeä rikos ihmisyyttä vastaan, sotarikos, törkeä sotarikos ja lievä sotarikos. Kummankin rikostyyppin johtolauseessa ilmaistaisiin rikostyypeille ominainen soveltamisala. Sodankäyntirikoksessa (rikoslain 11 luvun 1 §) rikoksen tunnusmerkistö määräytyy laillisuusperiaatteen toteutumisen kannalta tarpeettoman yleisluonteisesti Suomea velvoittavista kansainvälisistä yleissopimuksista ja yleisesti tunnustetuista ja vakiintuneista kansainvälisen oikeuden mukaisista sodan laeista ja tavoista käsin. Sama huomautus voidaan esittää säännöksestä, joka koskee ihmisoikeuksien loukkaamista poikkeuksellisissa oloissa (11 luvun 4 §).

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 7 artiklassa on yksityiskohtainen luettelo teoista, joita pidetään rikoksina ihmisyyttä vastaan. Perussäännön 8 artiklan luettelo sotarikoksista on vielä huomattavasti yksityiskohtaisempi. Perussäännössä rikosmääritelmien kirjoittamistapa on erilainen kuin Suomen rikoslainsäädännössä. Näin ollen rikosta ihmisyyttä vastaan ja sotarikosta ei Suomen rikoslaissa voida määritellä kopiaimalla perussäännön artikloja, vaan perussäännön artiklojen sisältö on saatava sellaisiin rikostunnusmerkistöihin, jonka kaltaisiin Suomessa muun muassa rikoslain kokonaisuudistuksessa on totuttu. Siihen on pyritty laadittaessa säännöstä rikoksesta ihmisyyttä vastaan (ehdotettu 3 §) ja sotarikoksesta (ehdotettu 5 §).

Rikoslain 11 luvussa olevat säännökset kemiallisen aseenn kiellon rikkomisesta (7a §), biologisen aseenn kiellon rikkomisesta (7b §), kiihottamisesta kansanryhmää vastaan (8 §) ja syrjinnästä (9 §) eivät tarvitse sisällöllisiä muutoksia tässä vaiheessa. Kyseiset rikokset eivät kuulu Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan eikä soveltamisessa ole syntynyt muutoksia edellyttäviä ongelmia. Uudessa 11 luvussa mainitut säännökset sijoitettaisiin 8-11 §:ään.

Perussäännön rikosoikeudellista vastuuta koskevista säännöksistä 28 artikla päälliköiden ja muiden esimiesten vastuusta ja 33 artikla esimiehen määräyksistä ja lain määräyksistä edellyttävät rikoslakiin täydentäviä säännöksiä.

Suomen rikoslaissa ei ole nimenomaisia säännöksiä esimiehen vastuusta. Perussäännön 28 artikla perustuu esimiehen suhteellisen ankaraan tekijänvastuuseen alaistensa teoista valvonnan tai tarvittavan toimenpiteen laiminlyönnin perusteella. Perussäännön 28 artiklan edellyttämä rikosoikeudellisen vastuun määrittely ehdotetaan toteutettavaksi rikoslain 11 luvun 12 §:n säännöksellä sotilaallisen ja muun esimiehen vastuusta.

Rikoslain 11 luvun 13 §:ään ehdotetaan säännöksiä hallituksen määräyksen ja esimiehen käskyn vaikutuksesta rikosoikeudelliseen vastuuseen. Ehdotus perustuu perussäännön 33 artiklaan, jossa lähtökohtana on, että esimiehen käsky tai hallituksen määräys eivät poista rikosentekijän vastuuta. Rikoslain 45 luvun 26 b §:ssä on säännökset ainoastaan esimiehen käskyn vaikutuksesta. Käskyn tai määräyksen antavien henkilöpiiri on perussäännössä laajempi kuin voimassa olevassa rikoslaissa. Vastuusta voisi ehdotuksen mukaan kuitenkin vapautua tietyin edellytyksin.

4. Esityksen vaikutukset

Esityksellä varmistetaan se, että Suomi voi entistä tehokkaammin käyttää ensisijaista toimivaltaansa Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvissa rikoksissa. Sotarikoksia koskevien säännösten ulottaminen rauhanajan aseellisiin konflikteihin parantaa naisten ja muun siviiliväestön turvaa tarpeettomilta väkivallanteoilta ja oikeudenloukkauksilta. Esityksellä ei ole organisaatio-, taloudellisia tai henkilöstövaikutuksia. Siitä ei aiheudu myöskään yritys- tai ympäristövaikutuksia.

5. Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti lokakuussa 2005 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevien rikoslain 11 luvun säännösten muuttamisesta siten, että ne vastaavat Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön kriminalisointeja koskevia määritelmiä. Oikeusministeriön lisäksi työryhmässä olivat edustettuna alan tutkimus ja ulkoasiainministeriö. Työryhmä järjesti maaliskuussa 2006 alustavasta ehdotuksestaan suppean asiantuntijakuulemisen. Kuulemisessa esitettyjen huomautusten perusteella ehdotukseen tehtiin joitakin muutoksia – muun muassa rangaistuksia ankaroitettiin ja esimiesten vastuusäännöksiä täsmennettiin. Työryhmän ehdotus valmistui 31 päivänä maaliskuuta 2006.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1.1 Laki rikoslain muuttamisesta

1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

Paitsi Suomessa tehtyihin rikoksiin Suomen rikosoikeutta sovelletaan varsin laajasti myös Suomen ulkopuolella tehtyihin rikoksiin. Pääsäännön mukaan edellytetään, että rikoksella on maahamme jokin lähinnä rikoksen tekijästä tai kohteesta juontuva liittymäperiaate ja että teko on myös tekopaikan lain mukaan rangaistava rikoksena (kaksoisrangaistavuuden vaatimus). Rikoksissa kansainvälistä oikeutta vastaan mainitunkaltaista liittymäperiaatetta ja kaksoisrangaistavuutta ei edellytetä. Rikoslainopissa puhutaan tällöin universaaliperiaatteesta.

Rikoslain 1 luvussa ovat säännökset Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta. Luvun 7 § koskee kansainvälisiä rikoksia. Kansainvälisinä rikoksina pidettävistä rikoksista säädetään tarkemmin 7 §:n soveltamisesta annetussa asetuksessa (627/1996). Esityksessä ei ehdoteta 7 §:ää muutettavaksi. Sen sijaan asetuksen 1 §:n 1 kohtaan on tarkoitus lisätä sellainen rikos ihmisyyttä vastaan ja sotarikos, joka määritellään Rooman perussäännössä. Luonnos asetuksen muutokseksi on esityksen liitteenä.

11 §. Kaksoisrangaistavuuden vaatimus. Luvun 11 §:ssä on säännös kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta. Luvun 11 §:n 2 momentissa on lueteltu poikkeuksia kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta. Niissä noudatetaan universaaliperiaatetta. Tekoon sovelletaan Suomen lakia, vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa. Luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa on säännös sodankäyntirikoksesta tai törkeästä sodankäyntirikoksesta.

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

- 1) 11 luvun 1 tai 2 §:ssä, jos teko on sellainen sodankäyntirikos tai törkeä sodankäyntirikos taikka osallisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan 15 artiklassa;

Nyt tehdyssä esityksessä 1 kohdan pykälien numerot ehdotetaan korvattaviksi pykälien numeroilla 5 ja 6. Lisäksi sanat ”sodankäyntirikos tai törkeä sodankäyntirikos” ehdotetaan korvattavaksi sanoilla ”sotarikos tai törkeä sotarikos”. Muutos on puhtaasti tekninen ja johtuu siitä, että ehdotetun rikoslain uuden 11 luvun 5 §:ssä on säännös sotarikoksesta ja 6 §:ssä säännös törkeästä sotarikoksesta.

8 luku. Vanhentumisesta

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 29 artiklan mukaan vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Ehdotetuista rikoslain 11

luvun rangaistussäännöksistä joukkotuhonnan valmistelu ei kuulu rikostuomioistuimen toimivaltaan. Perussäännön 25 artiklasta johtuu, että joukkotuhonnan toteuttamisen ohella tuomioistuimen toimivaltaan kuuluu myös erilaisia joukkotuhontaan osallistumisen ja edistämisen muotoja. Näin ollen vanhentumista koskevia säännöksiä sovelletaan joukkotuhonnan valmisteluun.

Rikoslain uuden 8 luvun (297/2003), säännökset tulivat voimaan 1.1.2006 alkaen. Niihin tehtiin joulukuussa 2005 muutoksia (1161/2005), jotka koskevat myös sodankäyntirikoksia ja rikoksia ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa. Luvussa tarkoitettuja vanhentumisen muotoja ovat syyteoikeuden vanhentuminen (1 §), rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen (6 §) ja tuomitun vankeusrangaistuksen raukeaminen (10 §). Luvussa on myös eräitä muita vanhentumisen muotoja, mutta niitä koskevien säännösten muuttamiseen ei ole Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännöstä johtuvia syitä.

1 §. Syyteoikeuden vanhentuminen. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu. Syyteoikeus ei vanhennu myöskään, jos kysymyksessä on sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa tai törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa. Rikoslain 8 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan oikeus tuomita rangaistus 1 §:n 1 momentissa tarkoitettusta rikoksesta ei vanhennu. Rikoslain 8 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan elinkautinen vankeusrangaistus ja 1 §:n 1 momentissa mainitusta rikoksesta tuomittu määräaikainen vankeusrangaistus eivät raukea.

Vanhentumista koskevat säännökset eivät koske joukkotuhontaa, rikosta ihmisyyttä vastaan, törkeää rikosta ihmisyyttä vastaan, sotarikosta eikä törkeää sotarikosta sen vuoksi, että niistä säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus.

Mainituilla rikoslain 8 luvun muutoksilla on kattavasti otettu huomioon Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 29 artikla vanhentumisaikojen soveltumattomuudesta tuomioistuimen toimivaltaan kuuluviin rikoksiin. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 1 momenttia syyteoikeuden vanhentumisesta ehdotetaan muutettavaksi siten, että sodankäyntirikosta, törkeää sodankäyntirikosta, ihmisoikeuksien loukkaamista poikkeuksellisissa oloissa ja törkeää ihmisoikeuksien loukkaamista poikkeuksellisissa oloissa koskevat säännökset korvattaisiin säännöksellä lievistä sotarikoksesta. Muutos on puhtaasti tekeminen, luonnollinen seuraus uusien rikosnimikkeiden omaksumisesta ja siitä, että elinkautisen vankeuden mahdollisuutta laajennetaan ehdotuksessa. Koska rikoslain 8 luvun 6 §:n 1 momentissa ja 10 §:n 1 momentissa jo nyt viitataan luvun 1 §:n 1 momenttiin, niiden muuttamiseen ei ole tarvetta.

11 luku. **Rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan**

Rikoslain 11 luvun otsikoksi ehdotetaan Rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan. Otsikon muotoilulla halutaan korostaa sitä, että luvussa mainitut rikokset loukkaavat ensisijaisesti kansainvälisen rikosoikeuden sääntöjä, vaikka ne toissijaisesti voivat samalla toteuttaa hyvinkin vakavien yksilöihin kohdistuvien rikosten tunnusmerkistöjä. Tällaisia rikoksia ovat erityisesti luvun alkuun sijoitetut rikossäännökset, mutta myös säännöksillä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ja syrjinnästä on oma kansainvälisoikeudellinen taustansa.

Joukkotuhonta (1 §) käsittää tekoja, joiden tarkoituksena on jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittäminen kokonaan tai osittain. Sellaisesta rikoksesta sopiminen tai suunnitelman laatiminen sitä varten on rangaistavaa joukkotuhonnan valmisteluna (2 §). Rikos ihmisyyttä vastaan kattaisi erilaisia tekoja osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä (3 §). Törkeä rikos ihmisyyttä vastaan (4 §) koskisi rikoksia, jotka 1) kohdistuvat suureen joukkoon ihmisiä tai 2) tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla. Lisäksi edellytetään, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Sotarikosta koskeva säännös (5 §) kattaisi monenlaisia sodassa, kansainvälisessä tai valtionsisäisessä aseellisessa selkkauksessa tai miehityksessä tapahtuvia kansainvälisen oikeuden kieltämiä tekoja. Törkeä sotarikos (6 §) olisi sotarikos, joka 1) kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä, 2) aiheutetaan erittäin suurta ja laajamittaista vahinkoa tai 3) tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla. Lisäksi siinäkin edellytetään, että rikos myös kokonaisuutena arvostellen on törkeä. Lievä sotarikos (7 §) olisi sotarikoksen kokonaisuutena arvostellen vähäinen tekomuoto. Kemiallisen aseenn kiellon rikkominen (8 §), biologisen aseenn kiellon rikkominen (9 §), kiihottaminen kansanryhmää vastaan (10 §) ja syrjintä (11 §) olisivat samanlaisia rikoksia kuin nykyisin voimassa olevassa rikoslain 11 luvussa. Ehdotetut 12 ja 13 § olisivat uusia säännöksiä sotilaallisen ja muun esimiehen vastuusta sekä hallituksen määräyksen ja esimiehen käskyn vaikutuksista vastuun jakautumiseen joukkotuhonnassa, rikoksissa ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksissa.

Joukkotuhonta, rikos ihmisyyttä vastaan, törkeä rikos ihmisyyttä vastaan, sotarikos ja törkeä sotarikos toteuttavat säännönmukaisesti samalla joidenkin yksilöön kohdistuvien vakavien rikosten tunnusmerkistöjä. Ehdotuksen mukaan ensisijaisesti sovellettaisiin kansainvälistä oikeutta vastaan tehtyjä rikoksia koskevia säännöksiä, joihin nähden yksilöihin kohdistuvia rikoksia koskevat säännökset siis olisivat toissijaisia. Rikoksina kansainvälistä oikeutta vastaan niillä on erityinen asema. Jotta mainittujen rikosten tunnusmerkistöt voisivat kattaa samalla myös esimerkiksi niihin sisältyvät tahalliset henkirikokset, ehdotetaan, että elinkautinen vankeusrangaistus olisi mahdollista tuomita joukkotuhonnan ohella rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta ja törkeästä sotarikoksesta.

1 §. *Joukkotuhonta.*

I momentti. Joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi 9.12.1948 solmitun yleissopimuksen mukaan joukkotuhonnalla tarkoitetaan jokaista sellaista tekoa, joka tähtää jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittämiseen tässä sen ominaisuudessa joko kokonaan tai osittain. Teot on lueteltu yleissopimuksen II artiklassa seuraavasti:

- a) ryhmän jäsenten tappaminen,
- b) vaikean ruumiillisen tai henkisen vamman aiheuttaminen ryhmän jäsenille,
- c) ryhmän elinehtojen tahallinen huonontaminen tarkoituksella aikaansaada sen fyysinen hävittäminen joko kokonaan tai osittain,
- d) toimenpiteiden toteuttaminen, joiden tarkoituksena on syntyväisyyden ehkäiseminen ryhmän piirissä ja
- e) lasten pakollinen siirtäminen ryhmästä toiseen.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 6 artiklassa joukkotuhonnan määrittely on varsin tarkasti samansisältöinen. Joukkotuhontasopimuksen ja Rooman perussäännön suomennoksissa käytetään eräissä yksityiskohdissa erilaisia sanontoja, mutta kummassakin rikoksen jäsentely ja säännösten sisältö vastaavat toisiaan. Rooman perussäännön suomennoksessa on käytetty nykyaikaisempia ilmaisuja.

Voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 6 §:ssä oleva määrittely eroaa muutamissa kohdin joukkotuhontasopimuksen ja Rooman perussäännön määritelmistä. Sen mukaan joukkotuhontana pidetään sitä, että joku jonkin kansallisen, rodullisen, etnisen tai uskonnollisen ryhmän taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain

- 1) surmaa ryhmän jäseniä,
- 2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja,
- 3) ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän piirissä,
- 4) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen, tai
- 5) muulla vastaavalla tavalla olennaisesti huonontaa ryhmän elinehtoja.

Nyt valmistellussa ehdotuksessa joukkotuhonnan määrittely rikoksena lähentyisi joukkotuhontasopimuksen ja Rooman perussäännön määrittelyjä. Rangaistavaa joukkotuhontana olisi se, että joku jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain

- 1) surmaa ryhmän jäseniä,
- 2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja,
- 3) asettaa ryhmälle sellaisia elinehtoja, joista voi aiheutua ryhmän häviäminen kokonaan tai osittain,
- 4) ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän keskuudessa tai
- 5) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen.

Joukkotuhonnan määrittely nykyistä enemmän joukkotuhontasopimuksen ja Rooman perussäännön tavoin edistää laillisuusperiaatteen toteutumista. Nykyisessä rikoslain 11 luvun 6 §:n 5 kohdan mukaan joukkotuhontaa on teko, jolla muulla vastaavalla tavalla olennaisesti huononetaan ryhmän elinehtoja. Ehdotuksessa tällainen yleisluonteinen määritelmä poistuu. Sitä vastaa ehdotuksen 3 kohta.

Säädettäessä nykyisin voimassa olevaa säännöstä joukkotuhonnasta pidettiin perusteltuna laajentaa suojelukohteita kansallisten, rodullisten, etnisten ja uskonnollisten ryhmien lisäksi myös niihin rinnastettaviin kansanryhmiin. Sellaisia kansanryhmiä voivat olla esimerkiksi kielen, yhteiskunnallisen aseman tai poliittisten näkemysten perusteella määräytyvä kansanryhmä. Joukkotuhontasopimusta ja Rooman perussääntöä laajempaa suojelukohteen määrittelyä voidaan perustellusti pitää edelleen tarpeellisena.

Hallituksen esityksessä 94/1993 vp joukkotuhontasäännöksessä oli ilmaisu ”sen tässä ominaisuudessa”. Eduskuntakäsittelyssä se poistettiin tarpeettomana ja kenties harhauttavanakin. Lienee vaikea ajatella tapauksia, joissa jotakin ryhmää hävitettäisiin jossakin muussa ominaisuudessa kuin ryhmänä. Näin ollen ilmaisun puuttuminen ehdotetusta säännöksestä ei tarkoita sitä, että haluttaisiin olennaisesti poiketa joukkotuhontasopimuksen ja Rooman perussäännön määritelmistä.

Rooman perussäännön määritelmästä ehdotettu säännös eroaa 2 kohdassa siten, että rikoksen seurauksia voivat olla vammojen lisäksi myös sairaudet. Vastaava laajennus on jo nykyisessä rikoslain 11 luvun 6 §:ssä. Ehdotetun säännöksen 3 kohdassa ei ole Rooman perussäännössä

olevaa viittausta tahallisuuteen, koska rikoslain 3 luvun 5 §:n 2 momentin perusteella sitä pidetään tarpeettomana. Tahallisuusvaatimuksesta johtuu, että rikosentekijän on oltava tietoinen mahdollisista seurauksista. Ehdotuksen 4 kohdassa selvennetään, että syntyvyyden ehkäisemiseen tähtäävien toimien tulee olla pakkotoimia. Tällainen selvennys on nykyisessäkin säännöksessä.

Rooman perussäännön 6 artiklasta on annettu tulkintaohjeita, jotka on perusteltua ottaa huomioon myös Suomen rikoslain joukkotuhontasäännöksen tulkitsemisessa. Säännöksen 1 kohdassa surmaamiselle tarkoitetaan tahallisia henkirikoksia. Surmaamisen kohteina voi olla yksi tai useampi ihminen, kunhan säännöksen muut tunnusmerkit toteutuvat ja toiminta toteutetaan ilmeisen järjestelmällisesti tarkoituksena ryhmän hävittäminen kokonaan tai osittain. Vastavansisältöisiä tulkintaohjeita on myös muita säännöksen kohtia varten.

Joukkotuhonta toteuttaa samalla eräitä yksilöön kohdistuvien rikosten tekemuotoja, kuten tahallisten henkirikosten, pahoinpitelyn tai vapauteen kohdistuvien rikosten tunnusmerkistöjä. Joukkotuhonnan luonne rikoksena kansainvälistä oikeutta vastaan tulee esille johdonmukaisesti pidettäessä sitä koskevaa säännöstä ensisijaisena säännöksenä suhteessa yksilöä vastaan tehtyjä rikoksia koskevia säännöksiä. Säännöksen ensisijaisuuden tulee ilmetä käytössä olevasta rangaistusasteikosta.

Rangaistukseksi joukkotuhonnasta ehdotetaan vankeutta vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi. Rangaistusasteikko on sama kuin voimassa olevassa säännöksessä.

2 momentti. Joukkotuhonnan yritys on ehdotuksen mukaan rangaistava kuten nykyisinkin. Joukkotuhontaa koskevan yleissopimuksen ja Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön mukaan myös joukkotuhonnan yritys on säädettävä rangaistavaksi.

2 §. Joukkotuhonnan valmistelu.

Joukkotuhontaa koskevan yleissopimuksen mukaisesti rikoslain 13 luvun 4 §:n 3 momenttiin sijoitettiin vuonna 1974 rangaistussäännös salahankkeesta joukkotuhontaan. Salahankkeeksi katsottiin se, että kaksi tai useammat keskenään sopivat joukkotuhonnan tekemisestä.

Suomalaisessa rikosoikeudessa salahanketyyppisiä kriminalisointeja on vierastettu. Täytettyä rikosta ja rikoksen yritystä varhaisempaan toimintaan on mieluummin puututtu kriminalisoidulla tarvittaessa rikoksen valmistelu. Nykyinen säännös joukkotuhonnan valmistelusta on säädetty vuonna 1995. Säännöksen (rikoslain 11 luvun 7 §) mukaan rangaistavaa on joukkotuhontasopimuksen edellyttämän salahankkeen lisäksi joukkotuhontasuunnitelman laatiminen. Rangaistavaa on siis joukkotuhonnan valmistelu niissäkin tapauksissa, joissa sitä ei edellä sopiminen joukkotuhonnasta.

Joukkotuhonnan valmistelun kriminalisointiin ei ehdoteta sisällöllisiä muutoksia. Ainoa muutos on luonteeltaan tekninen. Kun joukkotuhontaa koskeva säännös on ehdotettu sijoitettavaksi 11 luvun 1 §:ään, niin joukkotuhonnan valmistelua koskevassa säännöksessä tulee viitata siihen. Joukkotuhonnan valmistelu ei kuulu Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan. Niin muodoin sen perussääntö ei edellytä säännökseen muutoksia.

Säännöksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää, että pitää olla olemassa todellinen ja varteen otettava sopiminen tai suunnitelma joukkotuhonnan tekemiseksi. Näin ollen esimerkiksi ravintolakeskusteluissa pidetyt päihtyneiden ihmisten puheet jonkin kansanryhmän hä-

vittämisestä eivät sellaisinaan ole joukkotuhonnan valmistelua. Samoin aivan epärealistiset sopimiset ja suunnitelmat jäävät niin ikään säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Säännöksen tarkoituksena on pitää rangaistavana sellaisten henkilöiden toiminta, jotka sopivan tilaisuuden tullen todellisuudessa voisivat ryhtyä panemaan sopimusta tai suunnitelmaa täytäntöön sekä sellaisen vakavasti otettavan suunnitelman laatiminen, joka olisi toteutettavissa.

Jos joukkotuhonnan valmistelu etenee yritysasteelle, sovellettaisiin 2 §:n sijasta 1 §:n 2 momenttia.

Rangaistus joukkotuhonnan valmistelusta on voimassa olevassa laissa vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Koska joukkotuhonta on raskain ajateltavissa oleva rikos kansainvälistä oikeutta vastaan, valmistelun rangaistuksen tulee olla verraten ankara. Nykyinen rangaistusasteikko ehdotetaan säilytettäväksi.

3 §. *Rikos ihmisyyttä vastaan.*

1 momentti. Yleistä. Rikoslain nykyisin voimassa olevassa 11 luvussa on säännös ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa (4 §) ja sen törkeästä tekemuodosta (5§). Rikoslain 11 luvun 4 § kuuluu seuraavasti:

Joka rikkoo tai jättää täyttämättä sen, mitä Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten tai yleisesti tunnustettujen ja vakiintuneiden kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaan on noudatettava haavoittuneiden, sairaiden tai hädänalaiseen tilaan joutuneiden aseman turvaamiseksi, sotavankien kohtelussa tai siviilihenkilöiden suojelussa sodan, aseellisen selkkauksen tai miehityksen aikana, on tuomittava *ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Ellei tässä pykälässä tarkoitettu teko, huomioon ottaen rikkomisen laatu, aiheutettujen seurausten vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat, ole kokonaisuutena arvostellen vakava, rikoksentekijää ei tuomita ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa tai sen yrittämisestä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää.

Pyrkimys saada rikoslain 11 luvun säännökset vastaamaan Kansainvälisen rikostuomioistuinten Rooman perussäännön rikosmääritelmiä edellyttää rikossäännöksen perusteellista uudistamista. Tarpeeseen uudistaa säännös on muitakin syitä. Säännös on yleisluonteinen eikä siinä kuvata poikkeuksellisissa oloissa kiellettyjä tekoja. Teonkuvaukset ovat lähinnä vuonna 1949 solmituissa Genèven yleissopimuksissa maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta sekä siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana (SopS 8/1955).

Yleissopimuksissa tarkoitettut teot ovat rangaistavia jo yksilöihin kohdistuvina rikoksina, mutta niiden tekeminen poikkeusoloissa ja osana järjestelmällistä tai laajamittaista hyökkäystä tuo rikoksiin lisämerkityksiä, joita ei ole otettu huomioon yksilöihin kohdistuvia rikoksia koskevissa säännöksissä. On asianmukaista, että tämä näkökohdan huomioon ottavassa säännöksessä nykyistä tarkemmin kuvataan ne teot, joita rikossäännös tarkoittaa.

Nyt valmistellun säännösehdotuksen esikuvana on Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön 7 artikla. Siinä määritellään varsin yksityiskohtaisesti rikokset ihmisyyttä vastaan.

Perussäännössä ”rikos ihmisyyttä vastaan” tarkoittaa mitä tahansa seuraavista teoista, kun se tehdään tietoisesti ja osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä: a) murha; b) tuhoaminen; c) orjuus; d) väestön karkottaminen tai pakolla siirtäminen; e) vangitseminen tai muu vakava fyysisen vapauden riisto kansainvälisen oikeuden perustavaa laatua olevien määräysten vastaisesti; f) kiduttaminen; g) raiskaus, seksuaalinen orjuus, pakkoprostitutio; pakkoraskaus; pakkosterilisaatio tai muu yhtä törkeä seksuaalisen väkivallan muoto; h) tunnistettavissa olevaan ryhmään tai yhteisöön kohdistuva vaino poliittisen mielipiteen, rodun, kansallisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin, uskonnon tai sukupuolen perusteella tai muilla perusteilla, jotka yleisesti katsotaan kielletyiksi kansainvälisen oikeuden nojalla, muun tässä kappaleessa tarkoitettun teon tai tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen yhteydessä; i) tahdonvastainen katoaminen; j) rotuerottelu; k) muut samanlaatuiset epäinhimilliset teot, joilla tahallisesti aiheutetaan suurta kärsimystä, tai vaikea ruumiillinen vamma tai vahingoitetaan henkistä tai fyysistä terveyttä.

Artiklassa on lisäksi määritelmiä siviiliväestöön kohdistuvasta hyökkäyksestä, tuhoamisesta, orjuudesta, väestön karkottamisesta tai pakolla siirtämisestä, kiduttamisesta, pakkoraskaudesta, vainosta, rotuerottelusta ja tahdonvastaisesta katoamisesta.

Artiklasta on annettu tulkintaohjeita, joita on perusteltua noudattaa myös kansallisen säännöksen tulkinnassa. Tulkintaohjeet on jäsennetty artiklassa omaksutun jäsentelyn mukaisesti. Niiden mukaan säännöstä on tulkittava suppeasti. Vaikka rikosentekijän tahallisuuteen kuuluu tietoisuus toimintansa kuulumisesta osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä, rikosentekijän ei tarvitse olla selvillä suunnitelmien tai politiikan yksityiskohdista. Rikoksessa on kysymys siviiliväestöön kohdistuvasta hyökkäyksestä valtion tai järjestön politiikan toteuttamiseksi. Rikoksen kohteena voi olla yksikin henkilö, kunhan teko on osa tunnusmerkistössä tarkoitettua kokonaisuutta.

Perussäännön 7 artiklan kirjoitustapa eroaa suomalaisen rikoslainsäädännön kirjoitustavasta. Näin ollen artiklaa ei voida ottaa kirjaimellisesti esikuvaksi säännökselle rikoksesta ihmisyyttä vastaan. Rikoslain säännöksessä ei ole tarpeen mainita teon tietoisuutta, koska se päätellään rikoslain 3 luvun 5 §:stä. Perussäännön rikosmääritelmien tulkintaohjeissa ”murhalla” tarkoitetaan kaikkia tahallisia henkirikoksia. Tulkintaohjeissa puhutaan ”surmaamisesta” ja ”kuoleman aiheuttamisesta”. Perussäännössä ei käytetä rikossäännösten tavanomaista muotoilua ”joka tekee jotakin”. on tuomittava...”. Suomen rikoslaissa on perusteltua käyttää tavanomaista rikossäännösten muotoilua.

Laajemmin Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön 7 artiklaa on selvitetty Hallituksen esityksessä Eduskunnalle Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön hyväksymisestä sekä laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja laiksi rikoslain muuttamisesta (HE 161/2000 vp), johon tässä viitataan.

Ehdotetun 11 luvun 3 §:n mukaisesti rikos ihmisyyttä vastaan määriteltäisiin seuraavasti:

Joka osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä

- 1) surmaa toisen, orjuuttaa, käy hänellä kauppaa tekemällä tarjouksen, ostamalla, myymällä tai vuokraamalla tai kiduttaa häntä tai aiheuttaa hänelle muulla tavoin suurta kärsimystä,

- vaikeita vammoja tai vahingoittaa vakavasti hänen terveyttään taikka tuhoaa väestöä asettamalla sitä tai sen osaa hävittäviä elinehtoja,
- 2) karkottaa tai pakolla siirtää alueella laillisesti oleskelevaa väestöä,
 - 3) vangitsee toisen tai muuten riistää häneltä vapauden kansainvälisen oikeuden perustavaa laatua olevien määräysten vastaisesti tai aiheuttaa vapautensa menettäneen tahdonvastaisen katoamisen,
 - 4) raiskaa toisen, orjuuttaa seksuaalisesti, pakottaa prostituutioon, saattaa pakolla raskaaksi tai sterilisaatioon tai harjoittaa toista vastaan muuta niihin rinnastettavaa seksuaalista väkivaltaa tai
 - 5) harjoittaa rotuerottelua tai vainoa tunnistettavissa olevaa ryhmää tai yhteisöä poliittisen mielipiteen, rodun, kansallisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin, uskonnon tai sukupuolen perusteella tai muilla perusteilla, jotka kansainvälisessä oikeudessa yleisesti katsotaan kielletyiksi,
- on tuomittava rikoksesta ihmisyyttä vastaan vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi..

Yritys on rangaistava.

Johtolause. Rikossäännös suojaa siviiliväestöä laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä vastaan. Vastaavat teot sotavoimiin kuuluvia haavoittuneita, sairaita ja haaksirikkoutuneita sekä sotavankeja vastaan arvioidaan ehdotetussa 5 §:ssä olevan sotarikosta koskevan säännöksen mukaisesti.

Säännöksen soveltamisen edellytyksenä on hyökkäyksen laajamittaisuus tai järjestelmällisyys. Tällä halutaan korostaa, että hyökkäyksen toteuttajana tyyppitapauksissa on valtio tai muu julkisen vallan organisaatio. Se ei kuitenkaan ole välttämätöntä, sillä rikos ihmisyyttä vastaan voidaan toteuttaa myös esimerkiksi yksityisen armeijan tai muun vastaavan järjestön harjoittamassa politiikassa. Olennaista yksilön vastuun kannalta on se, että yksilö tietää olevansa osa laajassa tai järjestelmällisessä hyökkäyksessä siviiliväestöä vastaan.

Rikos ihmisyyttä vastaan toteutuu tyypillisesti joukkoilmiönä. Säännös on laadittu kuitenkin niin, että rikosoikeudelliseen vastuuseen riittää rikoksen toteutuminen yhtäkin ihmistä vastaan. Kuten yleensä rikosoikeudessa rikoksessa ihmisyyttä jokainen yksilö vastaa vain omista teoistaan. Vastuu toisten teoista voi syntyä kuitenkin osallisuutta koskevien sääntöjen ja ehdotetussa 12 §:ssä tarkoitetun sotilaallisen tai muun esimiesaseman perusteella.

1 kohta. Rikos ihmisyyttä vastaan voi toteutua surmaamalla toisen. Tulkintaohjeiden mukaisesti surmaamisella tässä tarkoitetaan kuoleman aiheuttamista. Rikos ihmisyyttä vastaan säännöksenä kattaa myös sen yhteydessä tehdyt tahalliset henkirikokset.

Säännöksessä orjuuttamisella tarkoitetaan omistukseen perustuvan tai siihen rinnastettavan vallan kohdistamista ihmiseen. Orjuuttamiseen rinnastetaan ihmiskauppa, erityisesti naisiin ja lapsiin kohdistuva kauppa. Siihen viitataan ilmaisulla ”käy hänellä kauppaa tekemällä tarjouksen, ostamalla, myymällä tai vuokraamalla”. Tarjouksella tarkoitetaan osto- ja myyntitarjousta sekä tarjousta antaa ja ottaa vuokralle.

Kiduttamisella tarkoitetaan tahallista voimakkaan fyysisen tai henkisen väkivallan kohdistamista säilössä tai valvonnassa olevaan henkilöön niin, että siitä aiheutuu hänelle tuskaa tai kärsimystä. Kidutuksesta ei ole Suomen rikoslain omaa rikossäännöstä. Vuoteen 1995 asti oli voimassa rikoslain 25 luvun 11 § tunnustukseen kiduttamisesta. Säännös poistettiin rikos-

lain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa. Tuolloin katsottiin, että kidutusta koskeva säännös on päällekkäinen pahoinpitelyrikoksia ja pakottamista koskevien säännösten kanssa (HE 94/1993 vp. s 103).

Väestön tuhoamisella tarkoitetaan sellaisten elinehtojen asettamista, joilla surmataa suoraan tai välillisesti väestöä. Sellaista on esimerkiksi ravinnon, juoman ja lääkkeiden ja muiden elämisen kannalta tarpeellisten tavaroiden saannin estäminen. Tällaisena rikoksena pidetään tulkintaohjeiden mukaan myös sellaisia ensimmäisiä tekoja, jotka ovat alkuna joukkosurmalle. Kyse on jossakin määrin joukkotuhonnan tapaisesta toiminnasta. Toiminnan tavoite ei kuitenkaan ole joukkotuhontaa koskevassa säännöksessä tarkoitettun ryhmän hävittäminen kokonaan tai osittain.

2 kohta. Väestön karkottamisella tai pakolla siirtämisellä tarkoitetaan ihmisten siirtämistä pakolla alueelta, jossa he laillisesti oleskelevat, eikä pakkosiirtoihin ole kansainvälisen oikeuden mukaisia perusteita. Perussäännön tulkintaohjeiden mukaisesti tunnusmerkistön mukainen toiminta voi kohdistua yhteenkin henkilöön.

3 kohta. Vangitsemisella ja muulla vapaudenriistolla tarkoitetaan sellaista vapauden riistämistä, joka ei perustu rikokseen tai muuhun kansainvälisessä oikeudessa ja Suomen oikeudessa hyväksyttävään perusteeseen. Tahdonvastainen katoaminen tarkoittaa tulkintaohjeiden mukaisesti ihmisten pidättämistä, vangitsemista tai kaappausta, valtion tai poliittisen järjestön toimesta, luvalla tai suostumuksella. Lisäksi kieltäydytään tunnustamasta vapaudenriistoa tai antamasta tietoja ihmisistä ja heidän olinpaikastaan tarkoituksella evätä heiltä lainmukainen oikeussuoja.

4 kohta. Raiskauksella tarkoitetaan tässä samaa kuin rikoslain 20 luvussa. Seksuaalinen orjuuttaminen ja prostituutioon pakottaminen on tyypillisesti sellaista toimintaa, jota pidetään rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä tarkoitettuna ihmiskauppana ja törkeänä ihmiskauppana. Saattaminen pakolla raskaaksi on vapaudenriiston kohteeksi joutuneen naisen saattamista raskaaksi ja pitämistä vangittuna aikomuksin vaikuttaa väestön etniseen koostumukseen tai rikkoa kansainvälisen oikeuden sääntöjä. Muulla niihin rinnastettavalla seksuaalisella väkivallalla tarkoitetaan tulkintaohjeiden mukaisesti seksuaalisia tekoja, joihin pakotetaan voimalla, voimankäytöllä uhkaamalla tai käyttämällä väkivalta, vankina pitämistä, psyykkistä alistamista, vallan väärinkäyttöä, pakottavia olosuhteita tai henkilöiden kykenemättömyyttä antaa vapaasti suostumustaan.

5 kohta. Rotuerottelulla tarkoitetaan vuonna 1965 solmitun kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen tarkoittamaa rotuun, ihonväriin, syntyperään tai etniseen alkuperään perustuvaa erottelua, poissulkemista tai etuoikeutta, jota toteuttaa vakiintuneeseen järjestelmälliseen syrjintään ja alistamiseen perustuva hallintojärjestelmä. Ryhmään tai yhteisöön kohdistuva vaino on tulkintaohjeiden mukaisesti perusoikeuksien tahallista ja törkeää epäämistä ryhmän ominaisuuksien vuoksi. Se muistuttaa syrjintää, mutta on sitä huomattavasti vakavampi rikos. Toisaalta se muistuttaa läheisesti joukkotuhontaa, mutta ei ole rikoksena yhtä vakava.

Perussäännön 7 artiklan 1 kappaleen h kohta edellyttää, että vaino tapahtuu muun mainitussa kappaleessa mainitun tai Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen yhteydessä. Suomen rikoslakiin ehdotettu säännös vainosta ei edellytä vainon liittymistä joukkotuhontaan, rikokseen ihmisyyttä vastaan tai sotarikokseen tai niiden törkeisiin teko-
muotoihin. Ehdotettu kriminalisointi on siis laajempi kuin Rooman perussääntö edellyttää.

Rikos ihmisyyttä vastaan voi toteuttaa paitsi tahallisen henkirikoksen myös usean muun yksilöön kohdistuvan rikoksen tunnusmerkistön. Sellaisia ovat esimerkiksi pahoinpitely, vapautteen kohdistuvat rikokset ja seksuaalirikokset. Yleisenä lähtökohtana on soveltaa ensisijaisesti ihmisyyttä vastaan tehtyä rikosta koskevaa säännöstä.

Rikos ihmisyyttä vastaan on rangaistava tahallisena. Tahallisuuteen kuuluu tietoisuus siitä, että tekijä toimii osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä. Rikoksentehtäjän ei kuitenkaan tarvitse olla selvillä laajamittaisen tai järjestelmällisen toiminnan tai suunnitelmien yksityiskohdista.

Ihmisyttä vastaan tehdyt rikokset ovat lähtökohtaisesti sängen vakavia rikoksia. Sen vuoksi rangaistusasteikoksi ehdotetaan vankeutta vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi. Vakavimmissa tapauksissa ehdotetaan siis mahdollisuutta tuomita elinkautiseen vankeuteen. Perusteena on se, että rikos ihmisyyttä vastaan voi sisältää vakavan rikoksen yksilöä vastaan, esimerkiksi murhan tunnusmerkistön toteuttavan teon, vaikka tekoa ei voitaisi pitää törkeänä rikoksena ihmisyyttä vastaan.

2 momentti. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 25 artiklan 3 kohdan alakohta f edellyttää ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen yrityksen säätämistä rangaistavaksi. Toisaalta perussääntö sallii sen, että yrityksestä ei rangaista rikoslain 5 luvun 2 §:n tarkoittaman yrityksestä luopumisen ja tehokkaan katumisen perusteella.

4 §. Törkeä rikos ihmisyyttä vastaan.

1 momentti. Nykyisin voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 5 §:ssä on säännös törkeästä ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa. Säännös kuuluu seuraavasti:

Jos ihmisoikeuksien loukkaamisessa poikkeuksellisissa oloissa

- 1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan tai
 - 2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla
- ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtijä on tuomittava *törkeästä ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Nyt ehdotettu 11 luvun 4 § kuuluu seuraavasti:

4 §. Törkeä rikos ihmisyyttä vastaan. Jos rikoksessa ihmisyyttä vastaan

- 1) rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä tai
 - 2) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla
- ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtijä on tuomittava *törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan* vankeuteen vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

Jotta kyseessä voisi olla törkeä rikos ihmisyyttä vastaan, 3 §:n perustunnusmerkistön tulee toteutua. Ehdotettu 4 § koskee sen mukaisesti siviiliväestöön kohdistunutta laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä. Sotavoimiin kuuluneisiin haavoittuneisiin, sairaisiin ja haaksirik-

koutuneisiin sekä sotavankeihin kohdistuvat rikolliset teot arvosteltaisiin sotarikosta koskevan 5 §:n ja törkeää sotarikosta koskevan 6 §:n mukaan.

Esimerkkiluettelon 1 kohtaa ehdotetaan muotoiltavaksi toisin kuin voimassa olevan rikoslain 11 luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohdassa on säädetty. Ehdotetun 3 §:n tarkoittama rikos ihmisyyttä vastaan jo perusmuodossaan saattaa yleensä useita ihmisiä hengenvaaraan. Sen vuoksi esimerkki tulee muotoilla niin, että se viittaa vakavuusasteeltaan törkeämpiin tapauksiin. Rikos ihmisyyttä vastaan on ehdotuksen mukaan törkeä, jos rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä. Ei ole mahdollista sanoa, miten moneen ihmiseen lukumääräisesti rikoksen tulisi kohdistua. Kyse on siitä, että näissä tapauksissa voidaan puhua rikoksesta joukkoilmionä eikä vain yksittäistapauksina.

Rikoksissa ihmisyyttä vastaan tyypillisesti tekijöitä on paljon tai ainakin useita ja myös uhreina on suuri joukko ihmisiä. Tällöin ei vielä sinänsä ole kyse törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan. Ehdotuksen 1 kohdalla tarkoitetaan yksilöinä niitä tekijöitä, joiden rikosoikeudellinen vastuu ulottuu suureen joukkoon ihmisiä rikoksen uhreina, toisin sanoen joukon johtajia tai muuten määräävässä tai hallitsevassa asemassa olevia tekijöitä. Ne tekijäjoukon jäsenet, joiden vastuu rajoittuu yksittäistapauksiin, eivät syyllisty törkeään rikokseen ihmisyyttä vastaan.

Toisena esimerkkinä on rikoksen tekeminen erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla. Mitä tarkoitetaan erityisen raa'alla tai julmalla teotavalla, voidaan hakea johtoa esimerkiksi murhaa ja törkeää pahoinpitelyä sekä törkeää raiskausta koskevasta säännöksestä ja oikeuskäytännöstä. Törkeänä pidetään rikosta ihmisyyttä vastaan, kun se on tehty erityisen nöyryyttävällä tavalla. Siihen voidaan etsiä tulkinta-apua törkeää raiskausta koskevasta säännöksestä ja oikeuskäytännöstä. Tyypillinen esimerkki törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan voisi olla joukkoraiskaus, jota loukattuun siviiliväestöön kuuluvia pakotetaan katsomaan.

Esimerkkiluettelo on tyhjentävä. Suomessa omaksuttua periaatelinjaa noudattaen kvalifioidun säännöksen soveltaminen edellyttää kaikissa tapauksissa lisäksi sitä, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Kokonaisarvosteluun vaikuttaa myös se, miten vakavia yksilöön kohdistuvia loukkauksia sisältyy rikokseen ihmisyyttä vastaan.

Törkeä rikos ihmisyyttä vastaan on vakavimmissa tapauksissa rinnastettavissa joukkotuhontaan. Törkeää rikosta ihmisyyttä vastaan voidaan perustellusti pitää vakavampana rikoksena kuin joukkotuhonnan tunnusmerkistön täyttäviä vähemmän vakavia tekoja. Sen vuoksi rangaistusasteikoksi törkeässä rikoksessa ihmisyyttä vastaan ehdotetaan vankeutta vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

2 momentti. Se, mitä edellä sanottiin ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen yrityksestä, koskee myös törkeän ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen yritystä.

5 §. Sotarikos.

1 momentti. Yleistä. Nykyisin voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 1 §:ssä on säännös sodankäyntirikoksesta. Se kuuluu seuraavasti:

Sodankäyntirikos. Joka sotatoimessa

- 1) käyttää kiellettyä sodankäyntitapaa tai taisteluvälinettä,
- 2) väärinkäyttää haavoittuneita tai sairaita suojaavaa kansainvälistä tunnusmerkkiä taikka

3) muulla tavoin rikkoo Suomea velvoittavan sodankäyntiä koskevan kansainvälisen sopimuksen määräyksiä tai yleisesti tunnustettuja ja vakiintuneita kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja tai tapoja
on tuomittava *sodankäyntirikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Rikoslain 11 luvun 2 §:ssä on säännös törkeästä ja 3 §:ssä lievästä sodankäyntirikoksesta.

Säännöksen kansainvälisoikeudellisena taustana ovat mm. maasodan lakeja ja tapoja koskeva yleissopimus (SopS 11/1924), tukehduttavien, myrkyllisten tai muiden samankaltaisten kaasujen sekä bakteriologisten keinojen käytön kieltä sodassa koskeva pöytäkirja (SopS 23/1929) ja Genèven sopimukset maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta sekä siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana (SopS 8/1955).

Tarpeeseen uudistaa säännös kokonaisuudessaan on erilaisia syitä. Ensinnäkin säännös on hyvin yleisluonteinen eikä siitä ilman tutustumista kansainvälisen rikosoikeuden normeihin voi päätellä, millainen toiminta on rangaistavaa säännöksen mukaan. Toiseksi, säännöksen soveltamisala rajoittuu sotatoimissa tehtyihin rikoksiin. Se ei koske sodan aikana muualla kuin sotatoimissa tehtyjä rikoksia. Se ei myöskään koske kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa eikä valtiosisäisissä aseellisissa selkkauksissa tehtyjä rikoksia, ellei selkkaus ole edennyt sotatoimien asteelle.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön 8 artiklassa on hyvin laaja ja yksityiskohtainen luettelo sotarikosten tekotavoista. Artiklan kirjoitustapa on toisenlainen kuin Suomessa tavanomainen rikoslain säännösten kirjoitustapa. Nyt tehdyssä säännösehdotuksessa on pyritty mahdollisimman kattavasti ottamaan huomioon Rooman perussäännön 8 artiklan sisältö. Perussäännön 8 artiklaa on selvitetty laajasti hallituksen esityksessä Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön hyväksymisestä sekä laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja laiksi rikoslain muuttamisesta (HE 161/2000 vp).

Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön rikosten määritelmien tulkintaohjeet on otettava asianmukaisesti huomioon myös sovellettaessa ehdotettua sotarikosta koskevaa säännöstä Suomen rikoslaisissa.

Johtolause. Ehdotetun 11 luvun 5 §:n johtolauseessa määritellään säännöksen soveltamisalaksi sota, muu kansainvälinen tai valtiosisäinen aseellinen selkkaus ja miehitys. Sodan mainitseminen erikseen olisi tarpeetonta, koska sodassa on kysymys aseellisista selkkauksista. Luontevaa se on kuitenkin siksi, että rikoksen nimi on sotarikos. Valtiosisäisillä aseellisilla selkkauksilla tarkoitetaan valtioiden viranomaisten ja järjestäytyneiden aseellisten ryhmien tai tällaisten ryhmien välisiä aseellisia yhteenottoja, mutta ei valtiosisäisiä levottomuuksia, kuten mellakoita, erillisiä ja satunnaisia väkivaltaisuuksia tai muita vastaavia tilanteita. Sodalla, kansainvälisellä aseellisella selkkauksella ja miehityksellä tarkoitetaan niiden kansainvälisessä oikeudessa yleisesti hyväksytyjä määritelmiä.

Johtolauseessa on lisäksi maininta siitä, että sotarikoksissa rikotaan 12.8.1949 tehtyjä Genève'n yleissopimuksia tai muita sotaa, aseellisia selkkauksia tai miehitystä koskevia kansainvälisen oikeuden sääntöjä ja tapoja.

Teolla tulee olla yhteys teon aikaisiin olosuhteisiin. Se, että teko on tehty sodan, muun aseellisen selkkauksen tai miehityksen aikana ja sen alueella, ei riitä pitämään tekoa sotarikoksena.

1 kohta. Ehdotetun 11 luvun 5 §:n 1 momentin1 kohdassa määritellään erilaisia ihmisiin kohdistuvia sotarikoksen muotoja. Niitä ovat yhden tai useamman ihmisen surmaaminen, kidutus tai muu epäinhimillinen tai halventava kohtelu, haavoittaminen, silpominen, biologiset, lääketieteelliset ja tieteelliset kokeet ja suuren kärsimyksen tai vakavien vammojen tai sairauksien aiheuttaminen. Kiellettyä on siis sellainen väkivalta, joka ei kuulu sotatoimiin vihollisen sota-voimia vastaan. Kidutus on voimakkaan fyysisen tai henkisen tuskan tai kärsimyksen aiheuttamista esimerkiksi tietojen saamiseksi, rangaistukseksi, pelottelemiseksi tai pakottamiseksi johonkin taikka syrjivin perustein. Suomen rikoslaisissa kidutus toteuttaa lähinnä pahoinpitelyrikosten tai pakottamisen tunnusmerkistön. Biologisilla kokeilla tarkoitetaan kokeita, jotka vaarantavat vakavasti henkilöiden fyysisen tai henkisen terveyden tai koskemattomuuden. Kokeiden tarkoitus ei ole hoidollinen eikä niitä voida perustella lääketieteellisesti eikä niitä ole tehty kohteiksi joutuneiden henkilöiden etujen mukaisesti.

2 kohta. Säännöksen 2 kohta koskee omaisuuden tuhoamista, takavarikoimista tai anastamista mielivaltaisesti ja ilman sotilaallista tarvetta. Kiellettyä on esimerkiksi asuintalojen tuhoaminen sotatoimien ulkopuolella tai arvo-omaisuuden anastaminen sotilaiden hallintaan joutu-neista asunnoista. Ollakseen sotarikos omaisuuteen kohdistuvien tekojen tulee olla luonteeltaan laajamittaisia ja mielivaltaisia.

3 kohta. Säännöksen 3 kohta määrittelee sotarikokseksi sotavangin tai muun suojelun alaisen henkilön pakottamisen toimimaan omaa maataan vastaan. Ihmisillä on omaa maataan kohtaan uskollisuusvelvollisuuksia, joiden rikkominen voidaan rangaista maanpetosrikoksena.

4 kohta. Säännöksen 4 kohdassa sotarikokseksi määritellään heihin kohdistuva oikeusturvan epääminen. Sotavangeilla ja muilla suojelluilla henkilöillä on rikoksia tehtyäänkin oikeus lailliseen ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja muuhun oikeusturvaan.

5 kohta. Säännöksen 5 kohdassa sotarikokseksi määritellään eräitä kansainvälisessä oikeudessa kiellettyjä sotatoimia. Sellaisia ovat hyökkäystoimet siviiliväestöä vastaan tai vihollisuuk-sien ulkopuolella olevia siviilihenkilöitä vastaan. Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan mukaisissa tehtävissä olevat henkilöt ja heidän käytössään olevat rakennelmat, materiaali, yksiköt ja ajoneuvot ovat suojeltuja hyökkäystekoja vastaan.

6 kohta. Sotarikoksena rangaistavaa on aloittaa sellainen hyökkäys, jonka aiheuttamat ihmis-henkien menetykset ja muut seuraukset ovat selvästi liiallisia verrattuna odotettavissa olevaan konkreettiseen ja välittömään sotilaalliseen hyötyyn.

7 kohta. Kiellettyä on hyökkäys puolustamattomiin siviilikohteisiin ja niiden pommittaminen. Tällaisia kohteita ovat Rooman perussäännön tulkintaohjeiden mukaan lähinnä kaupungit, kylät, asumukset ja rakennukset, jotka eivät ole sotilaskohteita. Uskonnonharjoitukseen, tietee-seen, taiteeseen, sairaanhoitoon tai hyväntekeväisyyteen tarkoitettuihin kohteisiin hyökkäämi-nen on rangaistavaa sotarikoksena, samoin historiallisten muistomerkkien tuhoaminen. Sään-

nös suojaa myös Geneven yleissopimuksissa tarkoitettuja tunnusmerkkejä käyttäviä henkilöitä hyökkäyksiltä.

8 kohta. Kaupunkien ja muiden vastaavien paikkojen ryöstäminen määritellään niin ikään sotarikokseksi. Ryöstämisellä tarkoitetaan lähinnä niissä olevan omaisuuden anastamista. Ryöstön tunnusmerkistön ei siis tarvitse välttämättä toteutua.

9 kohta. Säännöksen 9 kohdassa sotarikokseksi määritellään erilaisten tunnusten väärinkäyttö. Sellaisia ovat valkoinen lippu, vihollisen tai Yhdistyneiden kansakuntien lippu, sotilasmerkit, sotilaspuvut ja Geneven yleissopimuksissa tarkoitettut tunnusmerkit. Valkoisen lipun väärinkäyttöä on sen harhauttava näyttäminen ilman aikomusta neuvotella. Myös muiden tunnusten väärinkäytössä on kysymys harhauttamisesta. Rangaistavuus edellyttää, että teosta seuraa jonkun kuolema tai vakava vamma tai sairaus. Näin ollen rangaistavaa sotarikoksena ei ole esimerkiksi oman tai jonkun toisen hengen pelastaminen tunnusta väärinkäyttämällä.

10 kohta. Säännöksen 10 kohdassa sotarikokseksi määritellään laittomat vapaudenriistot ja väestön pakkosiirrot ja karkotukset. Siirrot tai karkotukset kohdistuvat tulkintaohjeiden mukaan yhteen tai useampaan ihmiseen. Tällaiset teot ovat Suomessa perustuslain 9 §:n vastaisia ja toteuttaisivat yleensä myös jonkin rikoslain 25 luvussa tarkoitettun vapautteen kohdistuvan rikoksen tunnusmerkit. Teot ovat kiellettyjä myös kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklan ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 2-4 artiklan mukaan. Rangaistavaa sotarikoksena on Rooman perussäännön tulkintaohjeiden mukaan myös miehitysvallan omien väestönsien siirtäminen miehitysalueelle.

11 kohta. Säännöksen 11 kohdassa määritellään sotarikokseksi erilaisia kiellettyjä sodankäynnin tapoja, kuten panttivankien ottaminen, armon epääminen, sotilaskohteiden suojeleminen käyttäen hyväksi siviilihenkilöitä tai muita suojelun alaisia ja ravinnon tai muiden henkiin jäämiseksi välttämättömien tarvikkeiden tai hätäavun epääminen.

12 kohta. Säännöksen 12 kohdassa sotarikokseksi määritellään kiellettyjen aseiden tai taisteluvälineiden käyttäminen. Sellaisia aseita ja taisteluvälineitä ovat mm. myrkyt ja myrkyaseet, tukehduttavat tai myrkylliset kaasut ja muut vastaavat aineet, ihmisen ruumiissa helposti laajentuvat tai litistyvät luodit ja muut liiallisia vammoja tai tarpeetonta kärsimystä aiheuttavat aseet, ammukset ja tarvikkeet, kemialliset ja biologiset aseet ja taisteluvälineet. Kemiallisten aseiden käyttäminen muissa kuin sotarikossäännöksen tarkoittamissa oloissa on rangaistavaa 8 §:n ja biologisten aseiden käyttäminen 9 §:n mukaan.

13 kohta. Säännöksen 13 kohdassa sotarikokseksi määritellään raiskaus ja muut törkeän seksuaalisen väkivallan muodot. Sellaisia ovat raiskauksen ohella seksuaalinen orjuus, pakkoprostituutio, pakkoraskaus, pakkosterilisaatio ja muut vastaavat törkeän seksuaalisen väkivallan muodot mukaan lukien lasten seksuaalinen hyväksikäyttö. Vastaava teko osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestäytynyttä hyökkäystä on rikos ihmisyyttä vastaan ehdotetun 3 §:n mukaisesti. Tekomuotoja on lähemmin kuvattu Rooman perussäännön tulkintaohjeiden mukaisesti ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen 4 kohdan perusteluissa.

14 kohta. Säännöksen 14 kohdassa kielletään alle 15-vuotiaiden lasten ottaminen tai värväminen sotilaisiksi. Perussäännön 8 artiklassa on mainittu alle 15-vuotiaiden lasten ottaminen tai värväminen kansallisiin asevoimiin tai ryhmiin, jotka käyttävät heitä osallistumaan aktiivisesti vihollisuuksiin. Ehdotettu 14 kohta ei edellytä, että lasta käytetään vihollisuuksiin aktiivisesti. Muunlainenkin käyttö vihollisuuksiin olisi rangaistavaa sotarikoksena Suomen lain

mukaan. Rooman perussäännön tulkintaohjeiden mukaan edellytyksenä on, että henkilöt olivat alle 15-vuotiaita ja että rikoksentekijä tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää se.

15 kohta. Lopuksi säännöksen 15 kohdassa on viittaus muihin mahdollisiin sotarikoksen muotoihin, jotka on määritelty Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 8 artiklassa tai muussa Suomea velvoittavassa sotaa, aseellista selkkausta tai miehitystä koskevassa kansainvälisessä sopimuksessa tai yleisesti tunnustetuissa ja vakiintuneissa kansainvälisen oikeuden mukaisissa sodan laeissa ja tavoissa.

Viimeisessä kohdassa oleva avoin lauseke on tarpeellinen sen vuoksi, että vaikka ehdotettu säännös sotarikoksesta on tarkoitettu olemaan varsin kattava ja yksityiskohtainen, se ei silti ole tyhjentävä luettelo niistä teoista, joita kansainvälinen oikeus pitää sotarikoksena. Ehdotuksessa nimenomaisesti mainitsematta jääviä sotarikoksen muotoja kansainvälisessä oikeudessa ovat esimerkiksi taistelukyvyttömän henkilön surmaaminen tai haavoittaminen, petollinen surmaaminen tai haavoittaminen, vihollisen omaisuuden tuhoaminen tai haltuunotto ilman sotilaallista välttämättömyyttä, kunniaa loukkaavat sotarikoksen muodot sekä rangaistus ja teloitus ilman asianmukaista oikeudenkäyntiä.

Sotarikos toteuttaa yleensä myös jonkin yksilöön kohdistuvan rikoksen tunnusmerkistön. Silloin sovelletaan ensisijaisesti sotarikosta koskevaa säännöstä. Muina yksilöön kohdistuvina rikoksina, jotka voivat toteutua sotarikoksen yhteydessä, voidaan mainita pahoinpitelyrikokset, anastusrikokset, vahingontekorikokset, vapauteen kohdistuvat rikokset ja seksuaalirikokset sekä yhteisöön kohdistuvina rikoksina ympäristörikokset.

Rikoslain 11 luvun otsikolla on haluttu korostaa, että myös sotarikos on rikos ensisijaisesti kansainvälistä oikeutta vastaan ja toissijaisesti yksilöitä vastaan.

Rangaistavuudeltaan sotarikos on yhtä vakava kuin rikos ihmisyyttä vastaan. Sen vuoksi ehdotetaan, että sotarikoksen rangaistusasteikko olisi sama kuin rikoksessa ihmisyyttä vastaan, siis vankeutta vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

2 momentti. Sotarikoksen yritys on rangaistava. Sen kriminalisoimiseen velvoittaa Rooman perussäännön 25 artiklan 3 kohdan alakohta f. Yrityksestä luopuminen ja tehokas katuminen poistavat rangaistusvastuun rikoslain 5 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

6 §. Törkeä sotarikos.

1 momentti. Nykyisin voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 2 §:ssä on säännös törkeästä sodankäyntirikoksesta. Säännös kuuluu seuraavasti:

Jos sodankäyntirikoksessa

- 1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan,
- 2) aiheutetaan erittäin suurta ja laaja-alaista taloudellista vahinkoa tai
- 3) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä sodankäyntirikoksesta* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Nyt ehdotettu 11 luvun 6 § kuuluu seuraavasti:

6 §. *Törkeä sotarikos.* Jos sotarikoksessa

- 1) rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä,
 - 2) aiheutetaan erittäin suurta ja laajamittaista vahinkoa tai
 - 3) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla
- ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä sotarikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

Jotta kyseessä voisi olla törkeä sotarikos, 5 §:n perustunnusmerkistön tulee toteutua. Ehdotettu 6 § koskee siis sodan, muun kansainvälisen tai valtiosisäisen aseellisen selkkauksen tai miehityksen yhteydessä tapahtuvia niitä koskevia kansainvälisen oikeuden sääntöjen ja tapojen rikkomisia. Siviiliväestöön kohdistuneissa laajamittaisissa tai järjestelmällisissä hyökkäyksissä tehtyjä tekoja arvosteltaisiin rikosta ihmisyyttä vastaan koskevan 3 §:n ja sen törkeää tekomuotoa koskevan 4 §:n mukaan.

Esimerkkiluettelon 1 kohtaa ehdotetaan muotoiltavaksi toisin kuin voimassa olevan rikoslain 11 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa on säädetty. Ehdotetun 5 §:n tarkoittama sotarikos jo perusmuodossaan saattaa yleensä useita ihmisiä hengenvaaraan. Siksi esimerkki on syytä muotoilla niin, että se viittaa vakavuusasteeltaan törkeimpiin tapauksiin. Sotarikos olisi ehdotuksen mukaan törkeä, jos rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä. Ei ole mahdollista sanoa, miten moneen ihmiseen lukumääräisesti rikoksen tulisi kohdistua. Rikoksesta voidaan puhua joukkoilmiönä eikä vain yksittäistapauksina.

Sotarikoksissa tyypillisesti tekijöitä on paljon tai ainakin useita ja myös uhreja on tyypillisesti paljon. Tällöin ei vielä sinänsä ole kyse törkeästä sotarikoksesta. Ehdotuksen 1 kohdalla tarkoitetaan niitä tekijöitä yksilöinä, joiden rikosoikeudellinen vastuu ulottuu suureen joukkoon ihmisiä rikoksen uhreina, toisin sanoen joukon johtajia tai muuten määräävässä tai hallitsevassa asemassa olevia tekijöitä. Ne tekijäjoukon jäsenet, joiden vastuu rajoittuu yksittäistapauksiin, eivät syyllisty törkeään sotarikokseen.

Toisena esimerkkinä on se, että rikoksessa aiheutetaan erittäin suurta ja laajamittaista vahinkoa. Toisin kuin voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 2 §:ssä vahinko voi olla muutakin kuin taloudellista. Sotarikos voi aiheuttaa esimerkiksi korjaamattomia vahinkoja kulttuurille, historiallisille arvoille, tieteelle, taiteelle, siviililiikenteelle tai ympäristölle.

Kolmantena esimerkkinä on rikoksen tekeminen erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla. Määritelmälle voidaan hakea johtoa esimerkiksi murhaa, törkeää pahoinpitelyä ja törkeää raiskausta koskevista säännöksistä ja niitä koskevasta oikeuskäytännöstä.

Esimerkkiluettelo on tyhjentävä. Törkeää sotarikosta koskevan säännöksen soveltaminen edellyttää, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Törkeä sotarikos on erityisesti vakavimmissa tapauksissa rinnastettavissa joukkotuhontaan. Törkeää sotarikosta voidaan kuitenkin pitää vakavampana rikoksena kuin joukkotuhonnan tunnusmerkistön toteuttavia lievimpiä tekoja. Sen vuoksi rangaistukseksi ehdotetaan vankeutta vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

2 momentti. Se, mitä edellä sanottiin sotarikoksen yrityksestä, koskee myös törkeän sotarikoksen yritystä.

7 §. Lievä sotarikos.

Nykyisin voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 3 §:ssä on säännös lievistä sodankäyntirikoksista. Jos rikos, huomioon ottaen aiheutettu seuraus tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentehtäjä on tuomittava *lievästä sodankäyntirikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Uuteen 11 lukuun ehdotetaan sitä vastaavaa säännöstä lievistä sotarikoksista.

Lievää sotarikosta koskevan säännöksen merkitys on se, että sotarikoksena ei ole tarkoitus rangaista vähäistä sotaa, aseellisia selkkauksia ja miehitystä koskevien kansainvälisten sopimusten tai yleisesti tunnustettujen ja vakiintuneiden kansainvälisen oikeuden mukaisten sodan lakien tai tapojen rikkomista. Kansainvälisissä yleissopimuksissa on myös miltei järjestysluonteisia velvoitteita, joiden rikkominen ei aiheuta merkittäviä seurauksia.

Arvioitaessa teon vähäisyyttä tulisi ottaa huomioon ennen kaikkea aiheutettu seuraus. Seurauksella tarkoitetaan vahingon lisäksi ruumiillista tai henkistä kärsimystä, kipua, vammaa tai vastaavia. Jos teolla on aiheutettu kärsimystä, on sitä syytä pitää yleensä vakavampana kuin pelkästään vahinkoa aiheuttanut teko. Millaista vahinkoa on pidettävä vähäisenä, on suhteuttava sodan, aseellisen selkkauksen tai miehityksen oloihin.

Rajanveto sotarikoksen ja lievän sotarikoksen välillä määräytyy viime kädessä kokonaisarvostelun perusteella. Rajanvedossa otetaan huomioon muutkin seikat kuin aiheutettu seuraus.

Lievän sotarikoksen rangaistukseksi ehdotetaan vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi. Sakkoa lievästäkin sotarikoksesta voidaan pitää liian lievänä seuraamuksena. Rangaistusasteikko on suhteutettava sotarikoksen ja törkeän sotarikoksen rangaistusasteikkoihin. Rangaistusasteikko olisi osittain päällekkäinen sotarikoksen rangaistusasteikon kanssa.

8 §. Kemiallisen aseiden kiellon rikkominen.

Pariisissa tehtiin 13.1.1993 yleissopimus kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämisestä sekä niiden hävittämisestä. Suomessa yleissopimus saatettiin voimaan vuonna 1995 annetulla lailla kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämisestä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja sen soveltamisesta (346/1995). Lain 14 §:n mukaan se määrättiin tulevaisuuteen voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana. Laki saatettiin 18.4.1997 annetulla asetuksella voimaan 29.4.1997.

Kemiallisen aseiden kiellon rikkominen on siis luvun otsikon mukaisesti kansainvälisen oikeuden vastainen teko.

Vuonna 1997 rikoslain 11 lukuun lisättiin kemiallisen aseiden kiellon rikkomista koskeva rangaistussäännös (351/1997). Rikoslain 11 luvun 7a §:n mukaan kemiallisen aseiden kiellon rikkomiseen syyllistyy se, joka kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämisestä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen vastaisesti

- 1) muuten kuin tämän luvun 1-3 §:ssä tarkoitetulla tavalla käyttää kemiallista asetta,
 - 2) kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi tai pitää hallussaan taikka kuljettaa kemiallisen aseiden tai
 - 3) osallistuu sotilaalliseen valmisteluun kemiallisen aseiden käyttämiseksi
- on tuomittava *kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Säännöstä ei ehdoteta muutettavaksi sisällöltään. Siihen on tarpeen tehdä kaksi teknistä muutosta. Ensinnäkin rangaistussäännöksen pykälänumeroa on syytä muuttaa 7a §:stä 8 §:ksi. Toiseksi, säännöksen 1 kohdassa mainitut 1-3 § on korvattava 5-7 §:llä, joihin ehdotetaan sotarikosta, törkeää ja lievää sotarikosta koskevia säännöksiä.

Kemiallisen aseiden kiellon rikkomista koskeva säännös muuttuu jonkin verran välillisesti sen vuoksi, että säännöksen 1 kohta koskee kemiallisen aseiden käyttämistä. Kohta on nykyisin toissijainen verrattuna sodankäyntirikokseen, sen törkeään ja lievään tekemuotoon, jotka voivat toteutua vain sotateoissa tehtyinä. Toissijaisuus ehdotetaan säilytettäväksi. Ehdotetut 5-7 § koskevat sotaa, kansainvälisiä tai valtiosisäisiä aseellisia selkkauksia ja miehityksiä eivätkä pelkästään sotateoita. Näin ollen kemiallisen aseiden kiellon rikkomista koskevan säännöksen 1 kohdan sovellettavuus vastaavasti kaventuu.

Ehdotetun lievää sotarikosta koskevan säännöksen rangaistusasteikko olisi lievempi kuin kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen rangaistusasteikko. Kemiallisen aseiden käyttämistä sotarikoksen tekemuotona on kuitenkin pidettävä niin vakavana rikoksena, ettei lievää sotarikosta koskevaa rangaistussäännöstä voida sellaiseen tekoon soveltaa.

Kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen rangaistukseksi ehdotetaan vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Rangaistusasteikko on sama kuin nykyisin voimassa olevassa rikoslain 11 luvun 7a §:ssä.

9 §. *Biologisen aseiden kiellon rikkominen.*

Biologisen aseiden kiellon rikkomisesta on nykyisin säännös rikoslain 11 luvun 7b §:ssä. Se säädettiin vuonna 2003 (17/2003). Kriminialisoinnin kansainvälisoikeudellisena taustana on Genevessä vuonna 1925 tehty pöytäkirja tukehduttavien, myrkyllisten tai muiden samankaltaisten kaasujen sekä bakteriologisten keinojen käytön kieltoa sodassa koskeva pöytäkirja (SopS 23/1929) ja YK:n yleissopimus bakteriologisten (biologisten) ja toksiiniaseiden kehittämisen, tuottamisen ja varastoimisen kieltämiseksi ja hävittämiseksi. Yleissopimus saatettiin voimaan Suomessa vuonna 1975 (SopS 15/1975). Rikossäännöksellä biologisen aseiden kiellon rikkomisesta on siis selkeä kansainvälisoikeudellinen tausta.

Rikoslain 11 luvun 7b §:n mukaan se, joka

- 1) muuten kuin luvun 1-3 §:ssä (sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos ja lievä sodankäyntirikos) tarkoitetulla tavalla käyttää biologista asetta tai toksiiniasetta;
- 2) laittomasti valmistaa, kuljettaa tai toimittaa biologisen aseiden tai toksiiniaseiden, tai
- 3) bakteriologisten (biologisten) ja toksiiniaseiden kehittämisen, tuottamisen ja varastoinnin kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen vastaisesti kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi tai pitää hallussaan biologisia aseita tai toksiiniaseita taikka aseita, laitteita tai välineitä biologisen aseiden tai toksiiniaseiden levittämiseksi,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, *biologisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Säännöstä ei ehdoteta muutettavaksi sisällöltään. Esitetystä luvun systematiikasta johtuu, että säännöksen sijainniksi luvussa ehdotetaan 9 §:ää. Luvun systematiikasta johtuu myös, että säännöksen 1 kohdassa ehdotetaan viitattavaksi 5-7 §:ään.

Biologisen aseiden kiellon rikkomisen rangaistusasteikkoa ei ehdoteta muutettavaksi.

10 §. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan.

Kansanryhmän syrjintään kiihottamista tarkoittava kriminalisointi otettiin vuonna 1970 rikoslain 16 luvun 6a §:ään, josta se vuonna 1974 rikoslain 13 luvun uudistamisen yhteydessä siirrettiin 13 luvun 5 §:ään. Vuonna 1995 säännöstä tarkennettiin eräiltä osin ja rikos sai nimekseen kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Säännöksen kansainvälisoikeudellisena taustana ovat vuonna 1965 tehty kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva yleissopimus ja vuonna 1966 hyväksytty kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus. Molemmat saatettiin Suomessa voimaan 1970-luvulla (SopS 37/70 ja 8/76).

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan on kyseessä, kun joku yleisön keskuuteen levittää lausuntoja tai muita tiedonantoja, joissa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin kansallista, rodullista, etnistä tai uskonnollista ryhmää tai niihin rinnastettavaa kansanryhmää.

Säännöksen mukaan rangaistavaa ei ole kiihotusta käsittelevä normaali tiedonvälitys, ellei itse tiedonvälitys ole uhkailun, panettelun tai solvauksen luonteista. Säännöksen tulkinta ja soveltaminen on sananvapauden kannalta periaatteellisesti merkittävä. Tuoreen oikeustieteellisen väitöskirjan mukaan säännöstä ei olisi tarpeen olennaisesti muuttaa.

Rangaistus kiihottamisesta kansanryhmää vastaan on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Rangaistusasteikkoa ei ehdoteta muutettavaksi.

Kiihottamisesta kansanryhmää vastaan tai sitä edeltäneestä kiihottamisesta kansanryhmän syrjintään on tuomittu yksittäisissä tapauksissa sakkorangaistuksia.

11 §. Syrjintä.

Syrjintää koskeva kriminalisointi tuli rikoslakiin vuonna 1974, jolloin rikoslain 13 luku uudistettiin. Säännökset tulivat voimaan 1.3.1975. Syrjintä määriteltiin 13 luvun 6 §:ssä. Jollei elinkeinonharjoittaja tai hänen palveluksessaan elinkeinotoiminnassa ollut henkilö ammattia harjoittaessaan tai muu henkilö niihin rinnastettavassa toiminnassa taikka virkamies virkaansa toimittaessaan palvellut asiakasta yleisesti noudatettavilla ehdoilla tämän rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän tai uskonnon vuoksi, hänet oli tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Syrjinnästä oli tuomittava myös julkisen huvitilaisuuden tai yleisen kokouksen järjestäjä tai järjestäjän avustaja, joka kieltäytyi yleisesti noudatettavina olleilla ehdoilla päästävästä tilaisuuteen tai kokoukseen siihen pyrkivää tämän rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän taikka uskonnon vuoksi.

Uudistettaessa sotarikoksia ja ihmisyyttä vastaan tehtyjä rikoksia koskevat säännökset vuonna 1995 ne sijoitettiin rikoslain 11 lukuun.

Syrjintää koskevan nykyisin voimassa olevan 11 luvun 9 §:n mukaan säännöksen soveltamisalue on merkittävästi laajempi. Joka elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, yleisöpalvelussa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä taikka julkista tilaisuutta tai yleistä kokousta järjestettäessä ilman hyväksyttävää syytä

- 1) ei palvele jotakuta yleisesti noudatettavilla ehdoilla,
 - 2) kieltäytyy päästämästä jotakuta tilaisuuteen tai kokoukseen tai poistaa hänet sieltä taikka
 - 3) asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan
- rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava työsyryntänä, *syrjinnästä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Säännöksen oikeudellisena taustana on kansainvälisessä oikeudessa yleisesti omaksuttu kaikkien ihmisten yhdenvertainen kohtelu.

Säännös on syrjintää koskeva yleissäännös. Sitä sovelletaan kaikissa muissa syrjintäkieltojen alaan kuuluvissa tilanteissa paitsi työsyrynnässä. Siitä on vastaavanlainen säännös rikoslain 47 luvun 3 §:ssä. Rikoslain 47 luvun 3a §:ssä on lisäksi vuonna 2004 säädetty säännös kiskonnantapaisesta työsyrynnästä (302/2004). Jos työsyrynnässä asetetaan työnhakija tai työntekijä huomattavan epäedulliseen asemaan käyttämällä hyväksi työnhakijan tai työntekijän taloudellista tai muuta ahdinkoa, riippuvaista asemaa, ymmärtämättömyyttä, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä, tekijä on, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, tuomittava *kiskonnantapaisesta työsyrynnästä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Syrjintää koskevia rikossäännöksiä ei ehdoteta tässä yhteydessä sisällöltään muutettaviksi. Säännöksiin sisältyy tulkinnallisia kohtia, mutta oikeuskäytännössä ei ole syntynyt uudistamistarpeita.

Eri laeissa olevien syrjintäkieltojen oikeudellinen perusta on Suomen perustuslain 6 §:n säännös yhdenvertaisuudesta. Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Säännöksen 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Säännöksen 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Säännöksen 4 momentin mukaan sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.

Rikoslain nykyisessä 11 luvun 9 §:ssä ja ehdotetussa 11 §:ssä sanktioidaan rikosoikeudellisesti muualla laissa olevia syrjintäkieltoja. Jos syrjintä tapahtuu työelämässä, sanktioineina ovat työsyryntää koskevat rangaistussäännökset rikoslain 47 luvun 3 ja 3a §:ssä. Tärkeimpiä syrjintäkieltoja eri laeissa ovat:

- naisten ja miesten tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 7 § (laissa 206/1995) ja 8 §,
- valtion virkamieslain (750/1994) 11 §,

- kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain (304/2003) 12 §,
- asevelvollisuuslain (452/1950) 50c § (laissa 1169/1988),
- työsopimuslain (55/2001) 2 luvun 2 §,
- valmiuslain (1080/1991) 9 §,
- puolustustilalain (1083/1991) 7 §,
- kokoontumislain (530/1999) 3 §,
- yhdenvertaisuuslain (21/2004) 20 §,
- vankeuslain (767/2005) 1 luvun 5 § ja
- tutkintavankeuslain (768/2005) 1 luvun 5 §.

Säännöksessä määritellään ne elämänaalueet, joilla syrjintä on kiellettyä. Niitä ovat elinkeino-toiminta, ammatin harjoittaminen, yleisönpalvelu, virkatoiminta tai muu julkinen tehtävä taikka julkisen tilaisuuden tai yleisen kokouksen järjestäminen. Säännös ei koske yksityishenkilöiden välisiä sopimus- tai muita suhteita.

Epäyhdenvertainen kohtelu ei ole rangaistavaa, jos siihen on hyväksyttävä syy. Sellainen syy voi perustua oikeusjärjestykseen tai ihmisten vakiintuneisiin oikeuskäsityksiin. On voimassa esimerkiksi huomattava määrä ikään perustuvia kieltoja tai sosiaali- ja muita etuuksia, kuten myös perhesuhteisiin perustuvia tai niiden perusteella suuruudeltaan määräytyviä sosiaalietuuksia. Oikeussäännöksiin on määritelty esimerkiksi oppilaitosten kieli, jolloin oppilaitokseen pääsevien rajoittaminen kyseistä kieltä riittävästi hallitseviin ei ole muihin kohdistuvaa syrjintää.

Perustuslaki ja yhdistyslaki (503/1983) eivät estä yhdistyksen jäsenyyden rajoittamista esimerkiksi tiettyyn kansanryhmään kuulumisen, äidinkielen, sukupuolen, ikäryhmän, uskonnollisen tai yhteiskunnallisen käsityksen tai muun vastaavan seikan perusteella. Edellytyksenä on, että yhdistyksen säännöissä on jäsenyyden rajoittamista koskevia nimenomaisia määräyksiä.

Syrjintäsäännöksellä ei rajoiteta muualla lainsäädännössä annettua mahdollisuutta harjoittaa asiakasvalintaa liikkeen tason ylläpitämiseksi. Tällainen säännös on muun muassa majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetun asetuksen (727/1991) 10 §:ssä. Syrjintänä on kuitenkin pidettävä sitä, että evätään sisäänpääsy jonkin ryhmän kulttuurisidonnaisen pukeutumisen perusteella.

Hyväksyttävät syyt erilaiselle kohtelulle voivat johtua harjoitetun toiminnan luonteesta. Koulutuspalveluja voidaan suunnata osanottajien kielen mukaan. Joillakin aloilla on vakiintunut tapa järjestää palvelut asiakkaiden sukupuoli huomioon ottaen (esimerkiksi terveydenhuolto, liikunta, kylpylät, uimahallit). Palvelut voivat olla tarkoitettuja ikään perustuville erityisryhmille. Kirkot, uskontokunnat, poliittiset, yhteiskunnalliset ja ammatilliset järjestöt voivat suunnata palveluksiaan tietyn aatesuunnan omaksuneille. Myös tiedotusvälineillä voi olla aatteellisia linjoja, joita ne ovat oikeutettuja noudattamaan.

Hyväksyttävänä syynä sille, ettei palvele säännöksessä tarkoitettuja ihmisiä, voi olla palvelun vaatima erityinen ammattitaito tai -tieto, jota ei ole käytettävissä, tai palvelemiseen tarvittavien välineiden puuttuminen.

Hyväksyttävänä syynä erilaiselle kohtelulle saattaa olla pyrkimys edistää syrjittyjen tai muusta syystä erityisen tuen tarpeessa olevien väestöryhmien asemaa.

Syrjintätoimena mainitaan pykälän 1 kohdassa se, että tekijä ei palvele jotakuta yleisesti noudatettavilla ehdoilla syrjintäperusteiden vuoksi. Kohta kattaa, paitsi kieltäytymisen ottamasta asiakkaaksi tai palvelemasta asiakasta, myös asiakkaan kannalta muita epäedullisempien ehtojen vaatimisen.

Toisena tekotapana säännöksessä on mainittu kieltäytyminen päästämästä jotakuta tilaisuuteen tai kokoukseen tai henkilön poistaminen sieltä (2 kohta). Säännöksen alusta ilmenee, että kyse on vain julkisen tilaisuuden tai yleisen kokouksen järjestämisestä.

Kolmantena syrjinnän tekotapana säännöksessä mainitaan jonkun asettaminen ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan (3 kohta). Syrjintää tämän tekemuodon tarkoittamalla tavalla voi olla esimerkiksi oppilaitosten sisäänpääsyvaatimusten määrittelemisen syrjivien perusteiden tai terveydenhuollossa potilaiden hoidon kiireellisyysjärjestyksen vahvistaminen syrjivällä perusteella vastoin hoidollisia kokemussääntöjä.

Syrjinnän tekemuodot kattavat sekä syrjintää koskevan päätöksenteon että päätösten täytäntöönpanon. Näin ollen syrjintään syyllistyy elinkeinonharjoittaja, joka antaa alaisilleen ohjeet kieltäytyä palvelemasta tiettyä ryhmää, ja hänen alaisensa, joka toteuttaa saamiaan ohjeita. Elinkeinonharjoittaja, joka vastaa toiminnan lainmukaisuudesta, voi joutua vastuuseen syrjinnästä silloinkin, kun hän tietää alaisten syrjivän asiakkaita ja sallii menettelyn laiminlyömällä velvollisuutensa puuttua siihen.

Syrjintäperusteina säännöksessä mainitaan ensin sellaisia perusteita, jotka liittyvät henkilön pysyväs luonteisiin ominaisuuksiin tai kuuluvat yksityiselämän alaan. Niitä ovat rotu, kansallinen tai etninen alkuperä, ihonväri, kieli, sukupuoli, ikä, perhesuhteet, sukupuolinen suuntautuminen tai terveydentila. Toisaalta kiellettyjä syrjintäperusteita ovat erilaiset kansalaisvapauksien käyttöön liittyvät seikat. Sellaisia ovat uskonto, yhteiskunnallinen mielipide, poliittinen tai ammatillinen toiminta tai muu niihin rinnastettava seikka. Ammatillisella toiminnalla tarkoitetaan tässä ammattiyhdistystoiminnan ohella myös ammatin harjoittamista. Muulla niihin rinnastettavalla seikalla tarkoitetaan esimerkiksi elinkeinotoimintaa tai muuta kansalais-toimintaa kuin poliittista toimintaa, kuten yhdistystoimintaa tai tiettyä vapaa-ajan harrastusta.

Jos syrjintään syyllistyvä rikkoo samalla virkavelvollisuuttaan, tekoon sovelletaan sekä syrjintäsäännöstä että virkarikoksia koskevia säännöksiä.

Syrjinnän rangaistavuus edellyttää tahallisuutta. Rangaistavalta syrjinnältä ei kuitenkaan voida edellyttää nimenomaista, lainkohdassa mainituista perusteista johtuvaa syrjintätarkoitusta.

Syrjintää koskeva säännös on toissijainen suhteessa työsyryntään. Tarkennuksena ehdotetaan, että säännös olisi toissijainen myös suhteessa kiskonnantapaiseen työsyryntään.

Syrjintää koskevaa säännöstä on edellä sanottua yksityiskohtaisemmin perusteltu Hallituksen esityksessä Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi (HE 94/1993 vp), johon tässä viitataan (s. 32–36).

Syrjinnästä on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Rangaistusasteikkoon ei ehdoteta muutoksia.

12 §. *Sotilaallisen ja muun esimiehen vastuu.*

Kansainvälisessä rikosoikeudessa tunnetaan sotilaallisten ja muiden esimiesten korostunut vastuu. Siihen kuuluu vastuu alaisten tekemistä rikoksista, jotka olisivat olleet esimiehen toimenpitein estettävissä. Jos esimies on antanut käskyn tehdä rikos, hän on rikoksen yllyttäjänä vastuussa rikoslain 5 luvun 5 §:n mukaisesti. Joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen, tuomitaan yllytyksestä rikokseen kuten tekijä.

Jos esimiehen antama käsky on ollut alaista sitova tai muusta syystä alaista on käytetty välikappaleena, esimies vastaa rikoksesta välillisenä tekijänä rikoslain 5 luvun 4 §:n mukaisesti. Tekijänä tuomitaan se, joka on tehnyt tahallisen rikoksen käyttäen välikappaleena toista, jota ei rangaista siitä rikoksesta syyntakeettomuuden tai tahallisuuden puuttumisen vuoksi taikka muusta rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiin liittyvästä syystä.

Jos siis on olemassa selvä käsky Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen tekemiseen, Suomen rikoslain mukaan jo nyt sotilaallisen ja muun esimiehen vastuu on laadultaan ja tasoltaan tekijänvastuuseen rinnastettavaa.

Esimiehen vaikuttaminen alaiseen voi olla vähäisempää kuin yllytystä koskevassa säännöksessä tarkoitetaan. Rikoslain 5 luvun 6 §:ssä on säännös avunannosta rikokseen. Se, joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa toista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä, tuomitaan avunannosta rikokseen saman lainkohdan mukaan kuin tekijä. Rangaistus mitataan kuitenkin lievennetystä asteikosta.

Niissä tapauksissa, joissa alaiset ovat tehneet Rooman perussäännössä mainittuja rikoksia sen vuoksi, että esimies ei ole valvonut alaisten toimintaa asianmukaisesti, Suomen rikoslaissa ei ole säännöstä, jonka perusteella esimies olisi tekijänvastuussa tai siihen rinnastettavassa vastuussa rikoksista. Rikoslain 3 luvun 3 §:ssä on säännös laiminlyönnin rangaistavuudesta. Sitä laadittaessa ei säännöstä ole nimenomaisesti ajateltu sovellettavaksi törkeisiin kansainvälisoikeudellisiin rikoksiin. Lisäksi sen soveltaminen sanamuotoa selvästi laajentaen saattaisi olla rikosoikeudessa kiellettyä analogista lainsoveltamista.

Valvontavelvollisuuden laiminlyönti yleensä toteuttaisi rikoslain 40 luvun 9 §:ssä mainitun virkavelvollisuuden rikkomisen tai 10 §:ssä mainitun tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistön. Se voisi toteuttaa myös rikoslain 45 luvun 1-4 §:ssä mainittujen palvelusrikosten tunnusmerkit. Näiden rikosten rangaistavuusaste on niin alhainen, ettei sotilaallisen ja muun esimiehen vastuuta vakavista rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan voida jättää niiden varaan.

Rikoslain 11 luvun 12 §:ään ehdotetaan uutta säännöstä sotilaallisen ja muun esimiehen vastuusta. Säännöksen taustana on Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 28 artikla. Esimiehen vastuun peruste on kansainvälisissä sopimuksissa ja aikaisempien kansainvälisten rikostuomioistuinten käytännössä. Genèven yleissopimusten ensimmäisen, kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemista koskevan lisäpöytäkirjan (SopS 82/1980) 87 artiklassa on määrätty päällystön velvollisuuksista. Sopimuspuolten on velvoitettava sotilaspäällystönsä ehkäisemään ja tarvittaessa lopettamaan

yleissopimusten ja lisäpöytäkirjan vastaiset rikkomukset alaistensa asevoimien jäsenten ja muiden johdossaan olevien henkilöiden keskuudessa ja ilmoittamaan niistä asianomaisille viranomaisille. Päälystään kuuluva tulee velvoittaa ryhtymään toimenpiteisiin rikkomusten estämiseksi ja tarvittaessa aloittamaan kurinpidolliset ja rikosoikeudelliset toimenpiteet rikkojia vastaan. Lisäpöytäkirjan 86 artikla koskee laiminlyöntiä. Se seikka, että alainen on rikkonut yleissopimuksia ja lisäpöytäkirjaa vastaan, ei vapauta hänen esimiehiään vastuusta, jos he tiesivät tai heidän olisi saamiensa tietojen perusteella pitänyt vallitsevissa oloissa päätellä, että alainen teki tai aikoi tehdä sellaisen rikoksen, eivätkä ryhtyneet kaikkiin vallassaan oleviin toimenpiteisiin rikoksen ehkäisemiseksi tai estämiseksi.

Ehdotetun 11 luvun 12 §:n mukaan sotilaallinen ja muu esimies tuomitaan rangaistukseen tekijän tai osallisen tavoin joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta, törkeästä ja lievistä sotarikoksesta sekä niiden yrityksestä, joihin tosiasiallisesti esimiehen komennossa, valvonnassa ja määräysvallassa olevat joukot tai alaiset ovat syyllistyneet sen johdosta, että esimies on laiminlyönyt velvollisuutensa asianmukaisesti valvoa joukkojen tai alaisten toimintaa, jos

- 1) esimies tiesi tai hänen olisi olosuhteiden perusteella pitänyt tietää, että joukot tai alaiset olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseisiä rikoksia eikä
- 2) esimies ryhtynyt käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja häneltä kohtuudella vaadittaviin toimiin rikosten täyttymisen ehkäisemiseksi tai niiden saattamiseksi viranomaisten tutkittaviksi syytteen nostamista varten.

Laiminlyönti valvoa alaisten toimintaa ei sinänsä ole rangaistavaa muuten kuin virkavelvollisuuden rikkomisena tai palvelusrikoksena. Säännöksessä tarkoitettu erityinen esimiehen vastuu syntyy, jos laiminlyönti tekee mahdolliseksi sen, että alaiset tekevät mainittuja rikoksia. Sotilaallisilla ja muilla esimiehillä on siis sodassa, aseellisissa selkkauksissa ja miehityksissä erityisenä oikeudellisenä velvollisuutena 1) valvoa alaisten toimia, 2) olla selvillä alaisten aikomuksista, 3) havaitessaan aikeita tehdä kyseisiä rikoksia pyrkiä estämään aikeiden toteutuminen ja 4) rikosten tapahduttua saattaa rikokset asianomaisten viranomaisten tutkittaviksi syytteen nostamista varten.

Esimiehen erityinen vastuu voi olla säännöksen mukaan eritasoista. Tapauksissa, joissa esimies varmuudella tiesi, mitä alaiset olivat tekemässä tai aikoivat tehdä, ja hän olisi helposti voinut estää rikokset, tekijään tai yllyttäjään rinnastettava rangaistusvastuu on perusteltua. Lievempää, avunantoon rinnastettavaa vastuuta voidaan soveltaa tapauksissa, joissa rikosten estäminen olisi ollut mahdollista, mutta vaikeampaa. Lievemmänluonteista vastuu olisi myös sellaisissa tapauksissa, joissa esimies ei tiennyt, mutta hänen olisi olosuhteiden perusteella pitänyt tietää, että alaiset olivat tekemässä tai aikoivat tehdä säännöksessä mainittuja rikoksia. Vastuu voi siis perustua myös tuottamukseen. Lähinnä kyse on törkeästä tuottamuksesta.

Esimiehiltä ei alaisten valvonnassa voida edellyttää mahdottomia. Toimilta, joihin esimiehen on ryhdyttävä, täytyy voida edellyttää, että ne ovat hänen käytettävissään, tarpeellisia ja että niitä voidaan häneltä kohtuudella edellyttää. Arvioinnissa on otettava huomioon tekojen aikana vallitsevat kenties poikkeukselliset olosuhteet. Jos esimies on tehnyt kaiken häneltä edellytettävän, mutta ei ole onnistunut estämään alaisia tekemästä rikoksia, laiminlyönti saattaa rikokset viranomaisten tutkittaviksi syytteen nostamista

varten eivät aiheuta erityistä esimiesvastuuta, koska syy-yhteys sellaisen laiminlyönnin ja rikosten tekemisen välillä puuttuu.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 28 artikla on laadittu niin, että sotilasesimiesten vastuu on eräiltä osin jonkin verran ankarampi kuin siviiliesimiesten. Ehdotetussa säännöksessä ei ole tehty sellaista nimenomaista erottelua. Säännöstä tulkittaessa on kuitenkin otettava huomioon velvollisuutensa laiminlyöneen esimiehen asema organisaatiossa ja kyseisen organisaation luonne. Sotilasesimieheltä voidaan edellyttää tiukempaa alaisten valvontaa kuin siviiliesimiehiltä. Organisaation luonne on syytä ottaa huomioon myös rangaistusta määrättäessä ja mitattaessa. Artiklaa on selvitetty laajemmin Hallituksen esityksessä Eduskunnalle Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön hyväksymisestä sekä laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja laiksi rikoslain muuttamisesta (HE 161/2000 vp), johon tässä viitataan.

13 §. Hallituksen määräys ja esimiehen käsky.

I momentti. Suomen rikoslaissa on säännelty alaisen vastuu sotilasorganisaatiossa (rikoslain 45 luvun 26b §). Teosta, jonka sotilas on tehnyt esimiehensä käskystä, tuomitaan käskynalainen rangaistukseen vain, jos:

- 1) hän on käsittänyt, että hän käskyn täyttämällä toimisi lakia taikka virka- tai palvelusvelvollisuutta vastaan; tai
- 2) hänen olisi pitänyt ymmärtää käsky ja sen edellyttämän teon oikeudenvastaisuus, kun otetaan huomioon käsketyt teon lainvastaisuuden ilmeisyys.

Jos teko on tapahtunut olosuhteissa, joissa käskynalaiselta ei voitu kohtuudella edellyttää käskyn täyttämättä jättämistä, tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 33 artikla sisältää samantapaiset säännökset esimiehen ja lain määräysten suhteesta alaisten vastuuseen. Se, että henkilö on tehnyt tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen hallituksen taikka sotilas- tai siviiliesimiehen määräyksestä, ei vapauta kyseistä henkilöä rikosoikeudellisesta vastuusta, paitsi artiklassa tarkemmin määritellyissä tilanteissa.

Periaate, jonka mukaan vetoaminen esimiehen käskyyn ei vapauta vastuusta, oli jo Nürnbergin kansainvälisessä sotarikosoikeudenkäynnissä tärkeä. Siitä oli maininta tuomioistuimen perussäännössä. Samalla tavalla asia on muotoiltu entisen Jugoslavia- sekä Ruanda-tuomioistuimen perussäännöissä. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 33 artiklassa on omaksuttu sama periaate hieman yksityiskohtaisemmin. Pääsäännön mukaan se, että henkilö on tehnyt tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen hallituksen taikka sotilas- tai siviiliesimiehen käskystä, ei vapauta häntä rikosoikeudellisesta vastuusta. Vastuuvapaus voi kuitenkin toteutua, jos kolme edellytystä täyttyy. Ensinnäkin tällä henkilöllä oli oikeudellinen velvollisuus totella hallituksen tai esimiehen määräyksiä. Toiseksi henkilö ei tiennyt, että määräys oli oikeudenvastainen. Ja kolmanneksi määräys ei ollut ilmeisen oikeudenvastainen. Artiklaa tulkitaan niin, että joukkotuhonnan ja ihmisyttöä vastaan kohdistuvien rikosten täytäntöönpanoa koskevat määräykset ovat ilmeisen lainvastaisia.

Nyt tehty ehdotus rikoslain 11 luvun 13 §:ksi on Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 33 artiklan antamien suuntaviivojen mukainen. Sen mukaan hallituksen

määräyksestä tai esimiehen käskystä joukkotuhonnan, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, sotarikoksen, törkeän tai lievän sotarikoksen tehnyt on rangaistusvastuusta vapaa vain, jos

- 1) hänellä on ollut oikeudellinen velvollisuus noudattaa hallituksen määräyksiä tai esimiehen käskyjä,
- 2) hän ei tiennyt määräyksen olevan lainvastainen, ja
- 3) määräys tai käsky ei ollut selvästi lainvastainen.

Mainittua artiklaa on selvitetty laajemmin hallituksen esityksessä Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön hyväksymisestä sekä laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja laiksi rikoslain muuttamisesta (HE 161/2000 vp), johon tässä viitataan.

Säännös koskee siis vain Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Sotilasorganisaatioissa Suomessa noudatetaan muissa rikoksissa rikoslain 45 luvun 26b §:n säännöksiä. Muutoin voimassa ovat Suomessa tavanomaiset osallisuutta koskevat säännökset rikoslain 5 luvussa.

2 momentti. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännössä olevaa tulkintaohjetta siten muotoiltuna, että se vastaa rikoslakiin ehdotettuja rikossäännöksiä. Sen mukaan joukkotuhonnan ja ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen ja sen törkeän tekemuodon toteuttamiseksi annettua määräystä tai käskyä on pidettävä selvästi lainvastaisena.

Momentissa ei ole mainittu sotarikosta eikä sen törkeää ja lievää tekemuotoa. Joukkotuhonnan tai ihmisyyttä vastaan tehtyjen rikosten tunnusmerkit eivät soveltamisen kannalta ole erityisen tulkinnanvaraisia. Säännöksistä voidaan verraten helposti päätellä rangaistavan toiminnan ala ja rajat. Sotarikoksen, törkeän sotarikoksen ja lievän sotarikoksen tunnusmerkit ovat pulmallisempia. Sotarikosta koskevassa säännöksessä on paljon kohtia, joissa säännöksen soveltuminen teon ajankohtana käytössä olevien tietojen valossa ei ole kovin selvää.

2. Voimaantulo

Laki rikoslain muuttamisesta ehdotetaan tulevaksi voimaan heti, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

**1. Laki
rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 1 momentti ja 11 luku, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta laissa 604/2002, 8 luvun 1 §:n 1 momentti laissa 1161/2005, seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

- 1) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellainen sotarikos tai törkeä sotarikos taikka osallisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan 15 artiklassa;

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu. Syyteoikeus lievistä sotarikoksesta ei myöskään vanhennu.

11 luku

Rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan

1 §

Joukkotuhonta

Joka jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain

- 1) surmaa ryhmän jäseniä,
- 2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja,
- 3) asettaa ryhmälle sellaisia elinehtoja, joista voi aiheutua ryhmän häviäminen kokonaan tai osittain,

4) ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän keskuudessa tai

5) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen,

on tuomittava *joukkotuhonnasta* vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

2 §

Joukkotuhonnan valmistelu

Joka 1 §:ssä mainitussa tarkoituksessa

1) sopii toisen kanssa joukkotuhonnan tekemisestä tai

2) laatii joukkotuhontasuunnitelman,

on tuomittava *joukkotuhonnan valmistelusta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

3 §

Rikos ihmisyttä vastaan

Joka osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä

1) surmaa toisen, orjuuttaa, käy hänellä kauppaa tekemällä tarjouksen tai ostamalla, myymällä tai vuokraamalla tai kiduttaa häntä tai aiheuttaa hänelle muulla tavoin suurta kärsimystä, vaikeita vammoja tai vahingoittaa vakavasti hänen terveyttään taikka tuhoaa väestöä asettamalla sitä tai sen osaa hävittäviä elinehtoja,

2) karkottaa tai pakolla siirtää alueella laillisesti oleskelevaa väestöä,

3) vangitsee toisen tai muuten riistää häneltä vapauden kansainvälisen oikeuden perustavaa laatua olevien määräysten vastaisesti tai aiheuttaa vapautensa menettäneen tahdonvastaisen katoamisen,

4) raiskaa toisen, orjuuttaa seksuaalisesti, pakottaa prostituutioon, saattaa pakolla raskaaksi tai sterilisaatioon tai harjoittaa toista vastaan muuta niihin rinnastettavaa seksuaalista väkivaltaa tai

5) harjoittaa rotuerottelua tai vainoa tunnistettavissa olevaa ryhmää tai yhteisöä poliittisen mielenpiteen, rodun, kansallisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin, uskonnon tai sukupuolen perusteella tai muilla perusteilla, jotka kansainvälisessä oikeudessa yleisesti katsotaan kielletyiksi,

on tuomittava *rikoksesta ihmisyyttä vastaan* vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

4 §

Törkeä rikos ihmisyyttä vastaan

Jos rikoksessa ihmisyyttä vastaan

1) rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä tai

2) rikos tehdään erityisen raakaan, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan* vankeuteen vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

5 §

Sotarikos

Joka sodan tai muun kansainvälisen tai valtionsisäisen aseellisen selkkauksen tai miehityksen yhteydessä vastoin 12.8.1949 tehtyjä Geneven yleissopimuksia tai muita sota-aseellisia selkkauksia tai miehitystä koskevia kansainvälisen oikeuden sääntöjä ja tapoja

1) surmaa, kiduttaa tai kohtelee ihmisiä epäinhimillisesti tai halventavasti, haavoittaa, silpoo tai alistaa heitä heidän etujensa vastaisiin biologisiin, lääketieteellisiin tai tieteellisiin kokeisiin tai aiheuttaa heille suurta kärsimystä tai vakavia vammoja tai sairauksia,

2) tuhoaa, takavarikoi tai anastaa omaisuutta mielivaltaisesti ja ilman sotilaallista tarvetta,

3) pakottaa sotavangin tai muun suojellun henkilön palvelemaan vihollisen asevoimissa tai osallistumaan sotatoimiin omaa maataan vastaan,

4) epää sotavangilta tai muulta suojellulta henkilöltä oikeudenmukaista ja laillista oikeudenkäyntiä koskevat oikeudet tai muutoin kieltää henkilöiden oikeudelliset takeet,

5) hyökkää siviiliväestöä tai siviilihenkilöitä vastaan, jotka eivät osallistu vihollisuuksiin, tai siviiliohteita tai Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan mukaisissa tehtävissä olevia henkilöitä tai heidän käytössään olevaa omaisuutta vastaan,

6) aloittaa hyökkäyksen, joka aiheuttaa ihmishenkien menetyksiä tai vammoja tai laajoja, pitkäaikaisia ja vakavia ympäristövahinkoja, jotka ovat selvästi liiallisia verrattuna odotettavissa olevaan sotilaalliseen hyötyyn,

7) hyökkää siviilikohteisiin, joita ei puolusteta, tai pommittaa niitä, hyökkää uskonnonharjoitukseen, tieteeseen, taiteeseen, sairaanhoitoon tai hyväntekeväisyyteen tarkoitettuihin kohteisiin tai historiallisia muistomerkkejä vastaan taikka Geneven yleissopimuksissa tarkoitettuja tunnusmerkkejä käyttäviä vastaan,

8) hyökkäyksen yhteydessä tai muutoin ryöstää kaupungin tai muun vastaavan paikan,

9) käyttää väärin valkoista lippua, vihollisen tai Yhdistyneiden Kansakuntien lippua, sotilasmerkkiä, sotilaspukua tai Geneven yleissopimuksissa tarkoitettua tunnusmerkkiä ja aiheuttaa siten kuoleman tai vakavan vamman tai sairauden,

10) pitää laittomasti vangittuna tai pakkotoimin siirtää tai karkottaa väestöä tai sen osia,

11) ottaa ihmisiä panttivangeiksi, ilmoittaa, että armoa ei anneta, käyttää hyväksi siviilihenkilöitä tai muita suojeltuja henkilöitä sotilaskohteiden suojelemiseksi, estää siviilihenkilöiltä ravinnon tai muiden henkiin jäämiseksi välttämättömien tarvikkeiden saamisen tai tarpeellisen hätäavun tai käyttää muuta kansainvälisessä oikeudessa kiellettyä sodankäyntitapaa,

12) käyttää myrkyä tai myrkyasetta, tukehduttavia tai myrkyllisiä kaasuja tai muita vastaavia aineita, liiallisia vammoja tai tarpeetonta kärsimystä aiheuttavia aseita, ammuksia tai tarvikkeita, kemiallisia tai biologisia tai muita kiellettyjä aseita tai taisteluvälineitä,

13) raiskaa toisen, orjuuttaa häntä seksuaalisesti, pakottaa prostituutioon, raskauteen tai sterilisointiin tai harjoittaa häntä vastaan muuta vastaavaa törkeää seksuaalista väkivaltaa,

14) ottaa tai värvää alle 15-vuotiaita lapsia asevoimiin tai ryhmiin, joissa heitä käytetään vihollisuuksiin, tai

15) tekee muun teon, joka on määritelty sotarikokseksi Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 8 artiklassa, taikka muulla tavoin rikkoo Suomea velvoittavan sotaa, aseellista selkkausta tai miehitystä koskevan kansainvälisen sopimuksen määräyksiä tai yleisesti tunnustettuja ja vakiintuneita kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja ja tapoja,

on tuomittava *sotarikoksesta* vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

6 §

Törkeä sotarikos

Jos sotarikoksessa

1) rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä,

2) aiheutetaan erittäin suurta ja laajamittaista vahinkoa tai

3) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava *törkeästä sotarikoksesta* vankeuteen vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

7 §

Lievä sotarikos

Jos sotarikos, huomioon ottaen huomioon ottaen aiheutettu seuraus tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentehtäjä on tuomittava *lievästä sotarikoksesta* vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

8 §

Kemiallisen aseiden kiellon rikkominen

Joka kemiallisten aineiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen vastaisesti

- 1) muuten kuin tämän luvun 5-7 §:ssä tarkoitetulla tavalla käyttää kemiallista asetusta,
 - 2) kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi tai pitää hallussaan taikka kuljettaa kemiallisen aseiden tai
 - 3) osallistuu sotilaalliseen valmisteluun kemiallisen aseiden käyttämiseksi,
- on tuomittava *kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

9 §

Biologisen aseiden kiellon rikkominen

Joka

- 1) muuten kuin tämän luvun 5-7 §:ssä tarkoitetulla tavalla käyttää biologista asetusta tai toksiiniasetusta,
 - 2) laittomasti valmistaa, kuljettaa tai toimittaa biologisen aseiden tai toksiiniaseiden, tai
 - 3) bakteriologisten (biologisten) ja toksiiniaseiden kehittämisen, tuottamisen ja varastoinnin kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen vastaisesti kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi tai pitää hallussaan biologisia aseita tai toksiiniaseita taikka aseita, laitteita tai välineitä biologisen aseiden tai toksiiniaseiden levittämiseksi,
- on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, *biologisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

10 §

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Joka yleisön keskuuteen levittää lausuntoja tai muita tiedonantoja, joissa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin kansallista, etnistä, rodullista tai uskonnollista ryhmää taikka niihin rinnastettavaa kansanryhmää, on tuomittava *kiihottamisesta kansanryhmää vastaan* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

11 §

Syrjintä

Joka elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, yleisöpalvelussa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä taikka julkista tilaisuutta tai yleistä kokousta järjestettäessä ilman hyväksyttävää syytä

1) ei palvele jotakuta yleisesti noudatettavilla ehdoilla,

2) kieltäytyy päästämästä jotakuta tilaisuuteen tai kokoukseen tai poistaa hänet sieltä taikka

3) asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan

rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella,

on tuomittava, jollei teko ole rangaistava työsyRJintänä tai kiskonnantapaisena työsyRJintänä, *syRJinnästä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

12 §

Sotilaallisen ja muun esimiehen vastuu

Sotilaallinen ja muu esimies tuomitaan rangaistukseen tekijän tai osallisen tavoin joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta, törkeästä ja lievästä sotarikoksesta sekä niiden yrityksestä, joihin tosiasiallisesti esimiehen komennossa, valvonnassa ja määräysvallassa olevat joukot tai alaiset ovat syyllistyneet sen johdosta, että esimies on laiminlyönyt velvollisuutensa asianmukaisesti valvoa joukkojen tai alaisten toimintaa, jos

1) esimies tiesi tai hänen olisi olosuhteiden perusteella pitänyt tietää, että joukot tai alaiset olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseisiä rikoksia eikä

2) esimies ryhtynyt käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja häneltä kohtuudella vaadittaviin toimiin rikosten täyttymisen ehkäisemiseksi tai niiden saattamiseksi viranomaisten tutkittaviksi syytteen nostamista varten.

13 §

Hallituksen määräys ja esimiehen käsky

Hallituksen määräyksestä tai esimiehen käskystä joukkotuhonnan, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, sotarikoksen, törkeän tai lievän sotarikoksen taikka niiden yrityksen tehnyt on rangaistusvastuusta vapaa vain, jos

1) hänellä on ollut oikeudellinen velvollisuus noudattaa hallituksen määräyksiä tai esimiehen käskyä,

2) hän ei tiennyt määräyksen olevan lainvastainen ja

3) määräys tai käsky ei ollut selvästi lainvastainen.

Määräystä tai käskyä joukkotuhonnan tai 3 ja 4 §:ssä tarkoitetun ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen toteuttamiseksi on pidettävä selvästi lainvastaisena.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

Helsingissä päivänä kuuta 200

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Leena Luhtanen*

**1. Laki
rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 1 momentti ja 11 luku,
sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta laissa 604/2002, 8 luvun 1 §:n 1 momentti laissa 1161/2005, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

- 2) 11 luvun 1 tai 2 §:ssä, jos teko on sellainen *sodankäyntirikos tai törkeä sodankäyntirikos* taikka osallisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan 15 artiklassa;
-

Ehdotus

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

 Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

- 3) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellainen *sotarikos tai törkeä sotarikos* taikka osallisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan 15 artiklassa;
-

Voimassa oleva laki

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu. Syyteoikeus ei vanhennu myöskään, *jos kysymyksessä on sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa tai törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa.*

Ehdotus

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu. Syyteoikeus *lievästä sotarikoksesta* ei myöskään vanhennu.

Voimassa oleva laki

11 luku

Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan

Ehdotus

11 luku

Rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan

Voimassa oleva laki

1 §

Sodankäyntirikos

Joka sotatoimessa

- 1) käyttää kiellettyä sodankäyntitapaa tai taisteluvälinettä,
- 2) väärinkäyttää haavoittuneita tai sairaita suojaavaa kansainvälistä tunnusmerkkiä taikka
- 3) muulla tavoin rikkoo Suomea velvoittavan sodankäyntiä koskevan kansainvälisen sopimuksen määräyksiä tai yleisesti tunnustettuja ja vakiintuneita kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja tai tapoja,

on tuomittava *sodankäyntirikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

(vrt. ehdotettu 5 § sotarikos)

2 §

Törkeä sodankäyntirikos

Jos sodankäyntirikoksessa

- 1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan,
 - 2) aiheutetaan erittäin suurta ja laaja-alaista taloudellista vahinkoa tai
 - 3) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla
- ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava *törkeästä sodankäyntirikoksesta* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

(vrt.. ehdotettu 6 § Törkeä sotarikos)

3 §

Lievä sodankäyntirikos

Jos sodankäyntirikos, huomioon ottaen aiheutettu seuraus tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava *lievästä sodankäyntirikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

(vrt. ehdotettu 7 § Lievä sotarikos)

Voimassa oleva laki

4 §

Ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa

Joka rikkoo tai jättää täyttämättä sen, mitä Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten tai yleisesti tunnustettujen ja vakiintuneiden kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaan on noudatettava haavoittuneiden, sairaiden tai hädänalaiseen tilaan joutuneiden aseman turvaamiseksi, sotavankien kohtelussa tai siviilihenkilöiden suojelussa sodan, aseellisen selkkauksen tai miehityksen aikana, on tuomittava *ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Ellei tässä pykälässä tarkoitettu teko, huomioon ottaen rikkomisen laatu, aiheutettujen seurausten vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat, ole kokonaisuutena arvostellen vakava, rikoksenteijää ei tuomita ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa tai sen yrittämisestä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää.

(vrt. ehdotettu 3 § Rikos ihmisyyttä vastaan)

5 §

Törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa

Jos ihmisoikeuksien loukkaamisessa poikkeuksellisissa oloissa

1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan tai

2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava *törkeästä ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

(vrt. ehdotettu 4 § Törkeä rikos ihmisyyttä vastaan)

Voimassa oleva laki

6 §

Joukkotuhonta

Joka jonkin kansallisen, rodullisen, etnisen tai uskonnollisen ryhmän taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain

- 1) surmaa ryhmän jäseniä,
 - 2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja,
 - 3) ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän piirissä,
 - 4) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen tai
 - 5) *muulla vastaavalla tavalla olennaisesti huonontaa ryhmän elinehtoja,*
- on tuomittava *joukkotuhonnasta* vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi. Yritys on rangaistava.

Ehdotus

1 §

Joukkotuhonta

Joka jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain

- 1) surmaa ryhmän jäseniä,
- 2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja,
- 3) *asettaa ryhmälle sellaisia elinehtoja, joista voi aiheutua ryhmän häviäminen kokonaan tai osittain,*
- 4) ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän keskuudessa tai

5) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen,
on tuomittava *joukkotuhonnasta* vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi.
Yritys on rangaistava.

Voimassa oleva laki

7 §

Joukkotuhonnan valmistelu

Joka 6 §:ssä mainitussa tarkoituksessa

1) sopii toisen kanssa joukkotuhonnan tekemisestä tai

2) laatii joukkotuhontasuunnitelman,

on tuomittava *joukkotuhonnan valmistelusta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Ehdotus

2 §

Joukkotuhonnan valmistelu

Joka 1 §:ssä mainitussa tarkoituksessa

1) sopii toisen kanssa joukkotuhonnan tekemisestä tai

2) laatii joukkotuhontasuunnitelman,

on tuomittava *joukkotuhonnan valmistelusta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

3 §

Rikos ihmisyyttä vastaan

Joka osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä

1) surmaa toisen, orjuuttaa, käy hänellä kauppaa tekemällä tarjouksen tai ostamalla, myymällä tai vuokraamalla tai kiduttaa häntä tai aiheuttaa hänelle muulla tavoin suurta kärsimystä, vaikeita vammoja tai vahingoittaa vakavasti hänen terveyttään taikka tuhoaa väestöä asettamalla sitä tai sen osaa hävittäviä elinehtoja,

2) karkottaa tai pakolla siirtää alueella laillisesti oleskelevaa väestöä,

3) vangitsee toisen tai muuten riistää häneltä vapauden kansainvälisen oikeuden perustavaa laatua olevien määräysten vastaisesti tai aiheuttaa vapautensa menettäneen tahdonvastaisen katoamisen,

4) raiskaa toisen, orjuuttaa seksuaalisesti, pakottaa prostituutioon, saattaa pakolla raskaaksi tai sterilisaatioon tai harjoittaa toista vastaan muuta niihin rinnastettavaa seksuaalista väkivaltaa tai

5) harjoittaa rotuerottelua tai vainoaa tunnistettavissa olevaa ryhmää tai yhteisöä poliittisen mielipiteen, rodun, kansallisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin, uskonnon tai sukupuolen perusteella tai muilla perusteilla, jotka kansainvälisessä oikeudessa yleisesti katsotaan kielletyiksi,

on tuomittava **rikoksesta ihmisyyttä vastaan** vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

(uusi, vrt. nykyinen 4 § Ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa)

4 §

Törkeä rikos ihmisyyttä vastaan

Jos rikoksessa ihmisyyttä vastaan

1) rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä tai

2) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava **törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan** vankeuteen vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

(uusi, vrt. nykyinen 5 § Törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa)

5 §

Sotarikos

Joka sodan tai muun kansainvälisen tai valtiosisäisen aseellisen selkkauksen tai miehityksen yhteydessä vastoin 12.8.1949 tehtyjä Geneven yleissopimuksia tai muita sota, aseellisia selkkauksia tai miehitystä koskevia kansainvälisen oikeuden sääntöjä ja tapoja

- 1) surmaa, kiduttaa tai kohtelee ihmisiä epäinhimillisesti tai halventavasti, haavoittaa, silpoo tai alistaa heitä heidän etujensa vastaisiin biologisiin, lääketieteellisiin tai tieteellisiin kokeisiin tai aiheuttaa heille suurta kärsimystä tai vakavia vammoja tai sairauksia,
- 2) tuhoaa, takavarikoi tai anastaa omaisuutta mielivaltaisesti ja ilman sotilaallista tarvetta,
- 3) pakottaa sotavangin tai muun suojellun henkilön palvelemaan vihollisen asevoimissa tai osallistumaan sotatoimiin omaa maataan vastaan,
- 4) epää sotavangilta tai muulta suojellulta henkilöltä oikeudenmukaista ja laillista oikeudenkäyntiä koskevat oikeudet tai muutoin kieltää henkilöiden oikeudelliset takeet,
- 5) hyökkää siviiliväestöä tai siviilihenkilöitä vastaan, jotka eivät osallistu vihollisuuksiin, tai siviili-kohteita tai Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan mukaisissa tehtävissä olevia henkilöitä tai heidän käytössään olevaa omaisuutta vastaan,
- 6) aloittaa hyökkäyksen, joka aiheuttaa ihmishenkien menetyksiä tai vammoja tai laajoja, pitkäaikaisia ja vakavia ympäristövahinkoja, jotka ovat selvästi liiallisia verrattuna odotettavissa olevaan sotilaalliseen hyötyyn,
- 7) hyökkää siviilikohteisiin, joita ei puolusteta, tai pommittaa niitä, hyökkää uskonnonharjoitukseen, tieteeseen, taiteeseen, sairaanhoitoon tai hyväntekeväisyyteen tarkoitettuihin kohteisiin tai historiallisia muistomerkkejä vastaan taikka Geneven yleissopimuksissa tarkoitettuja tunnusmerkkejä käyttäviä vastaan,
- 8) hyökkäyksen yhteydessä tai muutoin ryöstää kaupungin tai muun vastaavan paikan,
- 9) käyttää väärin valkoista lippua, vihollisen tai Yhdistyneiden Kansakuntien lippua, sotilasmerkkiä, sotilaspukua tai Geneven yleissopimuksissa tarkoitettua tunnusmerkkiä ja aiheuttaa siten kuoleman tai vakavan vamman tai sairauden,
- 10) pitää laittomasti vangittuna tai pakkotoimin siirtää tai karkottaa väestöä tai sen osia,
- 11) ottaa ihmisiä panttivangeiksi, ilmoittaa, että armoa ei anneta, käyttää hyväksi siviilihenkilöitä tai muita suojeltuja henkilöitä sotilaskohteiden suojelemiseksi, estää siviilihenkilöiltä ravinnon tai muiden henkiin jäämiseksi välttämättömien tarvikkeiden saamisen tai tarpeellisen hätäavun tai käyttää muuta kansainvälisessä oikeudessa kiellettyä sodankäyntitapaa,
- 12) käyttää myrkyä tai myrkkyyasetta, tukehduttavia tai myrkyllisiä kaasuja tai muita vastaavia aineita, liiallisia vammoja tai tarpeetonta kärsimystä aiheuttavia aseita, ammuksia tai tarvikkeita, kemiallisia tai biologisia tai muita kiellettyjä aseita tai taisteluvälineitä,
- 13) raiskaa toisen, orjuuttaa häntä seksuaalisesti, pakottaa prostituutioon, raskauteen tai sterilisaatioon tai harjoittaa häntä vastaan muuta vastaavaa törkeää seksuaalista väkivaltaa,
- 14) ottaa tai värvää alle 15-vuotiaita lapsia asevoimiin tai ryhmiin, joissa heitä käytetään vihollisuuksiin, tai

15) tekee muun teon, joka on määritelty sotarikokseksi Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 8 artiklassa, taikka muulla tavoin rikkoo Suomea velvoittavan sotaa, aseellista selkkausta tai miehitystä koskevan kansainvälisen sopimuksen määräyksiä tai yleisesti tunnustettuja ja vakiintuneita kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja ja tapoja,

on tuomittava **sotarikoksesta** vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

(uusi, vrt. nykyinen 1 § Sodankäyntirikos)

6 §

Törkeä sotarikos

Jos sotarikoksessa

1) rikos kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä,

2) aiheutetaan erittäin suurta ja laajamittaista vahinkoa tai

3) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on **tuomittava törkeästä sotarikoksesta** vankeuteen vähintään kahdeksaksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

(uusi, vrt. nykyinen 2 § Törkeä sodankäyntirikos)

7 §

Lievä sotarikos

*Jos sotarikos, huomioon ottaen huomioon ottaen aiheutettu seuraus tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava **lievästä sotarikoksesta** vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*

Yritys on rangaistava.

(uusi, vrt. nykyinen 3 § Lievä sodankäyntirikos)

Voimassa oleva laki

7a §

Kemiallisen aseiden kiellon rikkominen

Joka kemiallisten aineiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen vastaisesti

- 1) muuten kuin tämän luvun 1-3 §:ssä tarkoitetulla tavalla käyttää kemiallista asetusta,
 - 2) kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi tai pitää hallussaan taikka kuljettaa kemiallisen aseiden tai
 - 3) osallistuu sotilaalliseen valmisteluun kemiallisen aseiden käyttämiseksi
- on tuomittava *kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Ehdotus

8 §

Kemiallisen aseiden kiellon rikkominen

Joka kemiallisten aineiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen vastaisesti

- 1) muuten kuin tämän luvun 5-7 §:ssä tarkoitetulla tavalla käyttää kemiallista asetusta,
 - 2) kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi tai pitää hallussaan taikka kuljettaa kemiallisen aseiden tai
 - 3) osallistuu sotilaalliseen valmisteluun kemiallisen aseiden käyttämiseksi
- on tuomittava *kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Voimassa oleva laki

7b §

Biologisen aseiden kiellon rikkominen

Joka

1) muuten kuin tämän luvun 1-3 §:ssä tarkoitetulla tavalla käyttää biologista asetta tai toksiiniasetta,

2) laittomasti valmistaa, kuljettaa tai toimittaa biologisen aseiden tai toksiiniaseiden, tai

3) bakteriologisten (biologisten) ja toksiiniaseiden kehittämisen, tuottamisen ja varastoinnin kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen vastaisesti kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi tai pitää hallussaan biologisia aseita tai toksiiniaseita taikka aseita, laitteita tai välineitä biologisen aseiden tai toksiiniaseiden levittämiseksi,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, *biologisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Ehdotus

9 §

Biologisen aseiden kiellon rikkominen

Joka

1) muuten kuin tämän luvun 5-7 §:ssä tarkoitetulla tavalla käyttää biologista asetta tai toksiiniasetta,

2) laittomasti valmistaa, kuljettaa tai toimittaa biologisen aseiden tai toksiiniaseiden, tai

3) bakteriologisten (biologisten) ja toksiiniaseiden kehittämisen, tuottamisen ja varastoinnin kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen vastaisesti kehittää, tuottaa, muutoin hankkii, varastoi tai pitää hallussaan biologisia aseita tai toksiiniaseita taikka aseita, laitteita tai välineitä biologisen aseiden tai toksiiniaseiden levittämiseksi,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, *biologisen aseiden kiellon rikkomisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Voimassa oleva laki

8 §

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Joka yleisön keskuuteen levittää lausuntoja tai muita tiedonantoja, joissa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin kansallista, etnistä, rodullista tai uskonnollista ryhmää taikka niihin rinnastettavaa kansanryhmää, on tuomittava *kiihottamisesta kansanryhmää vastaan* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

(siirtyy sellaisenaan 10 §:ään)

9 §

Syrjintä

Joka elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, yleisöpalvelussa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä taikka julkista tilaisuutta tai yleistä kokousta järjestettäessä ilman hyväksyttävää syytä

1) ei palvele jotakuta yleisesti noudatettavilla ehdoilla,

2) kieltäytyy päästämästä jotakuta tilaisuuteen tai kokoukseen tai poistaa hänet sieltä taikka

3) asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan

rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella,

on tuomittava, jollei teko ole rangaistava työsyRJintänä tai kiskonnantapaisena työsyRJintänä, *syRJinnästä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

(siirtyy sellaisenaan 11 §:ään)

Ehdotus

12 §

Sotilaallisen ja muun esimiehen vastuu

Sotilaallinen ja muu esimies tuomitaan rangaistukseen tekijän tai osallisen tavoin joukkotuhonasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksesta, törke-

ästä ja lievästä sotarikoksesta sekä niiden yrityksestä, joihin tosiasiallisesti esimiehen komennossa, valvonnassa ja määräysvallassa olevat joukot tai alaiset ovat syyllistyneet sen johdosta, että esimies on laiminlyönyt velvollisuutensa asianmukaisesti valvoa joukkojen tai alaisten toimintaa, jos

1) esimies tiesi tai hänen olisi olosuhteiden perusteella pitänyt tietää, että joukot tai alaiset olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseisiä rikoksia eikä

2) esimies ryhtynyt käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja häneltä kohtuudella vaadittaviin toimiin rikosten täyttymisen ehkäisemiseksi tai niiden saattamiseksi viranomaisten tutkittaviksi syytteen nostamista varten

(uusi)

13 §

Hallituksen määräys ja esimiehen käsky

Hallituksen määräyksestä tai esimiehen käskystä joukkotuhonnan, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, sotarikoksen, törkeän tai lievän sotarikoksen taikka niiden yrityksen tehnyt on rangaistusvastuusta vapaa vain, jos

1) hänellä on ollut oikeudellinen velvollisuus noudattaa hallituksen määräyksiä tai esimiehen käskyjä,

2) hän ei tiennyt määräyksen olevan lainvastainen, ja

3) määräys tai käsky ei ollut selvästi lainvastainen.

Määräystä tai käskyä joukkotuhonnan tai 3 ja 4 §:ssä tarkoitetun ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen toteuttamiseksi on pidettävä selvästi lainvastaisena.

(uusi)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

Helsingissä päivänä kuuta 200

Valtioneuvoston asetus
rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta annetun asetuksen 1 §:n muuttamisesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty oikeusministeriön esittelystä,
muutetaan rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta 16 päivänä elokuuta 1996 annetun asetuksen
 (672/1996) 1 §:n 1 momentin 2 kohta seuraavasti:

1 §

Rikoslain 1 luvun 7 §:ää sovellettaessa kansainvälisinä rikoksina pidetään seuraavia rikoksia:

2) sellainen rikos ihmisyyttä vastaan ja sotarikos, joka määritellään Kansainvälisen rikostuomiois-
 tuimen Rooman perussäännössä, ja muu vastaava rangaistavaksi säädetty teko, jota on pidettävä
 maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, merisotavoimiin
 kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien
 kohtelusta sekä siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana tehdyissä Geneven sopimuksissa
 (SopS 8/55) sekä kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta tehdyssä näiden so-
 pimusten ensimmäisessä lisäpöytäkirjassa (SopS 82/80) tarkoitettuna törkeänä rikoksena;

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

Helsingissä päivänä kuuta 200

Oikeusministeri *Leena Luhtanen*

Lag om ändring av strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen av den 19 december 1889 1 kap. 11 § 2 mom. 1 punkten, 8 kap. 1 § 1 mom. och 11 kap.
av dem sådana de lyder, 1 kap. 11 § 2 mom. 1 punkten i lag 604/2002 samt 8 kap. 1 § 1 mom. i lag 1161/2005 som följer:

1 kap. Om tillämpningsområdet för finsk straffrätt

11 § *Kravet på dubbel straffbarhet*

Även om lagen på gärningsorten inte föreskriver något straff för gärningen, tillämpas finsk lag på gärningen om den har begåtts av en finsk medborgare eller en i 6 § 3 mom. 1 punkten avsedd person och straff för gärningen föreskrivs

1) i 11 kap. 5 eller 6 § utgör en sådan krigsförbrytelse eller grov krigsförbrytelse eller delaktighetsgärning i sådana, som avses i artikel 15 i det andra protokollet till Haagkonventionen från år 1954 om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt,

8 kap. Om preskription

1 § *Preskription av åtalsrätten*

Rätten att väcka åtal för brott för vilket det strängaste föreskrivna straffet är fängelse på livstid preskriberas inte. Rätten att väcka åtal preskriberas inte heller i fråga om lindrig krigsförbrytelse.

11 kap. Om brott mot folkrätten

1 § *Folkmord*. Den som för att helt eller delvis förintä en nationell, raslig, etnisk eller religiös grupp eller en med dessa jämförbar folkgrupp

1) dödar medlemmar av gruppen,

2) tillfogar medlemmar av gruppen svåra fysiska eller psykiska sjukdomar eller skador,

3) på något annan motsvarande sätt underkastar gruppen sådana levnadsvillkor som kan leda till att gruppen helt eller delvis förintas eller,

4) vidtar tvångsåtgärder för att hindra fortplantning inom gruppen,

5) tvångsförflyttar barn från en grupp till en annan eller

skall för *folkmord* dömas till fängelse i minst fyra år eller på livstid.

Försök är straffbart.

2 §. *Förberedelse till folkmord*. Den som i sådan avsikt som nämns i 1 §

1) med någon annan kommer överens om att begå folkmord eller

2) gör upp en plan för folkmord

skall för *förberedelse till folkmord* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år

3 §. *Brott mot mänskligheten*. Om någon som ett systematiskt eller omfattande angrepp riktat mot en grupp av den civila befolkningen

1) dödar en annan person, förslavar, idkar handel genom att köpa, sälja, hyra ut honom eller henne eller torterar honom eller henne eller tillfogar honom eller henne svårt lidande eller svåra skador eller allvarligt skadar hans eller hennes hälsa eller utrotar befolkningen genom att införa villkor som är ägande att förinta befolkningen eller en del av den,

2) fördriver eller tvångsförflyttar befolkning som lagligen uppehåller sig på ett område.

3) fängslar någon eller på annat sätt berövar friheten för honom eller henne i strid med grundläggande folkrättsliga principer eller förorsakar en person som berövats sin frihet ett påtvingat försvinnande,

4) våldtar en annan person, försätter honom eller henne i sexuellt slaveri, påtvingar honom eller henne till prostitution, påtvingar henne havandeskap eller honom eller henne sterilisering eller utövar mot en annan person något annat därmed jämförbart sexuellt våld eller

5) utövar apartheid eller förföljer en identifierbar folkgrupp eller ett identifierbart kollektiv av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa skäl eller på grundval av könsmissiga skäl eller av andra skäl som inom folkrätten allmänt anses förbjudna,

skall gärningsmannen för *brott mot mänskligheten* dömas till fängelse i minst ett år eller på livstid.

Försök är straffbart.

4 §. *Grovt brott mot mänskligheten*. Om vid brott mot mänskligheten

1) brottet riktar sig mot en stor grupp människor,

2) brottet begås på ett särskilt rått, grymt eller förnedrande sätt,

och gärningen också bedömd som en helhet är grov, skall gärningsmannen för *grovt brott mot mänskligheten* dömas till fängelse i minst åtta år eller på livstid.

Försök är straffbart.

5 §. *Krigsförbrytelse*. Den som i samband med krig eller en intern väpnad konflikt eller en ockupation i strid med Genèvekonventionerna av 12.8.1949 eller med andra folkrättsliga regler eller sedvänjor som rör krig, väpnade konflikter eller ockupation

- 1) dödar, torterar eller utsätter människor för omänsklig eller nedsättande behandling, sårar, stympar eller utsätter dem för biologiska, medicinska eller vetenskapliga experiment som strider mot deras intressen eller förorsakar dem stort lidande eller svåra skador eller sjukdomar,
- 2) godtyckligt förstör eller tillägnar sig eller stjälar egendom och utan av militär nödvändighet,
- 3) tvingar en krigsfånge eller en annan skyddad person att tjänstgöra i en fientlig stats stridskrafter eller att delta i krigshandlingar mot sitt eget land,
- 4) berövar en krigsfånge eller en annan skyddad person rätten till en rättvis och laglig rättegång eller på annat sätt förvägrar personernas rättsliga garantier,
- 5) riktar angrepp mot civilbefolkningen eller mot enskilda civila som inte deltar i fientligheter, eller mot personer som fullgör uppgifter i enlighet med Förenta Nationernas grundstadga eller mot egendom som dessa personer använder,
- 6) inleder angrepp som leder till spillande av människoliv eller åsamkande av skador eller vidsträckta, långvariga och allvarliga skador på den naturliga miljön vilka kan anses klart överdrivna vid jämförelse med den militära fördel som förväntas,
- 7) riktar angrepp eller bombardemang mot civila mål, vilka inte försvaras, riktar angrepp mot byggnader avsedda för religion, vetenskap, konst, sjukvård eller välgörande ändamål eller historiska minnesmärken eller mot sådana personer som använde Genèvekonventionernas kännetecken,
- 8) i samband med ett angrepp plundrar en stad eller en motsvarande plats,
- 9) missbrukar parlamentärflagga, fiendens flagga eller Förenta Nationernas flagga, gradbeteckning, uniform eller Genèvekonventionernas kännetecken med död eller allvarlig skada eller sjukdom som följd,
- 10) håller olagligt fängslad eller tvångsförflyttar eller fördriver befolkning eller delar av den,
- 11) tar människor som gisslan, förklarar att pardon inte kommer att ges, utnyttjar civila eller andra skydda personer för att skydda militära mål, berövar civila personer föda eller andra förnödenheter som är nödvändiga för deras överlevnad eller förhindrar nödvändiga nödhjälpssändningar eller använder något annan stridsmetod som är förbjuden i folkrätten,
- 12) använder gifter eller giftvapen, kvävande eller giftiga gaser eller motsvarande ämnen, vapen, projektiler eller tillbehör som kan förorsaka överflödiga skador eller onödigt lidande eller kemiska eller biologiska eller andra förbjudna vapen eller stridsmedel,

13) våldtar, förslavar sexuellt, tvingar till prostitution, påtvingar havandeskap eller sterilisering en person eller utövar annat motsvarande grovt sexuellt våld mot honom eller henne,

14) uttar eller värvar barn som inte fyllt 15 år till väpnade styrkor eller grupper där de används för fientligheter, eller

15) begår en annan gärning som i artikel 8 i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen är definierad som en krigsförbrytelse eller på annat sätt bryter mot bestämmelserna i ett för Finland förpliktande internationellt avtal om krigföring, väpnad konflikt eller ockupation eller mot allmänt erkända och vedertagna folkrättsliga lagar eller sedvänjor som gäller krig,

skall för *krigsförbrytelse* dömas till fängelse i minst ett år eller på livstid.

Försök är straffbart.

6 §. *Grov krigsförbrytelse*. Om vid krigsförbrytelse

1) brottet riktar sig mot en stor grupp människor,

2) synnerligen stor och vidsträckt skada förorsakas eller

3) brottet begås på ett synnerligen rått, grymt eller förnedrande sätt och gärningen även bedömd som en helhet är grov, skall för *grov krigsförbrytelse* dömas till fängelse i minst åtta år eller till fängelse på livstid.

Försök är straffbart.

7 §. *Lindrig krigsförbrytelse*. Om en krigsföringsförbrytelse, med beaktande av dess följder eller andra omständigheter vid brottet, bedömt som en helhet är ringa, skall gärningsmannen för *lindrig krigsförbrytelse* dömas fängelse i högst två år.

Försök är straffbart.

8 §. *Brott mot förbudet mot kemiska vapen*.

Den som i strid med konventionen om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring

1) använder kemiska vapen på annat sätt än som avses i 5-7 § i detta kapitel,

2) utvecklar, producerar, annars förvärvar, lagrar, innehar eller transporterar kemiska vapen eller

3) deltar i militära förberedelser för användning av kemiska vapen

skall för *brott mot förbudet mot kemiska vapen* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

9 §. *Brott mot förbudet mot biologiska vapen.* Den som

- 1) använder biologiska vapen eller toxinvapen på något annat sätt än vad som avses i 1–3 § i detta kapitel,
- 2) olagligen framställer, transporterar eller levererar biologiska vapen eller toxinvapen, eller
- 3) i strid med konventionen om förbud mot utveckling, framställning och lagring av bakteriologiska (biologiska) vapen och toxinvapen samt om deras förstörande utvecklar, framställer, anskaffar, förvärvar, lagrar eller innehar biologiska vapen eller toxinvapen eller vapen, utrustning eller redskap för spridning av biologiska vapen eller toxinvapen,

skall, om ett lika strängt eller strängare straff för gärningen inte bestäms på något annat ställe i lag, för *brott mot förbudet mot biologiska vapen* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

10 §. *Hets mot folkgrupp.* Den som bland allmänheten sprider uttalanden eller andra meddelanden i vilka en nationell, raslig, etnisk eller religiös grupp eller en med dessa jämförbar folkgrupp hotas, förtalas eller smädas, skall för *hets mot folkgrupp* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

11 §. *Diskriminering.* Den som i näringsverksamhet, yrkesutövning, betjäning av allmänheten, tjänsteutövning eller något annat offentligt uppdrag eller vid anordnande av en offentlig tillställning eller ett allmänt möte utan godtagbart skäl

- 1) inte betjänar någon viss person på gängse villkor,
- 2) förvägrar någon tillträde till tillställningen eller mötet eller avlägsnar någon därifrån eller
- 3) försätter någon i en uppenbart ojämlig eller väsentligt sämre ställning än andra

på grund av dennes ras, nationella eller etniska ursprung, hudfärg, språk, kön, ålder, familjeförhållanden, sexuella inriktning eller hälsotillstånd eller religion, samhällliga åsikter, politiska eller fackliga verksamhet eller någon annan därmed jämförbar omständighet skall, om gärningen inte skall bestraffas som diskriminering i arbetslivet, för *diskriminering* dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

12 §. *Ansvar för militär eller annan förman.* En militär och annan förman döms som gärningsman eller för medverkan till straff för folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse, grov och lindrig krigsförbrytelse samt försök till dessa gärningar som begås av väpnade styrkor eller underordnade under hans eller hennes faktiska befäl, kontroll och effektiva myndighet på grund av att förmannen försummat sin skyldighet att på ett behörigt sätt övervaka styrkornas eller de underordnades verksamhet om

- 1) förmannen har vetat eller med hänsyn till omständigheterna bort vetat att styrkorna eller de underordnade var i färd med eller stod i begrepp att utföra sådana brott och
- 2) förmannen har underlåtit att vidta alla nödvändiga och alla skäligen åtgärder som kan krävas av honom eller henne för att avvärja att brotten utfördes eller hänskjuta dem till berörda myndigheter för undersökning och lagföring.

13 §. *Regeringens befallning och befallning av förman.* Den som på regeringens befallning eller på befallning av förman begått folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, en krigsförbrytelsegrov eller lindrig krigsförbrytelse skall inte vara fri från straffrättsligt ansvar såvida inte

- 1) personen har haft en rättslig skyldighet att åtlyda befallningen från regeringen eller från förmanens sida,
- 2) personen inte visste att befallningen var rättsstridig,
- 3) befallningen inte var uppenbart rättsstridig.

Befallning att begå folkmord eller brott mot mänskligheten som avses i 3 eller 4 § skall anses uppenbart rättsstridig.

Statsrådets förordning
om ändring av 1 § i förordningen om tillämpning av 1 kap. 7 § i strafflagen

I enlighet med statsrådets beslut, fattat på föredragning av justitieministeriet

ändras i statsrådets förordning av den 16 augusti 1998 672/1996) 1 § 1 mom. 2 punkten som följer:

1 §

Vid tillämpningen av 1 kap. 7 § strafflagen är följande brott internationella brott:

2) ett sådant brott mot mänskligheten som avses i Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen och andra motsvarande straffbara gärningar, som skall anses som svåra överträdelser enligt Genève-konventionerna angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält, förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss, krigsfångars behandling samt skydd för civilpersoner under krigstid (FördrS 8/55) samt enligt det första tilläggsprotokollet rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter (FördrS 82/80),

KANSAINVÄLISEN RIKOSTUOMIOISTUIMEN ROOMAN PERUSSÄÄNTÖ**JOHDANTO-OSA**

Tämän perussäännön sopimusvaltiot, jotka

ovat tietoisia siitä, että yhteiset siteet yhdistävät kaikkia kansoja ja niiden kulttuurit muodostavat yhteisen perinnön, ja että tämä hauras kokonaisuus voi hajota milloin tahansa,

pitävät mielessä, että tämän vuosisadan aikana miljoonat lapset, naiset ja miehet ovat olleet käsitettävien ihmiskuntaa järkyttävien julmuuksien uhreja,

tiedostavat, että sellaiset törkeät rikokset vaarantavat maailman rauhan, turvallisuuden ja hyvinvoinnin,

toteavat, että vakavimmista rikoksista, jotka koskettavat koko kansainvälistä yhteisöä, tulee rangaista ja tehokas syytteen ajaminen niiden osalta tulee varmistaa ryhtymällä kansallisiin toimenpiteisiin ja edistämällä kansainvälistä yhteistyötä,

ovat päättäneet varmistaa, että näihin rikoksiin syyllistyneet henkilöt eivät vältty rangaistukselta, ja siten vaikuttaa näiden rikosten ehkäisemiseen,

palauttavat mieleen, että jokainen valtio on velvollinen käyttämään rikosoikeudellista toimivaltaansa kansainvälisiin rikoksiin syyllistyneisiin henkilöihin,

vahvistavat Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan päämäärät ja periaatteet sekä erityisesti sen, että kaikkien valtioiden tulee pidättäytyä uhkaamasta voimankäytöllä tai käyttämästä voimaa toisen valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista itsenäisyyttä vastaan tai muutoin Yhdistyneiden Kansakuntien päämäärien vastaisesti,

korostavat tässä yhteydessä, että minkään tässä perussäännössä ei katsota antavan sopimusvaltiolle oikeutta puuttua aseelliseen selkkaukseen tai minkään valtion sisäisiin asioihin,

ovat päättäneet tässä tarkoituksessa ja nykyisten ja tulevien sukupolvien etujen mukaisesti perustaa Yhdistyneiden Kansakuntien järjestelmän yhteyteen riippumattoman pysyvän Kansainvälisen rikostuomioistuimen, jonka toimivalta ulottuu vakavimpiin rikoksiin, jotka koskettavat koko kansainvälistä yhteisöä,

korostavat, että tämän perussäännön mukaisesti perustettu Kansainvälinen rikostuomioistuin täydentää kansallista rikosoikeudellista toimivaltaa,

ovat päättäneet varmistaa kansainvälisen oikeudenmukaisuuden pysyvän kunnioituksen ja toteuttamisen,

ovat sopineet seuraavaa:

1 OSA TUOMIOISTUIMEN PERUSTAMINEN

1 artikla

Tuomioistuin

Tällä perussäännöllä perustetaan Kansainvälinen rikostuomioistuin ("tuomioistuin"). Se on pysyvä toimielin ja sillä on valtuudet käyttää toimivaltaansa henkilöihin, jotka ovat syyllistyneet tässä perussäännössä tarkoitettuihin vakavimpiin kansainvälisiin rikoksiin, ja sen toimivalta täydentää kansallista rikosoikeudellista toimivaltaa. Tuomioistuimen toimivallasta ja toiminnasta määrätään tässä perussäännössä.

2 artikla

Tuomioistuimen suhde Yhdistyneisiin Kansakuntiin

Tuomioistuimen suhde Yhdistyneisiin Kansakuntiin ratkaistaan sopimuksella, joka tämän perussäännön sopimusvaltioiden kokouksen on ensin hyväksyttävä, ja jonka tuomioistuimen presidentti sen jälkeen tekee tuomioistuimen puolesta.

3 artikla

Tuomioistuimen toimipaikka

1. Tuomioistuimen toimipaikka on Haag, Alankomaat ("isäntävaltio").
2. Tuomioistuin tekee isäntävaltion kanssa päämajasopimuksen, joka sopimusvaltioiden kokouksen on ensin hyväksyttävä, ja jonka tuomioistuimen presidentti sen jälkeen tekee tuomioistuimen puolesta.
3. Tuomioistuin voi kokoontua muualla tämän perussäännön määräysten mukaisesti aina kun tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi.

4 artikla

Tuomioistuimen oikeudellinen asema ja valtuudet

1. Tuomioistuin on kansainvälinen oikeushenkilö. Sillä on myös tehtäviensä hoitamiseen ja päämääriensä toteuttamiseen tarvittava oikeustoimikelpoisuus.
2. Tuomioistuin voi hoitaa tehtäviään ja käyttää valtuuksiaan tämän perussäännön määräysten mukaisesti minkä tahansa sopimusvaltion alueella ja erityisen sopimuksen nojalla muun valtion alueella.

2 OSA TOIMIVALTA, TAPAUKSEN OTTAMINEN KÄSITELTÄVÄKSI JA SOVELLETTAVA OIKEUS

5 artikla

Tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat rikokset

1. Tuomioistuimen toimivalta rajoittuu vakavimpiin rikoksiin, jotka koskettavat koko kansainvälistä yhteisöä. Tuomioistuin on tämän perussäännön mukaisesti toimivaltainen käsittelemään seuraavia rikoksia:

- a) joukkotuhonta;
- b) rikokset ihmisyyttä vastaan;
- c) sotarikokset;
- d) hyökkäysrikos.

2. Tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään hyökkäysrikosta sen jälkeen, kun 121 ja 123 artiklan mukaisesti on hyväksytty määräys, jossa rikos määritellään ja jossa täsmennetään ehdot, joiden mukaisesti tuomioistuin käyttää toimivaltaansa tämän rikoksen suhteen. Tällaisen määräyksen tulee olla yhdenmukainen Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan asianomaisten määräysten kanssa.

6 artikla

Joukkotuhonta

Tässä perussäännössä "joukkotuhonta" tarkoittaa mitä tahansa seuraavista teoista, joiden tarkoituksena on kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittäminen tässä sen ominaisuudessa joko kokonaan tai osittain:

- a) ryhmän jäsenten surmaaminen;
- b) vaikean ruumiillisen tai henkisen vamman aiheuttaminen ryhmän jäsenille;
- c) tahallinen sellaisten ehtojen asettaminen ryhmälle, joiden tarkoituksena on sen fyysinen hävittäminen kokonaan tai osittain;
- d) ryhtyminen sellaisiin toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on syntyvyyden ehkäiseminen ryhmän keskuudessa;
- e) lasten siirtäminen pakolla ryhmästä toiseen.

7 artikla

Rikokset ihmisyyttä vastaan

1. Tässä perussäännössä "rikos ihmisyyttä vastaan" tarkoittaa mitä tahansa seuraavista teoista, kun se tehdään osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä ja hyökkäyksestä tietoisena:

- a) murha;
- b) tuhoaminen;
- c) orjuus;
- d) väestön karkottaminen tai pakolla siirtäminen;
- e) vangitseminen tai muu vakava fyysisen vapauden riisto kansainvälisen oikeuden perustavaa laatua olevien määräysten vastaisesti;
- f) kidutus;
- g) raiskaus, seksuaalinen orjuus, pakkoprostituutio, pakkoraskaus, pakkosterilisaatio tai muu yhtä törkeä seksuaalisen väkivallan muoto;
- h) tunnistettavissa olevaan ryhmään tai yhteisöön kohdistuva vaino poliittisen mielipiteen, rodun, kansallisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin tai uskonnon perusteella tai sukupuolen perusteella, niin kuin tämä käsite on määritelty 3 kappaleessa, tai muilla perusteilla, jotka yleisesti katsotaan kielletyiksi kansainvälisen oikeuden nojalla, muun tässä kappaleessa tarkoitettun teon tai tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen yhteydessä;
- i) tahdonvastainen katoaminen;
- j) rotuerottelu;
- k) muut samanlaatuiset epäinhimilliset teot, joilla tahallisesti aiheutetaan suurta kärsimystä tai vaikea ruumiillinen vamma tai vahingoitetaan vakavasti henkistä tai fyysistä terveyttä.

2. Tämän artiklan 1 kappaleen soveltamistarkoituksessa:

- a) "siviiliväestöön kohdistuva hyökkäys" tarkoittaa 1 kappaleessa tarkoitettujen tekojen toistuvaa kohdistamista siviiliväestöön sellaisen valtion tai järjestön politiikan mukaisesti, jonka tarkoituksena on kyseisen hyökkäyksen toteuttaminen, tai tämän politiikan edistämiseksi;
- b) "tuhoamiseen" sisältyy sellaisten ehtojen tahallinen asettaminen, muun muassa ruoan ja lääkkeiden saannin estäminen, joiden tarkoituksena on väestönsosan hävittäminen;
- c) "orjuus" tarkoittaa jonkin omistusoikeuteen liittyvän tai kaikkien siihen liittyvien valtaoikeuksien kohdistamista henkilöön, ja siihen sisältyy tällaisten valtaoikeuksien käyttäminen ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan yhteydessä;
- d) "väestön karkottaminen tai pakolla siirtäminen" tarkoittaa henkilöiden siirtämistä pakolla alueelta, jolla he laillisesti oleskelevat, karkottamalla heidät tai käyttämällä muita pakkokeinoja ilman kansainvälisen oikeuden mukaisia perusteita;
- e) "kidutus" tarkoittaa tahallista voimakkaan fyysisen tai henkisen tuskan tai kärsimyksen aiheuttamista syytetyn vankina tai valvonnan alaisena olevalle henkilölle. Kidutukseksi ei kuitenkaan katsota pelkästään lakiin perustuvasta rangaistuksesta tavanomaisesti aiheutuvaa tuskaa tai kärsimystä;

f) "pakkoraskaus" tarkoittaa pakolla raskaaksi saatetun naisen vankina pitämistä tarkoituksena vaikuttaa väestön etniseen koostumukseen tai toteuttaa muita törkeitä kansainvälisen oikeuden vastaisia tekoja. Tämän määritelmän ei millään tavalla tulkita vaikuttavan kansallisiin lakeihin, jotka liittyvät raskauteen;

g) "vaino" tarkoittaa perusoikeuksien tahallista ja törkeää epäämistä kansainvälisen oikeuden vastaisesti ryhmän tai yhteisön ominaisuuksien vuoksi;

h) "rotuerottelu" tarkoittaa 1 kappaleessa tarkoitettuja tekoja vastaavia epäinhimillisiä tekoja, joita yksi rodullinen ryhmä kohdistaa toiseen rodulliseen ryhmään tai ryhmiin, vakiintuneeseen järjestelmälliseen syrjintään ja alistamiseen perustuvan hallintojärjestelmän puitteissa, ja joiden tarkoituksena on kyseisen hallintojärjestelmän ylläpito;

i) "tahdonvastainen katoaminen" tarkoittaa valtion tai poliittisen järjestön toimesta, luvalla, tuella tai suostumuksella tapahtuvaa henkilöiden pidättämistä, vangitsemista tai kaappausta, jota seuraa kieltäytyminen tunnustamasta kyseistä vapaudenriistoa tai antamasta tietoja kyseisten henkilöiden kohtalosta tai olinpaikasta tarkoituksessa evätä heiltä oikeussuoja pitkäksi aikaa.

3. Tässä perussäännössä käsitteen "sukupuoli" katsotaan tarkoittavan kahta sukupuolta, miehiä ja naisia, sanan yhteiskunnallisessa merkityksessä. Käsitteellä "sukupuoli" ei ole muita merkityksiä.

8 artikla

Sotarikokset

1. Tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään sotarikoksia erityisesti silloin, kun ne on tehty osana suunnitelmaa tai politiikkaa tai osana sellaisten rikosten laajamittaista tekemistä.

2. Tässä perussäännössä "sotarikokset" tarkoittavat:

a) 12 päivänä elokuuta 1949 tehtyjen Geneven yleissopimusten törkeitä rikoksia, eli mitä tahansa seuraavista teoista, jotka kohdistetaan kyseessä olevan Geneven yleissopimuksen määräysten suojelemissa henkilöihin tai omaisuuteen:

i) harkittu surmaaminen;

ii) kidutus tai epäinhimillinen kohtelu, mukaan luettuna biologiset kokeet;

iii) harkittu suuren kärsimyksen tai vaikean ruumiillisen vamman aiheuttaminen tai vakava terveyden vahingoittaminen;

iv) laajamittainen omaisuuden tuhoaminen ja anastaminen, joka ei ole perusteltavissa sotilaallisella tarpeella ja joka toteutetaan oikeudenvastaisesti ja mielivaltaisesti;

v) sotavangin tai muun suojellun henkilön pakottaminen palvelemaan vihollisvallan sotavoimissa;

vi) harkittu oikeudenmukaista ja laillista oikeudenkäyntiä koskevien oikeuksien epääminen sotavangilta tai muulta suojellulta henkilöltä;

vii) oikeudenvastainen karkottaminen, siirtäminen tai vankina pitäminen;

viii) panttivankien ottaminen.

b) muita vakavia kansainvälisiin aseellisiin selkkauksiin sovellettavan oikeuden ja tapojen loukkauksia, kansainvälisen oikeuden järjestelmän puitteissa, eli mitä tahansa seuraavista teoista:

i) tahallinen hyökkäys koko siviiliväestöä vastaan tai sellaisia yksittäisiä siviilihenkilöitä vastaan, jotka eivät välittömästi osallistu vihollisuuksiin;

ii) tahallinen hyökkäys siviilikohteita vastaan, toisin sanoen sellaisia kohteita vastaan, jotka eivät ole sotilaskohteita;

iii) tahallinen hyökkäys Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan mukaisissa humanitaarisissa avustustehtävissä tai rauhanturvaamistehtävissä toimivaa henkilöstöä tai näihin tehtäviin liittyviä rakennelmia, materiaalia, yksikköjä tai ajoneuvoja vastaan, kun nämä ovat oikeutettuja siviilihenkilöille tai siviilikohteille myönnettävään suojaan kansainvälisen aseellisia selkkauksia koskevan oikeuden nojalla;

iv) tahallinen hyökkäyksen aloittaminen tietoisena siitä, että hyökkäys aiheuttaa sellaisia ihmishenkien menetyksiä tai vammoja siviilihenkilöille tai vahinkoa siviilikohteille tai sellaisia laajamittaisia, pitkäaikaisia ja vakavia ympäristövahinkoja, jotka olisivat selvästi liiallisia verrattuna odotettavissa olevaan konkreettiseen ja välittömään yleiseen sotilaalliseen hyötyyn;

v) sellaisiin kaupunkeihin, kyliin, asumuksiin tai rakennuksiin hyökkääminen, joita ei puolusteta ja jotka eivät ole sotilaskohteita, tai niiden pommittaminen;

vi) sellaisen aseensa laskeneen tai puolustuskyvyttömän sotilaan surmaaminen tai haavoittaminen, joka on antautunut ilman ehtoja;

vii) valkoisen lipun, vihollisen tai Yhdistyneiden Kansakuntien lipun tai sotilasmerkkien ja sotilaspuvun sekä Geneven yleissopimuksissa tarkoitettujen tunnusmerkkien väärinkäyttö, josta aiheutuu kuolema tai vakava henkilövahinko;

viii) miehittävän vallan toteuttama omien väestönsien siirtäminen suoraan tai välillisesti alueelle, jota se miehittää, tai miehitetyn alueen väestön tai sen osan karkottaminen tai siirtäminen kyseisen alueen sisällä tai sen ulkopuolelle;

ix) tahallinen hyökkäys uskonnon harjoittamiseen, opetukseen, taiteiden tai tieteen harjoittamiseen tai hyväntekeväisyystarkoitukseen käytettäviä rakennuksia, historiallisia muistomerkkejä, sairaaloita ja sairaiden ja haavoittuneiden vastaanottoasemia vastaan, sillä edellytyksellä, että nämä eivät ole sotilaskohteita;

x) vastapuolen määräysvaltaan kuuluvien henkilöiden silpominen tai näiden alistaminen lääketieteellisiin tai tieteellisiin kokeisiin, jotka eivät ole perusteltavissa kyseisten henkilöiden lääkärin-, hammas- tai sairaalahoidolla tai joita ei tehdä kyseisten henkilöiden etujen mukaisesti, ja jotka aiheuttavat kyseisten henkilöiden kuoleman tai vakavasti vaarantavat heidän terveytensä;

xi) viholliskansaan tai -armeijaan kuuluvien yksilöiden petollinen surmaaminen tai haavoittaminen;

xii) ilmoitus, jonka mukaan armoa ei anneta;

- xiii) vihollisen omaisuuden tuhoaminen tai haltuunotto, ellei sotaan liittyvä pakkotilanne edellytä tällaista tuhoamista tai haltuunottoa;
- xiv) ilmoitus, jonka mukaan vihamielisen osapuolen kansallisuutta olevien henkilöiden oikeudet ja oikeustoimenpiteet kumotaan, niitä lykätään tai ei voida ottaa käsiteltäväksi tuomioistuimissa;
- xv) vihamielisen osapuolen kansallisuutta olevien henkilöiden pakottaminen osallistumaan sotatoimenpiteisiin, jotka kohdistetaan heidän omaa maataan vastaan, vaikka he olisivat sotaa käyvän valtion palveluksessa ennen sodan alkamista;
- xvi) kaupungin tai paikan ryöstäminen, vaikka se tapahtuisi hyökkäyksen yhteydessä;
- xvii) myrkyin tai myrkyaseiden käyttäminen;
- xviii) tukehduttavien, myrkyllisten tai muiden kaasujen, ja kaikkien vastaavien nesteiden, tarvikkeiden tai laitteiden käyttäminen;
- xix) ihmisen ruumiissa helposti laajentuvien tai litistyvien luotien käyttö, esimerkiksi sellaisten luotien käyttö, joissa on kova vaippa, joka ei peitä ydintä kokonaan tai johon on tehty viiltoja;
- xx) sellaisten aseiden, ammusten, tarvikkeiden ja sodankäyntimenetelmien käyttö, jotka ovat omiaan aiheuttamaan liiallisia vammoja tai tarpeetonta kärsimystä tai jotka ovat luonnostaan umpimähkäisiä, aseellisia selkkauksia koskevan kansainvälisen oikeuden vastaisesti, edellyttäen, että sellaiset aseet, ammukset, tarvikkeet tai sodankäyntimenetelmät on kielletty kattavasti ja ne on sisällytetty tämän perussäännön liitteeseen muutoksella, joka tehdään asiaan liittyvien 121 ja 123 artiklan määräysten mukaisesti;
- xxi) henkilön kunniaa loukkaavat rikokset, erityisesti epäinhimillinen ja halventava kohtelu;
- xxii) raiskaus, seksuaalinen orjuus, pakkoprostituutio, pakkoraskaus 7 artiklan 2 (f) kappaleen määritelmän mukaisesti, pakkosterilisaatio tai muu seksuaalisen väkivallan muoto, joka on samalla Geneven yleissopimusten törkeä rikos;
- xxiii) siviilihenkilöiden tai muiden suojeltujen henkilöiden läsnäolon hyväksikäyttäminen, jotta sotatoimet eivät ulottuisi tiettyihin kohteisiin, alueisiin tai sotavoimiin;
- xxiv) tahallinen hyökkäys sellaisia rakennuksia, tarvikkeita, lääkintäyksiköitä ja kuljetusvälineitä sekä henkilöitä vastaan, jotka käyttävät Geneven yleissopimuksissa tarkoitettuja tunnusmerkkejä kansainvälisen oikeuden mukaisesti;
- xxv) siviilihenkilöiden nälkiinnyttämisen tahallinen käyttäminen sodankäyntimenetelmänä, estämällä heiltä sellaisten tarvikkeiden saanti, jotka ovat välttämättömiä heidän henkiinjäämiselleen, mukaan luettuna Geneven yleissopimusten mukaisesti annetun hätäavun harkittu estäminen;
- xxvi) alle 15-vuotiaiden lasten ottaminen tai värvääminen kansallisiin asevoimiin tai heidän käyttämisensä osallistumaan aktiivisesti vihollisuuksiin.
- c) valtionsisäisten aseellisten selkkausten osalta vakavia 12 päivänä elokuuta 1949 tehdyn neljän Geneven yleissopimuksen yhteisen 3 artiklan loukkauksia, eli mitä tahansa seuraavista teoista, kun ne tehdään sellaisia henkilöitä vastaan, jotka eivät aktiivisesti osallistu vihollisuuksiin, mukaan luet-

tuna asevoimien jäsenet, jotka ovat laskeneet aseensa ja jotka ovat tulleet taistelukyvyttömiksi sairauden, haavoittumisen, vangitsemisen tai muun syyn vuoksi:

i) henkeen ja henkilöön kohdistuva väkivalta, erityisesti murha kaikissa muodoissa, silpominen, julma kohtelu ja kidutus;

ii) henkilön kunniaan kohdistuvat rikokset, erityisesti epäinhimillinen ja halventava kohtelu;

iii) panttivankien ottaminen;

iv) rangaistuksen määrääminen ja teloitus ilman laillisesti perustetun tuomioistuimen antamaa aikaisempaa tuomiota, johon liittyvät kaikki yleisesti välttämättömiksi tunnustetut oikeudelliset takeet.

d) tämän artiklan 2 (c) kappaletta sovelletaan valtionsisäisiin aseellisiin selkkauksiin, mutta ei valtionsisäisiin levottomuuksiin ja jännittyneisiin tilanteisiin, kuten mellakoihin, erillisiin ja satunnaisiin väkivaltaisuuksiin tai muihin vastaaviin tekoihin.

e) muita vakavia valtionsisäisiin aseellisiin selkkauksiin sovellettavan oikeuden ja tapojen loukkauksia, kansainvälisen oikeuden järjestelmän puitteissa, eli mitä tahansa seuraavista teoista:

i) tahallinen hyökkäys koko siviiliväestöä vastaan tai sellaisia yksittäisiä siviilihenkilöitä vastaan, jotka eivät osallistu välittömästi vihollisuuksiin;

ii) tahallinen hyökkäys sellaisia rakennuksia, tarvikkeita, lääkintäyksiköitä ja kuljetusvälineitä sekä henkilöitä vastaan, jotka käyttävät Geneven yleissopimuksissa tarkoitettuja tunnusmerkkejä kansainvälisen oikeuden mukaisesti;

iii) tahallinen hyökkäys Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan mukaisissa humanitaarisissa avustustehtävissä tai rauhanturvaamistehtävissä toimivaa henkilöstöä tai näihin tehtäviin liittyviä rakennelmia, materiaalia, yksikköjä tai ajoneuvoja vastaan, mikäli nämä ovat oikeutettuja siviilihenkilöille tai siviilikohteille myönnettävään suojaan aseellisia selkkauksia koskevan kansainvälisen oikeuden nojalla;

iv) tahallinen hyökkäys uskonnon harjoittamiseen, opetukseen, taiteiden tai tieteen harjoittamiseen tai hyväntekeväisyystarkoitukseen käytettäviä rakennuksia, historiallisia muistomerkkejä, sairaaloita ja sairaiden ja haavoittuneiden vastaanottoasemia vastaan, sillä edellytyksellä, että nämä eivät ole sotilaskohteita;

v) kaupungin tai paikan ryöstäminen, vaikka se tapahtuisi hyökkäyksen yhteydessä;

vi) raiskaus, seksuaalinen orjuus, pakkoprostituutio, pakkoraskaus 7 artiklan 2 (f) kappaleen määritelmän mukaisesti; pakkosterilisaatio ja muu seksuaalisen väkivallan muoto, joka on samalla neljän Geneven yleissopimuksen yhteisen 3 artiklan vakava loukkaus;

vii) alle 15-vuotiaiden lasten ottaminen tai värvääminen asevoimiin tai aseistautuneisiin ryhmiin, tai heidän käyttämisensä osallistumaan aktiivisesti vihollisuuksiin;

viii) määräys siirtää siviiliväestöä selkkaukseen liittyvistä syistä, elleivät kyseisten siviilihenkilöiden turvallisuus tai pakottavat sotilaalliset syyt vaadi sitä;

ix) vastapuolen sotilaan petollinen surmaaminen tai haavoittaminen;

x) ilmoitus, jonka mukaan armoa ei anneta;

xi) selkkauksen toisen osapuolen määräysvaltaan kuuluvien henkilöiden silpominen tai näiden alistaminen lääketieteellisiin tai tieteellisiin kokeisiin, jotka eivät ole perusteltavissa kyseisten henkilöiden lääkärin-, hammas- tai sairaalahoidolla tai joita ei tehdä kyseisten henkilöiden etujen mukaisesti, ja jotka aiheuttavat kyseisten henkilöiden kuoleman tai vakavasti vaarantavat heidän terveytensä;

xii) vastapuolen omaisuuden tuhoaminen tai haltuunotto, elleivät selkkaukseen liittyvät pakottavat syyt edellytä sellaista tuhoamista tai haltuunottoa.

f) Tämän artiklan 2 (e) kappaletta sovelletaan valtionsisäisiin aseellisiin selkkauksiin, mutta ei valtionsisäisiin levottomuuksiin ja jännittyneisiin tilanteisiin, kuten mellakoihin, erillisiin ja satunnaisiin väkivaltaisuuksiin tai muihin vastaaviin tekoihin. Sitä sovelletaan aseellisiin selkkauksiin, jotka tapahtuvat valtion alueella, kun siellä on meneillään pitkäaikainen valtion viranomaisten ja järjestäytyneiden aseistautuneiden ryhmien välinen tai tällaisten ryhmien välinen aseellinen selkkaus.

3. Tämän artiklan 2 kappaleen (c) ja (e) kohdan määräykset eivät vaikuta hallituksen velvollisuuteen ylläpitää tai palauttaa laki ja järjestys valtioon tai puolustaa valtion yhtenäisyyttä ja alueellista koskemattomuutta kaikin laillisin keinoin.

9 artikla

Rikosten määritelmien tulkintaohjeet

1. Tuomioistuin käyttää 6, 7 ja 8 artiklan tulkinnassa ja soveltamisessa apuna rikosten määritelmien tulkintaohjeita. Sopimusvaltioiden kokous hyväksyy ne jäsentensä kahden kolmasosan ääntenemmistöllä.

2. Muutoksia rikosten määritelmien tulkintaohjeisiin voivat esittää:

a) sopimusvaltiot;

b) tuomarit ehdottomalla ääntenemmistöllä;

c) syyttäjä.

Sopimusvaltioiden kokous hyväksyy muutokset jäsentensä kahden kolmasosan ääntenemmistöllä.

3. Rikosten määritelmien tulkintaohjeiden ja niiden muutosten tulee olla tämän perussäännön mukaisia.

10 artikla

Tämän osan määräysten ei tulkita rajoittavan millään tavalla olemassaolevia tai kehittyviä kansainvälisen oikeuden määräyksiä tai vaikuttavan niihin muuta tarkoitusta kuin tämän perussäännön soveltamista varten.

11 artikla**Ajallinen toimivalta**

1. Tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään ainoastaan sellaisia rikoksia, jotka on tehty tämän perussäännön voimaantulon jälkeen.
2. Jos valtiosta tulee tämän perussäännön sopimuspuoli sen voimaantulon jälkeen, tuomioistuin voi käyttää toimivaltaansa ainoastaan sellaisten rikosten suhteen, jotka on tehty sen jälkeen, kun perussääntö on tullut kyseisen valtion osalta voimaan, ellei tämä valtio ole antanut 12 artiklan 3 kappaleen mukaista selitystä.

12 artikla**Toimivallan edellytykset**

1. Valtio, josta tulee tämän perussäännön sopimuspuoli, hyväksyy sopimuspuoleksi tullessaan tuomioistuimen toimivallan 5 artiklassa tarkoitettujen rikosten suhteen.
2. Tuomioistuin voi käyttää toimivaltaansa 13 artiklan (a) tai (c) kohdan tapauksessa, jos yksi tai useampi seuraavista valtioista on tämän perussäännön sopimuspuolena tai on hyväksynyt tuomioistuimen toimivallan 3 kappaleen mukaisesti:
 - a) valtio, jonka alueella kyseinen teko tai laiminlyönti on tapahtunut tai, jos rikos on tehty aluksella tai ilma-aluksessa, kyseisen aluksen tai ilma-aluksen rekisteröintivaltio;
 - b) valtio, jonka kansalainen syytetty on.
3. Jos tämän perussäännön ulkopuolisen valtion hyväksyntä edellytetään 2 kappaleen nojalla, kyseinen valtio voi kirjaajalle toimitetulla selityksellä hyväksyä tuomioistuimen toimivallan kyseessä olevan rikoksen suhteen. Hyväksyvä valtio toimii yhteistyössä tuomioistuimen kanssa viipymättä ja poikkeuksetta 9 osan määräysten mukaisesti.

13 artikla**Toimivallan käyttäminen**

Tuomioistuin voi käyttää toimivaltaansa 5 artiklassa tarkoitetun rikoksen suhteen tämän perussäännön määräysten mukaisesti, jos:

- a) sopimusvaltio saattaa 14 artiklan mukaisesti syyttäjän käsiteltäväksi tilanteen, johon ilmeisesti liittyy yksi tai useampi sellainen rikos;
- b) turvallisuusneuvosto, joka toimii Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan VII luvun nojalla, saattaa syyttäjän käsiteltäväksi tilanteen, johon ilmeisesti liittyy yksi tai useampi sellainen rikos; tai
- c) syyttäjä on aloittanut sellaisen rikoksen tutkinnan 15 artiklan mukaisesti.

14 artikla**Sopimusvaltion esittämä tutkintapyyntö**

1. Sopimusvaltio voi saattaa syyttäjän käsiteltäväksi tilanteen, johon ilmeisesti liittyy yksi tai useampi tuomioistuimen toimivaltaan kuuluva rikos, pyytäen syyttäjää tutkimaan tilanteen sen ratkaisemiseksi, tulisiko yksi tai useampi henkilö asettaa syytteeseen kyseisestä rikoksesta.
2. Tutkintapyyntöissä mainitaan mahdollisuuksien mukaan asiaan liittyvät olosuhteet ja sen mukana toimitetaan ne tutkintapyyntöä tukevat asiakirjat, jotka tilanteen käsiteltäväksi saattavalla valtiolla on käytettävissään.

15 artikla**Syyttäjä**

1. Syyttäjä voi aloittaa tutkinnan omasta aloitteestaan tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia koskevien tietojen perusteella.
2. Syyttäjä tutkii saatujen tietojen vakavuuden. Tätä tarkoitusta varten syyttäjä voi hankkia lisätietoja valtioilta, Yhdistyneiden Kansakuntien toimielimiltä, hallitustenvälisiltä järjestöiltä tai kansalaisjärjestöiltä tai muista sopiviksi katsomistaan luotettavista lähteistä, ja hän voi ottaa vastaan kirjallisia tai suullisia todistajanlausuntoja tuomioistuimen toimipaikassa.
3. Jos syyttäjä katsoo, että tutkinnan jatkamiselle on olemassa perusteltua syytä, hän toimittaa esitutkintajaostolle pyynnön luvan saamiseksi tutkinnalle sekä kerätyn pyyntöä tukevan aineiston. Rikosten uhrit voivat antaa lausuntoja esitutkintajaostolle oikeudenkäyntimenettelyä ja todistelua koskevien sääntöjen mukaisesti.
4. Jos esitutkintajaosto pyynnön ja sitä tukevan aineiston tutkittuaan katsoo, että tutkinnan jatkamiselle on olemassa perusteltua syytä ja että tapaus ilmeisesti kuuluu tuomioistuimen toimivaltaan, se sallii tutkinnan aloittamisen. Tämä ei kuitenkaan vaikuta siihen, mitä tuomioistuin myöhemmin päättää toimivallan ja tapauksen käsiteltäväksi ottamisen osalta.
5. Mikäli esitutkintajaosto ei anna tutkinnalle lupaa, syyttäjä voi kuitenkin myöhemmin esittää uuden pyynnön, joka perustuu uusiin samaa tilannetta koskeviin tosiseikkoihin tai todisteisiin.
6. Jos syyttäjä katsoo 1 ja 2 kappaleessa tarkoitetun alustavan tutkinnan jälkeen, että saatujen tietojen perusteella tutkinnan aloittamiselle ei ole olemassa perusteltua syytä, hän ilmoittaa tästä tiedot toimittaneille tahoille. Tämä ei estä syyttäjää tarkastelemasta hänelle toimitettavia samaa tilannetta koskevia lisätietoja uusien tosiseikkojen tai todisteiden valossa.

16 artikla**Tutkinnan tai syyttämisen lykkääminen**

Tutkintaa tai syyttämistä ei voida aloittaa tai jatkaa perussäännön mukaisesti kahdentoista seuraavan kuukauden aikana siitä, kun turvallisuusneuvosto on Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan VII luvun nojalla hyväksytyllä päätöksellä pyytänyt lykkäystä tuomioistuimelta; turvallisuusneuvosto voi uudistaa pyyntönsä samoin ehdoin.

17 artikla**Tapauksen käsiteltäväksi ottaminen**

1. Ottaen huomioon johdanto-osan 10 kappaleen ja 1 artiklan määräykset, tuomioistuin ei ota tapausta käsiteltäväksi, jos:

- a) tapausta on tutkittu tai syyte on nostettu valtiossa, jonka toimivaltaan tapaus kuuluu, ellei valtio ole haluton tai kykenemätön tehokkaasti huolehtimaan tutkinnasta ja syyttämisestä;
- b) tapausta on tutkittu valtiossa, jonka toimivaltaan tapaus kuuluu, ja valtio on päättänyt olla nostamatta syytettä kyseistä henkilöä vastaan, ellei päätös johdu valtion haluttomuudesta tai kykenemättömyydestä tehokkaasti huolehtia syyttämisestä;
- c) kyseistä henkilöä vastaan on jo järjestetty oikeudenkäynti valituksen kohteena olevasta toiminnasta, eikä oikeudenkäynti tuomioistuimessa ole sallittu 20 artiklan 3 kappaleen nojalla;
- d) tapaus ei ole riittävän vakava, jotta käsittelyn jatkaminen tuomioistuimessa olisi perusteltua.

2. Ratkaistakseen onko tietyssä tapauksessa kyse haluttomuudesta, tuomioistuin harkitsee, oikeudenmukaista menettelyä koskevat kansainvälisen oikeuden periaatteet huomioon ottaen, vallitseeko yksi tai useampi seuraavista tilanteista:

- a) oikeudenkäyntiin ryhdyttiin tai ollaan ryhtymässä tai kansallinen päätös tehtiin kyseisen henkilön suojelemiseksi rikosoikeudelliselta vastuulta 5 artiklassa tarkoitettujen tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten suhteen;
- b) oikeudenkäyntiä on viivytetty perusteettomasti, eikä viivytys olosuhteet huomioon ottaen vastaa tarkoitusta saattaa kyseinen henkilö oikeuden eteen;
- c) oikeudenkäynti ei ollut tai ei ole riippumaton tai puolueeton eikä oikeudenkäyntimenettely olosuhteet huomioon ottaen vastannut tai vastaa tarkoitusta saattaa kyseinen henkilö oikeuden eteen.

3. Ratkaistakseen onko tietyssä tapauksessa kyse kykenemättömyydestä, tuomioistuin harkitsee, onko valtio kykenemätön saamaan syytetyn oikeuteen tai hankkimaan tarvittavat todisteet ja todistajanlausunnot tai muuten kykenemätön järjestämään oikeudenkäynnin siitä syystä, että sen kansallinen tuomioistuinjärjestelmä on kokonaan tai merkittävältä osin romahtanut tai puuttuu kokonaan.

18 artikla**Tapauksen käsiteltäväksi ottamista koskevat alustavat päätökset**

1. Kun tilanne on saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi 13 artiklan (a) kohdan mukaisesti ja syyttäjä on todennut, että tutkinnan aloittamiselle on olemassa perusteltua syytä tai syyttäjä aloittaa tutkinnan 13 artiklan (c) kohdan ja 15 artiklan mukaisesti, syyttäjä ilmoittaa siitä kaikille sopimusvaltioille ja niille valtioille, jotka käytettävissä olevien tietojen perusteella tavallisesti olisivat toimivaltaisia kyseessä olevien rikosten suhteen. Syyttäjä voi ilmoittaa käsittelystä sellaisille valtioille luotamuksellisesti ja, jos hän katsoo sen henkilöiden suojelemisen, todisteiden tuhoamisen estämisen tai henkilöiden karkaamisen estämisen vuoksi tarpeelliseksi, rajoittaa valtioille toimitettavien tietojen laajuutta.

2. Valtio voi ilmoittaa tuomioistuimelle kuukauden kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, että se on tutkimassa tai on tutkinut omien kansalaistensa tai muiden sen toimivaltaan kuuluvien henkilöiden tekemiä rikollisia tekoja, jotka voivat olla 5 artiklassa tarkoitettuja rikoksia ja jotka liittyvät valtioon lähetetyssä ilmoituksessa mainittuihin tietoihin. Syyttäjä jättää näiden henkilöiden tutkinnan kyseisen valtion tehtäväksi, jos tämä sitä pyytää, ellei esitutkintajaosto syyttäjän hakemuksesta päättä sallia tutkintaa.
3. Syyttäjä voi harkita uudelleen päätöstään jättää tutkinta valtion tehtäväksi kuuden kuukauden kuluessa siitä päivästä, jona tutkinta on jätetty valtion tehtäväksi, tai milloin tahansa, kun olosuhteet ovat merkittävästi muuttuneet sen vuoksi, että valtio on haluton tai kykenemätön suorittamaan tutkinnan tehokkaasti.
4. Kyseinen valtio tai syyttäjä voi valittaa esitutkintajaoston päätöksestä valitusjaostoon 82 artiklan mukaisesti. Valitus käsitellään kiireellisenä.
5. Kun syyttäjä on jättänyt tutkinnan valtion tehtäväksi 2 kappaleen mukaisesti, syyttäjä voi pyytää, että kyseinen valtio säännöllisin väliajoin ilmoittaa syyttäjälle tutkinnan edistymisestä ja mahdollisista myöhemmistä syytteistä. Sopimusvaltioiden tulee vastata tällaisiin pyyntöihin ilman aiheetonta viivytystä.
6. Odottaessaan esitutkintajaoston päätöstä tai milloin tahansa, kun syyttäjä on jättänyt tutkinnan valtion tehtäväksi tämän artiklan mukaisesti, syyttäjä voi hakea poikkeuslupaa esitutkintajaostolta suorittaakseen tarpeelliset tutkintaan liittyvät toimenpiteet todisteiden säilyttämiseksi, kun tärkeiden todisteiden saamiseen on ainutlaatuinen tilaisuus tai on olemassa merkittävä vaara, että sellaisia todisteita ei myöhemmin ole saatavilla.
7. Valtio, joka on vastustanut esitutkintajaoston päätöstä tämän artiklan nojalla, voi vastustaa tapauksen käsiteltäväksi ottamista 19 artiklan mukaisesti uusien merkittävien tosiseikkojen tai merkittävän olosuhteiden muutoksen perusteella.

19 artikla

Tuomioistuimen toimivallan tai tapauksen käsiteltäväksi ottamisen vastustaminen

1. Tuomioistuin varmistaa, että se on toimivaltainen käsittelemään tapauksia, jotka on saatettu sen käsiteltäväksi. Tuomioistuin voi omasta aloitteestaan päättää, voidaanko tapaus ottaa käsiteltäväksi 17 artiklan mukaisesti.
2. Tapauksen käsiteltäväksi ottamista 17 artiklassa tarkoitettuun perusteisiin tai tuomioistuimen toimivaltaa voi vastustaa:
 - a) syytetty tai henkilö, josta on annettu pidätysmääräys tai joka on haastettu 58 artiklan nojalla;
 - b) valtio, joka on toimivaltainen käsittelemään tapauksia, sillä perusteella, että tutkinta tai syyttäminen on käynnissä tai on suoritettu tässä valtiossa; tai
 - c) valtio, jonka hyväksyntä on 12 artiklan mukaisesti toimivallan edellytyksenä.
3. Syyttäjä voi pyytää tuomioistuimelta toimivaltaa tai tapauksen käsiteltäväksi ottamista koskevaa päätöstä. Toimivaltaa tai tapauksen käsiteltäväksi ottamista koskevassa oikeuskäsittelyssä ne tahot,

jotka ovat saattaneet tilanteen syyttäjän käsiteltäväksi 13 artiklan mukaisesti, sekä uhrin voivat antaa tuomioistuimelle lausuntonsa.

4. Tämän artiklan 2 kappaleessa tarkoitettu henkilö tai valtio voi vastustaa tapauksen käsiteltäväksi ottamista tai tuomioistuimen toimivaltaa vain kerran. Vastustus esitetään ennen oikeudenkäynnin alkamista tai sen alkaessa. Poikkeustapauksissa tuomioistuin voi myöntää luvan vastustuksen esittämiseen useammin kuin kerran tai oikeudenkäynnin alkamisen jälkeen. Tapauksen käsiteltäväksi ottamisen vastustaminen oikeudenkäynnin alkaessa tai myöhemmin tuomioistuimen luvalla voi perustua ainoastaan 17 artiklan 1 kappaleen (c) kohtaan.

5. Tämän artiklan 2 kappaleen (b) tai (c) kohdassa tarkoitettu valtio esittää vastustuksensa mahdollisimman aikaisin.

6. Ennen syytteiden vahvistamista tapauksen käsiteltäväksi ottamisen tai tuomioistuimen toimivallan vastustus saatetaan esitutkintajaoston käsiteltäväksi. Syytteiden vahvistamisen jälkeen vastustus saatetaan oikeudenkäyntijaoston käsiteltäväksi. Toimivaltaa tai tapauksen käsiteltäväksi ottamista koskevista päätöksistä voi valittaa valitusjaostoon 82 artiklan mukaisesti.

7. Jos 2 kappaleen (b) tai (c) kohdassa tarkoitettu valtio vastustaa toimivaltaa tai tapauksen käsiteltäväksi ottamista, syyttäjä lykkää tutkintaa kunnes tuomioistuin tekee päätöksen 17 artiklan mukaisesti.

8. Odottaessaan tuomioistuimen päätöstä, syyttäjä voi hakea tuomioistuimelta lupaa:

a) suorittaakseen 18 artiklan 6 kappaleessa tarkoitetun kaltaiset tarpeelliset tutkimukseen liittyvät toimenpiteet;

b) ottaakseen lausunnon tai todistajanlausunnon todistajalta tai päättääkseen todisteiden keräämisen ja tarkastelun, joka on aloitettu ennen vastustuksen esittämistä; ja

c) estääkseen yhteistyössä niiden valtioiden kanssa, joita asia koskee, sellaisten henkilöiden pakemisen, joista syyttäjä on jo pyytänyt pidätysmääräystä 58 artiklan nojalla.

9. Vastustaminen ei vaikuta syyttäjän ennen vastustuksen esittämistä suorittamien toimenpiteiden pätevyyteen tai tuomioistuimen ennen vastustuksen esittämistä antamien määräysten tai pidätysmääräysten pätevyyteen.

10. Jos tuomioistuin on päättänyt 17 artiklan mukaisesti, että tapausta ei voida ottaa käsiteltäväksi, syyttäjä voi esittää pyynnön päätöksen uudelleen käsittelemisestä, kun hän on täysin vakuuttunut siitä, että sellaisia uusia tosiseikkoja on ilmennyt, jotka kumoavat ne perusteet, joilla tuomioistuin on aikaisemmin 17 artiklan mukaisesti päättänyt, että tapausta ei voida ottaa käsiteltäväksi.

11. Jos syyttäjä 17 artiklassa tarkoitettujen seikkojen perusteella jättää tutkinnan valtion tehtäväksi, syyttäjä voi pyytää asianomaiselta valtiolta tietoja kansallisesta oikeudenkäynnistä. Nämä tiedot ovat luottamuksellisia, jos kyseinen valtio sitä pyytää. Jos syyttäjä sen jälkeen päättää jatkaa tutkintaa, hän ilmoittaa tästä sille valtiolle, jonka järjestettäväksi oikeudenkäynti on jätetty.

20 artikla**Ne bis in idem**

1. Ellei tässä perussäännössä toisin määrätä, ketään ei saa tutkia tuomioistuimessa uudelleen toiminnasta, johon syyte on perustunut, ja josta tuomioistuin on tuominnut kyseisen henkilön tai jonka osalta tuomioistuin on vapauttanut hänet.

2. Toinen tuomioistuin ei saa tutkia ketään sellaisesta 5 artiklassa tarkoitetusta rikoksesta, josta tuomioistuin on jo tuominnut kyseisen henkilön tai vapauttanut hänet.

3. Ketään, joka on jo ollut toisen tuomioistuimen tutkittavana 6, 7 tai 8 artiklassa tarkoitetusta toiminnasta, ei tutkita tuomioistuimessa samasta toiminnasta, paitsi jos oikeudenkäynti kyseisessä toisessa tuomioistuimessa:

- a) oli tarkoitettu suojelemaan kyseistä henkilöä rikosoikeudelliselta vastuulta tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten suhteen; tai
- b) ei ollut muutoin riippumaton tai puolueeton kansainvälisen oikeuden oikeudenmukaista menettelyä koskevien sääntöjen mukaisesti eikä oikeudenkäyntimenettely olosuhteet huomioon ottaen vastannut tarkoitusta saattaa kyseinen henkilö oikeuden eteen.

21 artikla**Sovellettava oikeus**

1. Tuomioistuin soveltaa:

- a) ensisijaisesti tätä perussääntöä, rikosten määritelmien tulkintaohjeita ja sen oikeudenkäyntimenettelyä ja todistelua koskevia sääntöjä;
- b) toissijaisesti tarvittaessa asiaan sovellettavia sopimuksia ja kansainvälisen oikeuden periaatteita ja sääntöjä, mukaan luettuna aseellisia selkkauksia koskevat kansainvälisen oikeuden periaatteet;
- c) ellei edellä mainittuja voida soveltaa, tuomioistuin soveltaa yleisiä oikeusperiaatteita, jotka se johtaa maailman oikeusjärjestelmien valtiosisäisestä oikeudesta, mukaan luettuna tarvittaessa sen valtion valtiosisäinen oikeus, joka tavallisesti olisi toimivaltainen rikoksen suhteen, edellyttäen, että nämä oikeusperiaatteet eivät ole ristiriidassa tämän perussäännön ja kansainvälisen oikeuden kanssa tai kansainvälisesti tunnustettujen sääntöjen ja vaatimusten vastaisia.

2. Tuomioistuin voi soveltaa oikeusperiaatteita ja oikeussääntöjä sen aikaisemmissa päätöksissä olevien tulkintojen mukaisesti.

3. Tämän artiklan mukaisen oikeuden soveltamisen ja tulkinnan tulee olla yhdenmukaista kansainvälisesti tunnustettujen ihmisoikeuksien kanssa eikä soveltamisessa ja tulkinnassa saa olla sellaisia eroavaisuuksia, jotka perustuvat esimerkiksi sukupuoleen, niin kuin tämä käsite on määritelty 7 artiklan 3 kappaleessa, ikään, rotuun, ihonväriin, kieleen, uskontoon tai vakaumukseen, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen, etniseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, varallisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan.

3 OSA YLEISET RIKOSOIKEUDELLISET PERIAATTEET

22 artikla

Nullum crimen sine lege

1. Kukaan henkilö ei ole tämän perussäännön nojalla rikosoikeudellisessa vastuussa, ellei toiminta ollut teon hetkellä tuomioistuimen toimivaltaan kuuluva rikos.
2. Rikostunnusmerkistöä tulee tulkita täsmällisesti, eikä sitä saa laajentaa analogiapäätelmien avulla. Epäselvässä tapauksessa rikostunnusmerkistöä tulee tulkita tutkinnan, syyteen tai tuomion kohteena olevan henkilön eduksi.
3. Tämä artikla ei estä katsomasta toimintaa rikokseksi kansainvälisen oikeuden nojalla tästä perussäännöstä riippumatta.

23 artikla

Nulla poena sine lege

Tuomioistuimen tuomitsemalle henkilölle voidaan määrätä rangaistus ainoastaan tämän perussäännön mukaisesti.

24 artikla

Taannehtivuuden kielto *ratione personae*

1. Kukaan ei ole tämän perussäännön nojalla rikosoikeudellisessa vastuussa perussäännön voimaantuloa edeltävästä toiminnastaan.
2. Mikäli tiettyyn tapaukseen sovellettava oikeus muuttuu ennen lopullisen tuomion antamista, sovelletaan oikeutta, joka on edullisempi sen henkilön kannalta, johon tutkinta, syyte tai tuomio kohdistuu.

25 artikla

Henkilökohtainen rikosoikeudellinen vastuu

1. Tuomioistuimen toimivalta ulottuu luonnollisiin henkilöihin tämän perussäännön mukaisesti.
2. Henkilö, joka tekee tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen, on siitä henkilökohtaisesti vastuussa ja hänelle voidaan määrätä rangaistus tämän perussäännön mukaisesti.
3. Tämän perussäännön mukaisesti henkilö on vastuussa tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvasta rikoksesta ja hänelle voidaan määrätä siitä rangaistus, jos kyseinen henkilö:
 - a) tekee rikoksen yksin tai yhdessä toisen kanssa tai toisen henkilön välityksellä riippumatta siitä, onko toinen henkilö rikosoikeudellisessa vastuussa;
 - b) käskee, kehottaa tai suostuttelee tekemään sellaisen rikoksen, ja rikos tosiasiaassa täytetään tai sitä yritetään;

c) rikoksen täytäntöönpanon helpottamiseksi auttaa tai avustaa sellaisen rikoksen tekemisessä tai rikoksen yrityksessä, mukaan luettuna keinojen tarjoaminen rikoksen tekemiseen;

d) jollakin muulla tavalla myötävaikuttaa sellaisen rikoksen täyttymiseen tai sen yritykseen, sellaisen henkilöryhmän toimesta, joka toimii yhteisen päämäärän hyväksi. Tällaisen myötävaikuttamisen tulee olla tahallista ja:

i) sen tarkoituksena tulee olla joko ryhmän rikollisen toiminnan tai rikollisen päämäärän edistäminen, kun sellaiseen toimintaan tai päämäärään liittyy tuomioistuimen toimivaltaan kuuluva rikos; tai

ii) myötävaikuttajan tulee olla tietoinen ryhmän aikomuksesta tehdä rikos;

e) joukkotuhonnan osalta yllyttää välittömästi ja julkisesti muita joukkotuhontaan;

f) yrittää tehdä rikoksen ryhtymällä toimenpiteisiin, jotka olennaisella tavalla aloittavat sen täytäntöönpanon, mutta rikos jää täyttymättä henkilön tarkoituksesta riippumattomien olosuhteiden vuoksi. Sellaiselle henkilölle, joka luopuu rikoksen yrityksestä tai muutoin estää rikoksen täyttymisen, ei määrätä rangaistusta rikoksen yrityksestä tämän perussäännön nojalla, jos kyseinen henkilö täysin ja vapaaehtoisesti on luopunut rikollisesta päämäärästä.

4. Tämän perussäännön henkilökohtaista rikosoikeudellista vastuuta koskevat määräykset eivät vaikuta vastuuseen, joka valtioilla on kansainvälisen oikeuden nojalla.

26 artikla

Alle 18-vuotiaiden henkilöiden rajaaminen toimivallan ulkopuolelle

Tuomioistuimen toimivalta ei ulotu sellaisiin henkilöihin, jotka olivat alle 18-vuotiaita ajankohtana, jona rikoksen väitetään tapahtuneen.

27 artikla

Virallisen aseman merkityksettömyys

1. Tätä perussääntöä sovelletaan samalla tavalla kaikkiin henkilöihin heidän virallisesta asemastaan riippumatta. Erityisesti, virallinen asema valtion tai hallituksen päämiehenä, hallituksen tai parlamentin jäsenenä, valittuna edustajana tai valtion virkamiehenä ei missään tapauksessa vapauta henkilöä tämän perussäännön mukaisesta rikosoikeudellisesta vastuusta, eikä se sellaisenaan ole peruste rangaistuksen lieventämiselle.

2. Valtionsisäisen tai kansainvälisen oikeuden koskemattomuutta koskevat tai erityiset oikeudenkäyntiä koskevat säännöt, jotka voivat liittyä henkilön viralliseen asemaan, eivät estä tuomioistuinta käyttämästä toimivaltaansa sellaisen henkilön suhteen.

28 artikla

Päälliköiden ja muiden esimiesten vastuu

Sen lisäksi, mitä muualla tässä perussäännössä määrätään rikosoikeudellisen vastuun perusteista, tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten suhteen:

a) Sotilaspäällikkö tai tosiasiasa sotilaspäällikkönä toimiva henkilö on vastuussa tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista, joihin tosiasiallisesti hänen komennossaan ja valvonnassaan tai määräysvallassaan ja valvonnassaan olevat joukot ovat syyllistyneet sen seurauksena, että tämä sotilaspäällikkö tai henkilö ei ole asianmukaisesti valvonut joukkojen toimintaa, jos:

i) tämä sotilaspäällikkö tai henkilö joko tiesi tai sen hetken olosuhteet huomioon ottaen hänen olisi pitänyt tietää, että joukot olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseiset rikokset; eikä

ii) tämä sotilaspäällikkö tai henkilö ryhtynyt kaikkiin käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja kohtuullisiin toimenpiteisiin ehkäistäkseen tai estääkseen rikosten täyttymisen tai saattaakseen asian toimivaltaisten viranomaisten käsiteltäväksi tutkintaa ja syytteen nostamista varten.

b) Muiden kuin (a) kohdan mukaisten esimiehen ja alaisten välisten suhteiden osalta esimies on vastuussa tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista, joihin hänen tosiasiallisessa määräysvallassaan ja valvonnassaan olevat alaiset ovat syyllistyneet sen seurauksena, että hän ei ole valvonut alaisensa toimintaa asianmukaisesti, jos:

i) esimies joko tiesi tai tietoisesti ei kiinnittänyt huomiota tietoihin, jotka selvästi osoittivat, että hänen alaisensa olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseisiä rikoksia;

ii) kyseiset rikokset liittyivät toimintaan, joka kuului esimiehen tosiasialliseen vastuuseen ja valvontaan; eikä

iii) esimies ryhtynyt kaikkiin käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja kohtuullisiin toimenpiteisiin ehkäistäkseen tai estääkseen rikosten täyttymisen tai saattaakseen asian toimivaltaisten viranomaisten käsiteltäväksi tutkintaa ja syytteen nostamista varten.

29 artikla

Vanhentumisaikojen soveltamattomuus

Vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia.

30 artikla

Syyksiluettavuus

1. Jollei erikseen ole toisin määrätty, henkilö on rikosoikeudellisessa vastuussa ja hänet voidaan tuomita rangaistukseen tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvasta rikoksesta ainoastaan, jos rikoksen tunnusmerkistö on toteutettu tahallaan ja tietoisesti.

2. Artiklaa sovellettaessa tarkoitetaan henkilön toimivan tahallaan:

a) suhteessa toimintaan, kun hänen tarkoituksenaan on toimia kyseisellä tavalla;

b) suhteessa seuraukseen, kun hänen tarkoituksenaan on aiheuttaa tuo seuraus tai hän on selvillä siitä, että toiminta tavallisesti aiheuttaa tuon seurauksen.

3. Artiklaa sovellettaessa tarkoitetaan "tietoisuudella" sitä, että henkilö on selvillä olosuhteen vallitsemisesta tai siitä, että toiminta tavallisesti aiheuttaa kyseisen seurauksen. Ilmaisulle "tietää" ja "tietoisena" annetaan merkitys vastaavalla tavalla.

31 artikla**Rikosoikeudelliset vastuuvapausperusteet**

1. Sen lisäksi, mitä muualla tässä perussäännössä määrätään rikosoikeudellisista vastuuvapausperusteista, henkilö ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa, jos kyseisen henkilön toiminnan aikaan:

- a) hänellä oli mielisairaus tai mielenterveyden häiriö, joka poistaa hänen kykynsä arvioida toimintansa oikeudenvastaisuutta tai luonnetta tai hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään siten, että se vastaa lain vaatimuksia;
- b) hän oli sellaisessa päihtymystilassa, joka poistaa hänen kykynsä arvioida toimintansa oikeudenvastaisuutta tai luonnetta tai hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään siten, että se vastaa lain vaatimuksia, ellei tämä henkilö ole itse aiheuttanut päihtymystään sellaisissa olosuhteissa, että hän joko oli tietoinen vaarasta tai jätti kiinnittämättä huomiota siihen vaaraan, että hän päihtymyksen seurauksena luultavasti ryhtyisi toimintaan, joka on tuomioistuimen toimivaltaan kuuluva rikos;
- c) hän toimi kohtuuden rajoissa puolustaakseen itseään tai toista henkilöä taikka sotarikosten osalta hänen itsensä tai toisen eloonjäämisen taikka sotilaallisen tehtävän suorittamisen kannalta olennaista omaisuutta, välittömästi uhkaavaa ja oikeudetonta voimankäyttöä vastaan tavalla, joka oli järkevässä suhteessa itselle tai toiselle tai suojeltavalle omaisuudelle koituvaan vaaraan nähden. Se, että kyseinen henkilö osallistui asevoimien puolustustoimintaan, ei sinänsä ole peruste rikosoikeudellisesta vastuusta vapauttamiselle tämän kohdan nojalla;
- d) toiminta, jonka väitetään olevan tuomioistuimen toimivaltaan kuuluva rikos, on tehty pakkotilassa, kun itseä tai toista on uhannut välitön kuolema taikka jatkuva tai välitön vaikea ruumiinvamma ja kun tuo toiminta oli tarpeen ja perusteltua uhkan välttämiseksi, edellyttäen, että hän ei tarkoittanut aiheuttaa suurempaa vahinkoa kuin se vahinko, jonka hän yritti välttää. Tällainen uhka voi olla joko:
 - i) toisten henkilöiden aiheuttama; tai
 - ii) se voi johtua muista kyseisestä henkilöstä riippumattomista olosuhteista.

2. Tuomioistuin päättää tässä perussäännössä mainittujen rikosoikeudellisten vastuuvapausperusteiden soveltamisesta sen käsiteltävänä olevaan tapaukseen.

3. Oikeudenkäynnissä tuomioistuin voi harkita muuta kuin 1 kappaleessa tarkoitettua rikosoikeudellista vastuuvapausperustetta, kun tällainen peruste johdetaan 21 artiklan mukaisesta sovellettavasta oikeudesta. Tällaisen perusteen harkitsemiseen liittyvistä menettelytavoista määrätään oikeudenkäyntimenettelyä ja todistelua koskevissa säännöissä.

32 artikla**Tosiasiaerehdys ja oikeuserehdys**

1. Tosiasiaerehdys on rikosoikeudellinen vastuuvapausperuste vain, jos se poistaa rikoksen edellyttämän syyksiluettavuuden.

2. Oikeuserehdys, joka koskee sitä, onko tietyn tyyppinen toiminta tuomioistuimen toimivaltaan kuuluva rikos, ei ole rikosoikeudellinen vastuuvapausperuste. Oikeuserehdys voi kuitenkin olla ri-

kosoikeudellinen vastuuvapausperuste, jos se poistaa kyseisen rikoksen edellyttämän syyksiluettavuuden tai se voi olla vastuuvapausperuste sen mukaan, mitä 33 artiklassa määrätään.

33 artikla

Esimiehen määräykset ja lain määräykset

1. Se, että henkilö on tehnyt tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen hallituksen taikka sotilas- tai siviiliesimiehen määräyksestä, ei vapauta kyseistä henkilöä rikosoikeudellisesta vastuusta, paitsi jos:

- a) hänellä oli oikeudellinen velvoite totella kyseisen hallituksen tai esimiehen määräyksiä;
- b) hän ei tiennyt, että määräys oli oikeudenvastainen; ja
- c) määräys ei ollut ilmeisen oikeudenvastainen.

2. Tätä artiklaa tulkitaan siten, että joukkotuhonnan tai ihmisyyttä vastaan kohdistuvien rikosten täytäntöönpanoa koskevat määräykset ovat ilmeisen oikeudenvastaisia.

Sarjan aiemmat julkaisut vuonna 2006

1. Kuluttajavalituslautakunnan toimivallan laajentaminen ja ryhmävalitusmenettely
2. Kansallinen päätöksenteko sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistumisesta
Perustuslain muuttamista selvittäneen työryhmän mietintö
3. Tulliselvityksrikoksia koskeva lainsäädäntö
4. Ehdotus laiksi ryhmäkanteesta
5. Yrityssaneerausta koskevan lainsäädännön tarkistaminen
6. Todistajien tukipalvelut
7. Maaseutuelinkeinojen valituslautakunnassa käsiteltävien asioiden siirtäminen hallinto-oikeuksiin. Välimietintö